

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** М. Закіров, д-р політ. наук, завідділу політологічного аналізу. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна (заст. голов. ред.), канд. наук із соц. комунікацій, завідділу оперативної інформації, Т. Дубас, завідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 4 2019

ЗМІСТ

Коротко про головне

«Україна в НАТО – це гарантія нашої безпеки», – наголосив Президент України на оперативно-стратегічному зборі ЗСУ.....3

Аналітика

Політичні акценти

Дем'яненко М.

55 Мюнхенська конференція з питань безпеки: головні теми та оцінки експертів.....4

Тарасенко Н.

Українське питання на порядку денному засідань Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї ООН.....13

Закіров М.

Історичний і сучасний контексти зустрічі президентів України, Польщі та Литви в Любліні.....25

Якименко Ю.

Особенности президентской избирательной кампании в Украине и политические перспективы ее участников.....30

Рудь І.
Мирний план А. Авакова в оцінках експертів і політиків.....35

Примітки на полях

Жангожа Р.
Структура и основные направления казахстанского экспорта.....39

До нових стандартів самоврядування

Пальчук В.
Культурні простори ОТГ і молодь.....42

Економічний ракурс

Кулицький С.
Ділові очікування підприємців і населення та їх вірогідний вплив
на динаміку української економіки у 2019 р. (Закінчення. Початок у № 3).....51

Наука – суспільству

До 100-річчя Президента Національної академії наук України
академіка Бориса Патона.....58
Основні напрями діяльності НАН України.....58
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....65
Наукові видання НАН України.....72
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....73
Загальна характеристика наукової і науково-технічної діяльності.....74

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Закірова С.
Інтерактивність новітніх форм правової комунікації влади й
суспільства.....81

До уваги держслужбовця

Шумілова А.
Реферативний огляд нових надходжень довідко-бібліографічних
видань до відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ.....90

Коротко про головне

«Україна в НАТО – це гарантія нашої безпеки», – наголосив Президент України на оперативно-стратегічному зборі ЗСУ

Президент України, Верховний головнокомандувач Збройних сил України П. Порошенко взяв участь в оперативно-стратегічному зборі з керівним складом Збройних сил України.

«П'ять років минуло з початку російської агресії проти нашої держави. П'ять років, сплачуючи високу ціну, Україна відстоює своє право на незалежність і цивілізаційний вибір», – наголосив Президент.

Верховний головнокомандувач ЗСУ підкреслив, що за п'ять років українська армія набула великого досвіду. «Знає як і має чим давати відсіч ворогу. Та ми ніколи не забудемо добровольців і волонтерів, які одними з перших прийняли на себе удар у 2014 р. Тоді, коли штучно ослаблену Україну, як здавалося кремлівським стратегам, швидко мали б принести у жертву реваншистським імперським планам Москви, – сказав Президент. – Суттєво загальмувавши на шляху євроатлантичної інтеграції, політичне та військове керівництво країни минулих років одночасно послабило і власний безпековий потенціал. Мали місце і масові скорочення особового складу ЗСУ, і низький рівень фінансування, і кілька хвиль розкрадань в армії, коли знищувалися цілі військові частини. Сотні бойових літаків, самохідних гаубиць, танків і ракетних комплексів продавалися за ціною ледве чи не металобрухту.

Один з головних висновків, які усі ми, як суспільство, маємо зробити з подій п'ятирічної давнини, полягає у безумовному стратегічному курсі України до НАТО та Європейського Союзу. Нещодавно, як ви знаєте, відповідні зміни за мою ініціативою було внесено до Конституції. Україна в НАТО – це гарантія нашої безпеки.

Жодних дискусій бути не може. Ми дуже високу ціну заплатили за те, що, коли треба було рішучо діяти, нам намагалися пустити димову завісу багатовекторності й позаблоковості» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2018. – 26.02).*

Аналітика

Політичні акценти

М. Дем'яненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

55 Мюнхенська конференція з питань безпеки: головні теми та оцінки експертів

У Мюнхені з 15 по 17 лютого 2019 р. відбувалася 55 конференція з безпеки. На порядку денному заходу були проблеми розвитку міжнародної співпраці щодо дотримання миру та пошук шляхів невійськового врегулювання конфліктів. Ситуація в Україні також стала однією з головних тем конференції.

Цьогорічну конференцію відвідало близько 500 учасників з різних континентів: глави держав і урядів, міністри закордонних справ та оборони, парламентарі й науковці, експерти, представники громадянського суспільства. Разом з тим експерти відзначають, що Мюнхенська конференція з питань безпеки, так само як і щорічна зустріч найвпливовіших політиків, економістів і бізнесменів світу в швейцарському Давосі, є заходом престижним, але цілком неофіційним, тому жодних доленосних рішень від нього просто годі чекати. Конференція залишається неформальним форумом, де відбувається демократична полеміка, зіткнення ідей. Її завдання – не вирішувати конфлікти, а розуміти суть, що може підштовхнути до їх вирішення.

Незважаючи на це, інтерес до заходу не зменшується, кількість учасників постійно зростає, а їх представницький рівень підвищується, оскільки криз у світі не поменшало, виклики лише зростають, тож потреба в подібних майданчиках для обміну думками не втрачає актуальності. На полях конференції відбулися сотні двосторонніх зустрічей. Важливі переговори провела й українська делегація на чолі з Президентом України П. Порошенком. Водночас з різних причин президенти США, Франції та Білорусі, а також прем'єр-міністр Ізраїлю відмовилися від участі у форумі. Російську делегацію представляли міністр закордонних справ С. Лавров та інші дипломати, які «гнули» звичну кремлівську лінію: критикували Захід за підтримку України та небажання розширювати співпрацю з Росією.

Упродовж трьох днів учасники форуму обговорили ряд тем, зокрема суперечності, які з'явилися всередині НАТО, майбутнє європейської політики в галузі оборони та засилля Європи мігрантами, відносини Заходу й Росії, криза в Україні, конфлікти на Близькому Сході, у Венесуелі, також порушувалися теми кіберзагроз, гонки озброєння. До головного порядку денного конференції цього року додали тему «Клімат і безпека». Раніше її найчастіше обговорювали лише під час суміжних заходів і зустрічей (URL: <https://vgolos.com.ua/news/sogodni-startuye-55-a-myunhenska-konferentsiya-z->

bezpeky_930664.html). Також європейці дуже бурхливо обговорювали можливі наслідки Brexit для безпеки Старого континенту та вчергове обурювалися американцями.

Зауважимо, що для їх обурення таки були підстави: віце-президент США М. Пенс, який очолив делегацію своєї країни, виступив своєрідним «рупором Трампа» і, замість діалогу з опонентами, надав перевагу командному тонові, мало не буквально роздаючи розпорядження європейським союзникам по Північноатлантичному альянсу та уникаючи відповідей на численні питання журналістів. Подібна поведінка взагалі не є звичною в межах НАТО, але вже зовсім вона не пасує формату Мюнхенської конференції, де будь-які проблеми обговорюються у форматі подіумних дискусій і дебатів (URL: https://24tv.ua/myunhen_konferentsiya_bez_rishen_n1113687).

Очевидно, що для ефективного протистояння новим викликам США й НАТО необхідно, як мінімум, єдність усередині безпосередньо Альянсу. Проте, як показала 55 Мюнхенська конференція, розбіжності, які продовжують підривати довіру союзників один до одного, посилюються. Серед причин експерти виділяють три основні. По-перше, після того як Д. Трамп зажадав від союзників збільшення оборонних витрат до 2 % ВВП (А. Меркель, виступаючи на конференції, поставила це під сумнів), у ключових європейських столицях знову заговорили про власну європейську армію. Щоправда, за словами військових експертів та аналітиків, з різних причин далі розмов щодо створення європейської армії справа так і не просунулася. По-друге, у союзників залишаються розбіжності щодо іранської ядерної угоди, з якої США вийшли в травні минулого року. Виступаючи на Мюнхенській конференції, віце-президент США М. Пенс закликав європейських союзників стати на сторону Вашингтона, розширивши санкції проти Тегерана. Але наразі прийняти позицію США ні Велика Британія, ні Франція з Німеччиною, яких підтримують Росія й Китай, підписанти іранської ядерної угоди, не поспішають. По-третє, Мюнхенська конференція відкрила істотні суперечності щодо стримування Росії. Віце-президент М. Пенс абсолютно чітко заявив, що Москва повинна відповісти за агресію проти України, розкритикував «Північний потік-2». А. Меркель, виступаючи на конференції, з одного боку заявляла, що вихід США з ядерної угоди щодо Ірану ризикує зміцнити позиції Росії в регіоні, з іншого – політично припиняти діалог з Росією було б неправильно. Щодо «Північного потоку-2» німецький канцлер і зовсім згадала часи холодної війни. Мовляв, якщо й тоді Захід Німеччини імпортував великі обсяги російського газу, то чому Берлін повинен відмовлятися від цього сьогодні? (URL: <https://www.segodnya.ua/world/europe/itogi-myunhenskoj-konferencii-pochemu-putin-mozhet-vyigrat-poka-ukraina-zanyata-vyborami-1222900.html>).

Чимало уваги учасники заходу приділили також новій гонці озброєнь. Справа в тому, що напередодні чергової зустрічі в баварській столиці США вийшли з Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності

(ДРСМД). Ще за Б. Обамаи Сполучені Штати Аерики заявляли, що Росія порушує Договір, а в минулому році Д. Трамп пригрозив одностороннім виходом з ДРСМД. У грудні Вашингтон дав Москві 60 днів, щоб сісти за стіл переговорів, але Росія у відповідь зажадала від США знищити системи ПРО МК-41, розгорнуті в Румунії.

Після зустрічі з главою російського МЗС С. Лавровим на полях Мюнхенської конференції Генсек НАТО Й. Столтенберг заявив, що потрібно починати готуватися до світу без Договору. Він нагадав, що саме тут, у Мюнхені, 12 років тому назад під час скандально відомої промови В. Путіна про однополярний світ Росія перша поставила під сумнів необхідність збереження ДРСМД. «Хоча ми й хочемо уникнути гонки озброєнь, але ми не можемо дозволити собі бути наївними. Ми повинні готуватися до світу без ядерної угоди і з великою кількістю російських ракет у Європі», – заявив Й. Столтенберг.

Водночас європейські союзники, хоча й розуміють, що цей крок може підштовхнути світ до чергової гонки озброєнь, підтримують вихід США з ДРСМД. За словами міністра закордонних справ Німеччини Х. Маасу, Договір і без того давно застарів, тому що не стримував військового зростання Китаю. Плюс, за його словами, з'явилася нова гіперзвукова й лазерна зброя, яка не підпадала під заборону ДРСМД. У свою чергу А. Меркель відкрито закликала Китай сісти з Росією та США за стіл переговорів. «Роззброєння – це те, над чим ми повинні працювати. І ми будемо дуже раді, якщо переговори проходять не тільки між Росією і США, а до них приєднається й Китай», – заявила А. Меркель.

Що ж стосується українського питання, можемо констатувати, що результати 55 Мюнхенської конференції з безпеки стали цілком прийнятними. У виступах усіх без винятку європейських і американських лідерів звучали слова солідарності з Україною у війні, розв'язаній Росією. Щоправда, кожний цю солідарність виявляв по-своєму. Віце-президент США М. Пенс заявив, що Росія повинна відповісти за свою агресію, і запевнив у підтримці України з боку США.

Канцлер Німеччини А. Меркель також публічно говорила про підтримку України. Вона наголосила, що позиція Німеччини – послідовна, тож санкції проти Росії за анексію Криму та вторгнення на Донбас зберігатимуться й надалі. «Росія за радянських часів була нашим супротивником у холодній війні. Після падіння Берлінської стіни ми думали, що вона зміниться і цю справу можна здати в архів. Але виявилось, що це не так. У 2014 р. сталася анексія Криму, вторгнення в Україну – це порушення міжнародного права. Було підписано Мінські домовленості, Україна та Росія спробували домовитися, однак це не дало результатів. Ми обов'язково стежитимемо й намагатимемося врегулювати цей конфлікт», – запевнила представник ФРН.

Крім того, канцлер додала, що Німеччина продовжує підтримувати мінський переговорний процес і має наміри продовжити тиск на агресора.

Водночас А. Меркель визнає, що переговори з Росією – доволі складний процес, адже варто виходити також з «інших економічних складових». Зокрема, ішлося про будівництво скандального газогону «Північний потік-2» (URL: <https://www.5.ua/polityka/druhyi-den-miunkhenskoj-konferentsii-186794.html>).

Німецький євродепутат і офіційний кандидат на пост президента Єврокомісії від Європейської народної партії М. Вебер запропонував створити європейську систему ПРО з участю України. «ДРСМД припинив діяти, і ми опинилися перед новими викликами. Ми можемо запропонувати спільно побудувати протиракетну систему за участі Німеччини, Франції, Польщі, Литви та України. Ідеться про систему захисту. Це те, що дійсно може переконати людей у Польщі та Україні в тому, що ми пропонуємо захист. Це те, що може об'єднати Європу», – заявив М. Вебер.

Ще одним позитивним моментом для України є те, що попри конфлікт між США і європейськими союзниками Америка чітко дала зрозуміти, що не має намірів виводити свої війська з Європи, а, навпаки, збільшуватиме цей контингент. Також в унісон конференції прийшла звістка про те, що Д. Трамп підписав запропонований Конгресом законопроект, який передбачає збільшення військової допомоги Україні до 700 млн дол. цього року.

Це досить гарні новини, особливо розуміючи, що у військовому протистоянні російській агресії Україна змушена поклатися, імовірно, на дієву підтримку саме США, а не Європи. Європейці здебільшого до конкретних бойових дій просто не готові й не бажають про це нічого чути, акцентуючи на тому, що «український конфлікт не має військового вирішення».

Проте Україна повинна захищати свій суверенітет, територіальну цілісність. Якраз у цьому контексті треба розуміти слова Президента України П. Порошенка під час виступу на Мюнхенській безпековій конференції. «Щодо чиеїсь пропозиції, що Україна і Росія мають щось зробити разом, – припинити стрілянину разом. Це просто неправда. Якщо Росія припинить стрілянину – настане мир. Якщо Україна перестане стріляти – не буде України», – наголосив він.

Під час панельної дискусії «Безпека у Східній Європі» Президент П. Порошенко загалом наголосив, що в нинішніх умовах Україна не може й не повинна ігнорувати виклики у сфері безпеки. «Ми не можемо ігнорувати безпекові виклики. Єдина ефективна на сьогодні система – це НАТО. Саме тому я провів ініціативу з парламентом щодо змін до Конституції в частині майбутнього членства України в НАТО та ЄС», – зазначив він (URL: <https://www.president.gov.ua/news/mi-ne-mozhemo-ignoruvati-bezpekovi-vikliki-glava-derzhavi-pr-53182>).

Також П. Порошенко підкреслив, що велику увагу треба приділити безпеці Європи. «Ми живемо зараз в інших умовах... Треба розуміти, що великі європейські нації можуть себе захистити завдяки НАТО, що є більш

ефективним... Україна з радістю буде частиною будь-якої безпекової ініціативи», – підкреслив Президент.

Глава держави окремо наголосив, що Україна вдячна американським партнерам і партнерам з ЄС за тверду й постійну підтримку нашої держави. «Я подякував віце-президенту і попросив передати подяку президенту США, Конгресу за фінансову підтримку України. Ви знаєте, що в бюджеті понад 700 млн дол. спрямовано на додаткову підтримку нашої держави. І це позиція справжнього друга і справжнього партнера», – наголосив П. Порошенко після зустрічі з віце-президентом США М. Пенсом (URL: <https://www.president.gov.ua/news/mij-signal-dlya-vas-osobisto-i-dlya-ukrayinciv-mi-z-vami-vic-53174>).

Президент повідомив, що на зустрічі з віце-президентом США відбулася дуже ретельна дискусія. «Він (М. Пенс. – Прим. авт.) із самого початку наголосив на тому, що Україна є надійним і стратегічним партнером США. Ми твердо розраховуємо на співпрацю, в тому числі в оборонній сфері, в тому числі і щодо постачання Україні всіх видів озброєння, після того як ми прийняли закон, який дозволяє Міністерству оборони безпосередньо забезпечити постачання зброї», – зазначив глава держави.

Співрозмовники обговорили подальші кроки, які мають бути відповіддю на дії Росії в Україні та політику санкцій. «Ми ретельно обговорили координацію наших дій на агресію в Керченській протоці. Ми ретельно обговорили подальші дії щодо запровадження санкцій і їх координації із санкціями Європейського Союзу. Як я вам ...казав, ми ...чекаємо позитивного результату», – повідомив П. Порошенко.

Також було домовлено про подальшу підтримку нашої держави та підтримку реформ, зауважив він. «Ми домовилися про те, що і на Генеральній Асамблеї ООН під час дебатів з питання окупованих територій, і надалі в міжнародних організаціях тверда підтримки України буде продовжена», – констатував глава держави.

Так само під час зустрічі віце-президент США М. Пенс запевнив у підтримці України Сполученими Штатами Америки. «Дозвольте мені висловити дуже простий меседж і вам, і українському народу: “Ми з вами”, – підкреслив М. Пенс. – Нещодавна подія в Керченській протоці нагадує про виклики російської агресії, з якими зіштовхується Україна. Хочу запевнити вас, що США підтримують Україну».

Він також відзначив економічні реформи, що зробили можливою додаткову співпрацю України з МВФ. «З нетерпінням чекаю вашого подальшого прогресу в економіці і сподіваюся, що ми знайдемо додаткові шляхи зміцнення безпеки у Європі», – додав М. Пенс.

«Я вдячний і нашим американським партнерам, і нашим європейським партнерам за чітку та послідовну позицію підтримки України», – додав П. Порошенко.

Глава Української держави зауважив, що канцлер Німеччини А. Меркель під час виступу на конференції також говорила про ситуацію в

Україні. «Сьогодні ви бачили, що і у виступі канцлера Німеччини, і на двосторонній зустрічі ми обговорили всі питання нашої співпраці, починаючи від підтримки реформ і закінчуючи рішучими зусиллями для захисту позицій України», – зазначив він (URL: <https://www.president.gov.ua/news/bez-ukrayini-ne-mozhe-but-i-globalnoyi-bezpeki-i-bezpeki-v-y-53170>).

За його словами, також обговорювалася співпраця з питань протидії агресії Російської Федерації в Керченській протоці, звільнення українських моряків, забезпечення вільного судноплавства, витрат на оборону та щодо розвитку економіки.

Президент України також додав, що кожний міжнародний партнер України виконує свою важливу роль і місію. «У кожного є своя роль. ОБСЄ СММ є джерелом міжнародної інформації для всього світу. Завдяки їм цей процес уже не називається конфліктом на Сході України, його почали називати тим, чим він є насправді – російською агресією проти суверенної та незалежної держави», – зауважив Президент.

П. Порошенко вкотре наголосив, що в Україні не заморожений конфлікт: «У нас гаряча війна. За останні 24 год я втратив одного українського солдата, оскільки протитанкова ракета влучила у військовий вантажний автомобіль, три солдати були важко поранені». За його словами, за всю військову операцію Україна втратила 2 тис. 945 військових, після Мінських домовленостей – 948 солдат. «І це моє щоденне життя. Це гаряча війна», – зазначив він.

Президент додав: «Іноді мені кажуть, що не треба дратувати Росію. Тому Україні не треба бути членом НАТО. Хочу нагадати кожному: у 2014 р. Україна не мала програми щодо майбутнього членства в НАТО і мала нейтральний статус. Це не захистило нас від російської агресії. Тому нам треба припинити цей стан невизначеності. Не тільки Україна має платити цю величезну ціну, а й Європа. Ви маєте вивчити уроки Грузії, України, бо ми вважаємо себе східним флангом НАТО, східним флангом Європи. Моя країна є членом європейської родини, майбутнім членом ЄС. Тому я закликаю вас припинити стан невизначеності. Ціна може бути дуже високою».

Загалом П. Порошенко висловив задоволення рівнем єдності та солідарності з Україною. «...Радий, що Україна стоїть дуже високо на порядку денному. Сьогодні багато спікерів наголошували на необхідності єдності та солідарності з Україною в питаннях подолання російської агресії; “Північного потоку-2”; енергетичної безпеки, цифрової безпеки; втручання РФ у вибори в Україні, Європейському парламенті; акту агресії РФ проти моєї країни в Керченській протоці та Азовському морі; заручників, яких Росія утримує в Москві, – наголосив він. – Мене дуже бентежить, коли я чую як дехто каже, що Україна та Росія повинні припинити стріляти. Якщо Росія припинить стріляти, буде мир. Якщо Україна припинить стріляти, не буде України... Якщо ми перестанемо захищати наш суверенітет, нашу територіальну цілісність, безпеку та демократію в центрі Європи в XXI ст.,

ми станемо на коліна перед агресором» (URL: <https://www.president.gov.ua/news/mi-povinni-mati-kolektivnu-vidpovid-sho-robiti-z-bezpekoju-u-53178>).

Глава держави подякував європейським партнерам за п'ятирічну життєво важливу підтримку: за п'ять років політики санкцій, за п'ять років допомоги в українських реформах. «Я пишаюсь, що зараз Україна є історією успіху. Можливо, єдина в нинішній ситуації, оскільки ми проводимо реформи під час війни. Це найглибші реформи, які моя країна колись проводила, – зазначив він. – Тому ми повинні мати колективну відповідь на те, що треба робити з безпекою. Хочу нагадати, що атака на українські кораблі в Керченській протоці має дуже цікаве пояснення з боку Росії: вони захищають Керченський міст. Уявіть російську атаку в Балтійському морі з метою захисту “Північного потоку-2” через декілька років. Треба мати значно кращу координацію наших дій... Ми можемо перемогти тільки в разі об'єднання. І я оптимістично налаштований щодо нашої перемоги».

Міністр закордонних справ України П. Клімкін також узяв участь у роботі 55 Мюнхенської конференції з питань безпеки, де провів короткі двосторонні зустрічі, зокрема з високим представником ЄС з питань зовнішньої політики та політики безпеки Ф. Могеріні та главою МЗС Канади Х. Фріланд (URL: <https://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/70517-pavlo-klimkin-vzyav-uchasty-u-roboti-55-ji-myunkhenskoji-konferenciji-z-pitany-bezpeki>).

У рамках конференції П. Клімкін виступив на круглому столі, присвяченому темі європейської енергобезпеки та майбутнього української енергетичної галузі, привернувши увагу учасників до загроз, які несе «Північний потік-2» для безпеки європейських країн. Про це також ішлося під час двосторонньої зустрічі з федеральним міністром економіки й енергетики Німеччини П. Альтмайером. Українська сторона подякувала Німеччині за підтримку в необхідності збереження транзиту російського газу територією України.

П. Клімкін також зустрівся з федеральним міністром закордонних справ Німеччини Г. Маасом. Сторони позитивно оцінили результати трьохсторонніх консультацій між Україною, Німеччиною та Францією щодо застосування норм Конвенції ООН з морського права та забезпечення свободи судноплавства в Чорному та Азовському морях і Керченській протоці.

Проте в очільника зовнішньополітичного відомства України залишилося неоднозначне відчуття від підсумків Мюнхенської конференції. «Після двох днів занурення в реальність Мюнхенської безпекової конференції маю багато думок. Загалом оптимістичних, але подекуди, на жаль, усе ж не дуже світлих. Російська агресія проти України ще досі сприймається багатьма як драматичне кіно, яке вони дивляться із своєї комфортної диванної реальності», – написав у своєму Facebook П. Клімкін (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/02/17/7206907>).

«Вочевидь, так декому зручніше. І це, звісно, дуже дратує», – зазначає П. Клімкін. Разом з тим він зауважує що все більше стає тих, хто усвідомлює, що «далі так тривати не може – з Росією потрібно щось робити». «А з комфортної спостережної позиції, це точно не зробиш. Остаточної відповіді, що і як потрібно робити, поки що немає. Як і немає відповіді, як протистояти тенденції, що світ стає все небезпечнішим. Але розуміння щодо джерела цієї небезпеки є майже в усіх. З такими темпами майбутній глобальний світ ризикує бути дуже злим. Трансатлантична спільнота та Європа ще оцінять значення України і наш внесок у глобальну безпеку та стабільність. І все більше готові це обговорювати. Це, насправді, для мене головний висновок цьогорічного Мюнхена».

На полях Мюнхенської конференції вже традиційно відбувся український ланч, організований Фондом В. Пінчука. Його учасниками стали спецпредставник Держдепу з України К. Волкер, міністр закордонних справ Канади Х. Фріланд, президент Естонії К. Кальюланд і командувач армією США у Європі в 2014–2017 рр. Б. Ходжес. Основними темами українського ланчу стали російська агресія та необхідність єдності Заходу в підтримці України. При цьому не минули увагою і президентські вибори в Україні, надавши слово двом кандидатам на пост Президента.

А. Гриценко й Ю. Тимошенко використали захід як привід поспілкуватися з представниками міжнародних інституцій, європейськими та американськими політиками.

У своїй доповіді А. Гриценко багато приділяв уваги зовнішній політиці. Говорив про позитив від закріплення в Конституції вектора до ЄС і НАТО.

Ю. Тимошенко обговорила з К. Волкером вирішення конфлікту на Донбасі за формулою «Будапешт плюс». Поряд з безпековими викликами у своєму виступі на зустрічах у рамках конференції вона наголошувала на соціальних питаннях.

Експерти звернули увагу, що Ю. Тимошенко обговорила зменшення ціни на газ для українців з К. Лагард, директором-розпорядником МВФ. У такий спосіб Ю. Тимошенко продемонструвала, що її механізм зменшення тарифів є реальним, його готові обговорювати міжнародні партнери.

У зв'язку з цим зауважимо, що очільники західних країн готові бачити нового Президента України. Зокрема, про це говорить політолог П. Охотін. «Західні партнери позитивно сприймають бажання України про вступ у НАТО і ЄС. Проте саме українці мають розбудувати свою державу так, щоб відповідати цим стандартам. А до кандидатів у Президенти з'являється ще одна вимога – не просто виконувати поради міжнародних партнерів, а й розповідати їм про реальну соціальну ситуацію в країні», – зазначив П. Охотін (URL: <https://www.tenews.org.ua/post/view/1550558615-bezpekova-konferenciya-u-myunheni-govorili-pro-gaz-i-pro-viynu>). Водночас експерти звертають увагу на те, що чим більше кандидати заглиблюватимуться в

міжусобну боротьбу за головний пост країни та крісла в парламенті, тим більше від цього на міжнародній арені виграватиме Росія.

Підсумовуючи результати 55 Мюнхенської конференції з безпеки, можемо констатувати що, зважаючи на масштаб і склад учасників, цей захід залишається досить важливим для формування порядку денного світової безпекової політики. Однак він покликаний, скоріше, виявляти та обговорювати шляхи виходу, а не вирішувати наявні безпекові виклики. Як показує практика, і не лише щодо України, досягнення компромісу через дипломатію та діалог наразі залишається малоефективним способом врегулювання конфліктів. Передусім це зумовлено тим фактом, що різні країни попри декларовану готовність вирішувати конфлікти політичними засобами не готові йти на компроміси, особливо ті, що можуть зашкодити власним інтересам, у тому числі економічним, для захисту інших держав і світового порядку загалом.

Зараз безпекова ситуація у світі залишається досить напруженою. Це підтвердила тематика цьогорічної Мюнхенської конференції. Крім російсько-української війни, не припиняється збройний конфлікт у Сирії, загострюються суперечності між Іраном і Ізраїлем, Іраном і США. До цього списку додамо нещодавній вихід США та Росії з Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності, ряд суперечностей між Америкою і ЄС, передусім щодо подальшого функціонування НАТО та євроатлантичної безпеки, а також міжнародний тероризм, який в останні роки став ще агресивнішим і жорсткішим (URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/world/myunhenska-konferenciya-z-bezpeki-tendenciyi-svitovogo-ladu-1299393.html>).

Через це міжнародна конференція не надала прерогативу виключно українському питанню, хоча воно залишається однією з головних тем. Це по-перше. По-друге, проблема України відходить на другий план, бо ніхто не може дати чіткої відповіді на запитання «Що робити з Росією?». Саме це і підтвердила у своєму виступі А. Меркель, яка, з одного боку, заявила про необхідність вирішення військового конфлікту в Україні, з іншого – зауважила, що потрібно зберігати відносини з Москвою.

Загалом, 55 Мюнхенська конференція окреслила кілька важливих тенденцій, які безпосередньо впливатимуть на майбутнє світового устрою та перспективи України. Розбіжності між США і ЄС дедалі поглиблюються. Позиція Д. Трампа щодо НАТО й загалом питання взаємодії офіційного Вашингтона з країнами Європи не сприймається ЄС. Європа не може дозволити, щоб Д. Трамп диктував і нав'язував їм свої умови. Зі свого боку, Росія використовуватиме цю ситуацію на власну користь, бо одним з її тактичних завдань є посилення дестабілізаційних процесів у Європі. Саме такі методи дають змогу Москві вести діалог з різними країнами ЄС у форматі двосторонніх переговорів і досягати поставлених цілей, як, скажімо, реалізація проекту «Північний потік-2».

З іншого боку, загострення на Близькому Сході. Заяви Ірану щодо необхідності війни з Ізраїлем можуть кардинально змінити ситуацію в регіоні. У разі початку активних бойових дій існує велика імовірність втручання в процес США. Це так само може негативно вплинути на Україну, оскільки, по-перше, США більшою мірою зосередяться на Близькому Сході; по-друге, така ситуація повністю влаштуватиме Кремль, адже Близький Схід може стати предметом торгу для Росії в її переговорах зі США та Європою щодо України.

Ще одним важливим чинником, який може вплинути на процеси глобальної безпеки, є позиція Китаю. На думку експертів, він спостерігатиме та очікуватиме свого зіркового часу як щодо Європи і США, так і щодо Росії. Але зближення Китаю та Росії на тлі радикальних заяв, що лунають зі сторони Вашингтона, є цілком імовірним.

Отже, 55 Мюнхенська конференція з безпеки засвідчила, що в сучасному світі дедалі більше домінують емоції, непорозуміння, власні амбіції та образи. Відсутність розуміння чи небажання досягати компромісу заради загальної безпеки може породити нову реальність, у якій переважатимуть право сили, особистих і бізнесових інтересів.

Щодо наслідків для України, то можна зробити висновок, що результати цьогорічної конференції кардинально не вплинуть на ситуацію в нашій державі. Проте окремі позитивні моменти можемо виокремити. Судячи із задекларованих заяв, США і ЄС висловили однозначну підтримку та солідарність з Україною в російсько-українському конфлікті. Вони заявили про продовження та, можливо, навіть посилення санкційної політики проти РФ. Крім того, можемо розраховувати на військову допомогу від США. Водночас, незважаючи на обраний зовнішньополітичний вектор розвитку України, схоже, що і Захід, і Росія чекатимуть на результат президентських виборів в Україні, який і визначать майбутню політику щодо України.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Українське питання на порядку денному засідань Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї ООН

Останні тижні відзначилися активізацією зусиль української дипломатії щодо донесення до міжнародної спільноти інформації про стан виконання Мінських домовленостей, ситуацію на тимчасово окупованих територіях і можливості припинення конфлікту на Сході України, використовуючи майданчик Організації Об'єднаних Націй. Першою нагодою для цього стало засідання Ради Безпеки ООН щодо ситуації в Україні, яке відбулося 12 лютого з ініціативи Росії. Як повідомив на своїй сторінці у Facebook речник постійного представництва України при ООН О. Ніколенко, Російська Федерація задекларувала як привід для засідання четверту річницю

підписання Мінських домовленостей. Утім, О. Ніколенко закликав не поспішати «вірити в те, що Росія почала палко перейматися Мінськими домовленостями, у яких вона досі не виконала жодного пункту». «Ми розглядаємо це засідання як підміну понять, так звану димову завісу в стінах цієї організації, щоб відвернути увагу від інших процесів, які зараз відбуваються в ООН, зокрема від першого комплексного обговорення в Генеральній Асамблеї ООН російської агресії проти України. Спеціальне засідання заплановане на 20 лютого – у п'яту річницю початку конфлікту – в рамках нового пункту порядку денного Генасамблеї, який провела Україна у вересні минулого року», – зазначив речник. Він додав, що в конструктивну роль Кремля в розв'язанні «ініційованого ним же конфлікту» в ООН «ніхто не вірить». «Тому скликання російською стороною засідання Радбезу виглядає особливо цинічним. Але кого це вже дивує?» – констатував О. Ніколенко.

За словами дипломата, вибір дати росіянами не випадковий ще й тому, що на 12 лютого в ООН також заплановано презентацію Плану гуманітарного реагування для України на 2019 рік. В Організації задекларували потребу в 163 млн дол. США для надання допомоги 2,3 млн українців, які постраждали в результаті російської агресії ([URL: https://galinfo.com.ua/news/rf_sklykaie_radu_bezpeky_oon_shchodo_sytuatsii_v_ukraini_307993.html](https://galinfo.com.ua/news/rf_sklykaie_radu_bezpeky_oon_shchodo_sytuatsii_v_ukraini_307993.html)).

В інтерв'ю українському агентству «Укрінформ» О. Ніколенко поставив Росії ще одне риторичне запитання: «Чому російська делегація в ООН не скликала засідання Радбезу коли маріонетки, яких вона підтримує, сотні разів порушували режими припинення вогню, обстрілювали житлові квартали Маріуполя, Пісків чи Авдіївки, або коли її бандитські формування блокували роботу спостерігачів ОБСЄ, в тому числі через знищення БПЛА моніторингової місії?

Скористаємось нагодою донести до відома міжнародної спільноти актуальну інформацію про події на сході України. В останні дні російські бойовики обстрілюють українські позиції, зокрема із забороненого Мінськими домовленостями озброєння. Говоритимемо також про те, чому важливо зберігати тиск на агресора, допоки на українські землі не повернеться мир», – заявив речник представництва України при ООН ([URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrajina-rosija-rada-bezpeky-oon/29764255.html](https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrajina-rosija-rada-bezpeky-oon/29764255.html)).

Попри очікування Росії, загальна проукраїнська тональність членів Радбезу ООН проявилася ще напередодні засідання. Перед його початком вісім топ-дипломатів, які представляють європейські країни, що є або були членами Ради Безпеки ООН, разом вийшли до преси. Заступник постійного представника Великої Британії при ООН Д. Аллен оголосив спільну заяву. «Я хотів би сьогодні зробити заяву від імені п'яти членів Радбезу ООН від ЄС – Франції, Німеччини, Польщі, Бельгії та Сполученого Королівства, а також від імені Італії, Нідерландів та Швеції – колишніх членів Радбезу від

ЄС, що демонструє неперервність позиції щодо України. Ми як країни-члени ЄС повністю підтримуємо незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України в її міжнародно визнаних кордонах», – зазначив він ([URL: https://galinfo.com.ua/news/chleny_radbezu_oon_zrobyly_zayavu_za_hvylyny_do_zasidannya_shchodo_ukrainy_308099.html](https://galinfo.com.ua/news/chleny_radbezu_oon_zrobyly_zayavu_za_hvylyny_do_zasidannya_shchodo_ukrainy_308099.html)).

У заяві йшлося також про те, що після п'яти років конфлікту безпекова ситуація на Сході України має зростаючий вплив на цивільне населення, зокрема на найвразливіших його представників, що проживають на непідконтрольній уряду території держави. «Ми закликаємо Москву терміново припинити роздмухувати конфлікт, надаючи фінансову та військову допомогу її ж власним збройним формуванням. Ми глибоко стурбовані інформацією про присутність російського військового обладнання та особового складу в районах, які тимчасово не контролює українська влада», – наголосив представник Великої Британії при ООН ([URL: http://podrobnosti.ua/2283094-rosja-sklikala-zasdannja-radi-bezpeki-oon.html](http://podrobnosti.ua/2283094-rosja-sklikala-zasdannja-radi-bezpeki-oon.html)).

Країни висловили підтримку ролі нормандського формату та ОБСЄ. «Ми закликаємо уряд України продовжувати реформи, а ми й надалі підтримуватимемо його прагнення на двосторонньому рівні, з боку ЄС і в інших міжнародних організаціях», – наголосив дипломат.

Цей виступ з недвозначними формулюваннями задав тон і самому засіданню Радбезу, яке розпочалося щойно дипломати повернулися до зали. Заступник Генсека ООН з питань Європи М. Єнч заявив, що «Мінські домовленості здебільшого не виконуються», а сторони переговорів «не можуть чи не хочуть домовлятися про подальші дії», і наголосив, що ООН ще раз закликає до повного виконання Мінських домовленостей.

Заступник Генерального секретаря ООН з гуманітарних питань У. Мюллер поінформувала про величезні людські втрати серед мирних жителів на Донбасі: з початку конфлікту понад 3 тис. загинули, 9 тис. – постраждали, біженців – щонайменше 1,5 млн. «Обстріли, вибухи мін – все це стало повсякденною реальністю для мільйонів! За цими цифрами – люди, які щодня страждають!» – наголосила вона.

Однак оцінювання цих даних і фактів виявилось полярно різним. США та Європа відкрито звинуватили Москву й закликали «зупинитися» та «не загострювати ситуацію». Росія ж традиційно стверджувала, що вона не є стороною конфлікту. Представник РФ в ООН В. Небензя на засіданні Радбезу у своєму спічі звинуватив владу України в саботажі реалізації Мінських домовленостей, організації провокацій, створенні важкої гуманітарної ситуації на Донбасі. До того ж він заявив що західні країни «покривають злочини України». «Я щоразу закликаю вас: уважно прочитайте резолюцію РБ № 2202. Не повторюйте завченої фрази “Росія має виконати Мінські домовленості”. У них про Росію немає жодного слова. Ми вже неодноразово говорили. Це абсурд: Київ саботує “Мінськ”, а розплачуватися за це намагаються змусити Москву», – зауважив В. Небензя.

На його думку, згадані в резолюції № 2202 кроки «невипадково розташовані в такому порядку, з першого по 13 пункти, оскільки головне значення має черговість виконання цих кроків». «Сьогодні ми, на жаль, із цілковитою підставою знову можемо сказати про те, що Мінські домовленості Київ послідовно і свідомо не виконує та саботує, а наші західні партнери всі його протиправні дії покривають», – зауважив В. Небензя (URL: <https://gordonua.com/ukr/news/war/nebenzja-kijiv-sabotuje-minsk-a-rozplachuvatisja-za-tse-namagajutsja-zmusiti-moskvu-734361.html>).

Посол РФ в ООН переконаний, що небажання України виконувати Мінські домовленості демонструє і кримінальна справа проти В. Медведчука. «Генпрокуратура України 5 лютого оголосила про початок кримінального переслідування одного з лідерів української опозиції В. Медведчука. Причина таких утисків – його заклик до прописаних у мінському комплексі заходів прямого діалогу Києва з Донбасом та надання регіону особливого статусу в складі України», – заявив В. Небензя (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/02/13/7206498>).

Оцінюючи економічну ситуацію в Україні, російський дипломат наголосив, що «Україна поринула в глибоку економічну кризу», стала «сировинним додатком Європейського Союзу та постачальником робочої сили на євरोиннок». В. Небензя також згадав про вибори в Україні, відзначивши як негативний факт відсутність виборчих дільниць у Росії, що унеможливить голосування чималої кількості громадян. Не оминув представник РФ і питання церкви. За його словами, «православна церква в Україні захоплюється за допомогою влади. В Україні забули, що церква відокремлена від держави. Це записано в Конституції», – заявив В. Небензя.

Натомість представник Німеччини при Організації Об'єднаних Націй К. Хойзген у своєму виступі одразу після В. Небензі зазначив, що російський міф про «зелених чоловічків» і «внутрішній український конфлікт» не відповідає дійсності. Адже Крим і Донбас захопили та окупувають російські солдати, а Росія приховує правду про це.

«Слухаючи В. Небензю, у мене склалося враження, що це Україна напала на Росію, а не Росія на Україну», – пожартував німецький дипломат (URL: <https://novynarnia.com/2019/02/13/zasidannya-radbezu-oon-shhodominskih-ugod-pidtrimka-nimtsiv-i-britantsiv-bezzubi-ssha-i-nepohitna-ukrayina>).

«Наші російські друзі роками стверджують, мовляв, в Україні був “переворот”, скидання уряду. Ми всі знаємо, що насправді це було російське вторгнення. Російські військові були відкрито залучені до окупації, зокрема і в Донецьку», – наголосив німецький дипломат. Він також нагадав, що заяви Москви про непричетність до подій в Криму в 2014 р. пізніше були ними ж і спростовані, а саме президентом РФ В. Путіним (URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/4064558-napala-ukraina-pidsumky-rb-oon-schodo-minska-2>).

Пан К. Хойзген також звернув увагу на дії Кремля щодо приховування участі в боях проти України. Так, В. Путін своїм указом засекретив всі дані

про втрати в ЗС РФ у мирний час, а комітет солдатських матерів у Санкт-Петербурзі, який поінформував про втрати в Україні, був оголошений іноземним агентом.

Постпред Німеччини в ООН наголосив, що Німеччина і Франція продовжують підтримувати нормандський формат, докладати всіх зусиль для встановлення режиму припинення вогню і знаходження оптимального рішення. «Ми також готові підтримати місію ООН, яка обговорювалася. Мандат, запропонований для неї Росією, а саме що миротворці ООН повинні захищати СММ ОБСЄ... я думаю, що це жарт, оскільки для того, щоб вони мали вільний доступ і пересування, знадобиться лише один телефонний дзвінок від російського президента», – наголосив К. Хойсген.

Він нагадав, що в Мінських домовленостях ідеться про «негайне і всеосяжне припинення вогню» з 15 лютого 2015 р. Однак, як зазначив німецький дипломат, цього не відбулося, оскільки Росія не встигла на той час захопити Дебальцеве. «Тож російські військові продовжували стріляти, поки нарешті не окупували Дебальцеве», – зауважив К. Хойсген. Він також заявив, що РФ продовжує порушувати міжнародне право, зокрема обмежуючи свободу судноплавства в Азовсько-Чорноморському басейні.

На засіданні Радбезу ООН Україну також підтримала Франція, але її представник відзначився досить рівними оцінками, за що журналісти назвали його виступ «беззубим».

Натомість однозначно жорсткою була промова заступника постпреда Великої Британії Д. Г. Аллена. «Російська агресія проти України не завершується в Криму або на Донбасі. Росія намагається атакувати Україну за будь-якої можливості», – наголосив він.

Заступник постпреда США при ООН Д. Коен на засіданні Ради Безпеки ООН наголосив, що США, ЄС і його члени разом з багатьма іншими країнами виступають проти Росії через її незаконний контроль над Сходом України, Кримом і прибережними водами. «Ми маємо п'яту річницю російської агресії проти України – тисячі людей загинули, 1,5 млн переміщено, мільйони потребують термінової допомоги. Давайте чітко скажемо: саме Росія повинна припинити цей конфлікт», – наголосив він, зазначивши при цьому, що тільки виведення збройних сил зі Сходу України та Криму – єдиний оптимальний результат, з яким США можуть погодитися (URL: <https://amazing-ukraine.com/ukrainske-zasidannia-v-oon-ssha-nazvaly-initsiatyvu-rosii-ironichnoiu>).

«США підкреслюють недвозначну позицію щодо України. Ми не визнаємо анексію Криму, ніколи не погодимося з тим, що буде менше, ніж повне відновлення контролю України на своїй території, чи то на Сході України чи Криму, включно з територіальними водами», – заявив він. На думку посла, санкції США, пов'язані з Донбасом, залишатимуться поки РФ повною мірою не виконає Мінські домовленості, а санкції, пов'язані з Кримом, триватимуть до тих пір, поки півострів не буде повернено Росією під контроль України.

«Росія скликала ... засідання для обговорення Мінських домовленостей. Це викликає іронію, оскільки саме вона не виконує ці угоди», – зазначив Д. Коен. «Росія продовжує озброювати, готувати маріонеткові сили на Сході України всупереч своїм зобов'язанням щодо Мінських домовленостей, включаючи відмову припинити вогонь. Вона порушувала ці правила із самого початку», – зазначив він.

Дипломат також закликав Росію звільнити захоплених українських моряків і судна, а також забезпечити свободу судноплавства в Чорному й Азовському морях. «США, ЄС і його члени разом з багатьма іншими країнами виступають проти Росії через незаконний контроль над Сходом України, Кримом і прибережними водами. З народом України ми виступаємо разом», – підкреслив він (URL: https://zik.ua/news/2019/02/13/ukrainske_zasidannya_v_oon_ssha_nazvaly_initsiatyvu_rossii_ironichnoyu_1508669).

Постійний представник України в ООН В. Єльченко на засіданні Радбезу заявив, що єдиною перешкодою до мирного вирішення конфлікту є Росія, яка продовжує бойові дії на Донбасі та окупує Крим. За його інформацією, на окупованій частині Донбасу перебуває понад 35 тис. представників російських збройних формувань, яких курирують понад 2 тис. регулярних військових Росії. За інформацією В. Єльченка, багато кураторів мають чималий досвід служби в Сирії.

«Загальна чисельність військовослужбовців ударної наступальної групи на російсько-українському кордоні, включаючи групи на окупованих територіях і на територіях, які прилягають до окупованих територій Донбасу і Криму, – 87 тис. 750 осіб», – поінформував постпред України в ООН. За його даними, станом на початок лютого 2019 р. російські збройні формування на Донбасі мали у своєму розпорядженні 496 основних бойових танків. В. Єльченко зазначив, що це можна порівняти з арсеналами таких країн, як Німеччина, Франція чи Індонезія (URL: https://galinfo.com.ua/news/yelchenko_rozpoviv_oon_skilky_rosiyskyh_viyskovykh_na_donbasi_308111.html).

Дипломат додав, що в ОРДЛО є 938 бойових броньованих машин (аналогічно до Перу й Кувейту), 128 реактивних систем залпового вогню (трохи менше, ніж в Індонезії), 776 артилерійських систем, включаючи самохідну артилерію (можна порівняти з кількістю в таких колишніх членів Ради Безпеки, як Казахстан і Ефіопія). В. Єльченко також заявив, що якщо Росія хоче деескалації на Донбасі, то їй час справді діяти, адже з 2015 р. вона 18 разів саботувала режим припинення вогню – і цей режим було порушено 54 тис. разів.

«У 2018 р. було 153 випадки незаконного перетинання українсько-російського кордону залізничним транспортом чи автотранспортом, які були навантажені озброєнням. Уявіть собі, що лише за два місяці 2019 р. уже зафіксовано 19 таких випадків. Ось чому ми вважаємо, що миротворча операція під егідою ООН може повернути мир в Україну. Ми прагнемо

продовжувати обговорювати цю ініціативу. Для України це принципово, щоб будь-яке рішення щодо проведення миротворчої місії на Донбасі мало мандат над всією окупованою територією», – зауважив В. Єльченко. Він закликав Росію припинити спроби маніпулювати інструментарієм миротворчості ООН для легітимізації агресії на Донбасі. «Єдиний спосіб Росії довести своє задеклароване прагнення припинити ескалацію – це припинити лише говорити, а почати діяти», – підсумував постпред України при ООН.

Він також наголосив, що Україна 13 разів пропонувала Кремлю обміняти українських політв'язнів у Росії та на окупованих територіях на росіян, які засуджені в Україні за злочини проти територіальної цілісності та суверенітету. «Відповіді немає. Ми турбуємося про своїх людей. А Росія посилає чіткий сигнал своїм військовим: “Ми нічого не робитимемо, аби повернути вас додому”», – зауважив В. Єльченко.

Дипломат наголосив, що на кону також долі трьох українців, яких захопили й уже майже чотири роки утримують у Донецьку – Пантюшенка, Корінкова та Глондаря, трирічна донька останнього ніколи не бачила тата. Також В. Єльченко зауважив, що росіяни, зокрема і в ООН, стали аж надто часто згадувати про українські вибори. «Схоже, що це нова улюблена тема для росіян – наступні президентські вибори в Україні. Складається враження, що результати виборів Президента України для росіян важливіші за вибори президента РФ», – наголосив дипломат.

Експерт з міжнародної безпеки О. Їжак, коментуючи підсумки засідання Ради Безпеки ООН в ефірі Українського радіо, зазначив, що «ініціатива Росії провести це засідання Ради Безпеки ООН була продиктована наближенням великих слухань Генеральної Асамблеї ООН щодо п'ятої річниці російської агресії проти України. Тому була здійснена спроба інформаційної протидії та захисту з боку Росії» ([URL: http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=85093](http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=85093)).

О. Їжак наголосив, що ця спроба Росії не була вдалою і засідання Ради безпеки ООН, ініційоване Росією, було на користь України. Він також додав, що всі нинішні плани спрямовані на те, щоб упорядкувати пункти Мінських домовленостей.

«Сформований вектор полягає в тому, що без міжнародної миротворчої місії, яка дозволить тимчасово передати адміністрування цими територіями до міжнародної адміністрації, а потім під контроль України, не обійтись. Іншого шляху немає. Мінські домовленості дають певне бачення як регулювати, але вони не дають інструментарію як це зробити. У положеннях Мінських домовленостей щодо виборів та передачі кордону не вказано, як і в якому порядку все це робити. Тому нинішні плани спрямовані на те, щоб розв'язати цю проблему, а саме: як упорядкувати ці пункти Мінських домовленостей, які “чіпляють” один одного», – зазначив він.

За оцінкою члена правління Ради зовнішньої політики «Українська призма», кандидата політичних наук Г. Шелест, ініціатива РФ щодо скликання надзвичайного засідання Радбезу ООН була «намаганням

розпорошити увагу до існуючих проблем і, можливо, представити їх у власному світлі. Мені здається, що Російській Федерації це все ж таки не вдалося. Тому українські заяви і заяви наших партнерів варто оцінювати під кутом наскільки вдалося відволікти увагу від російської постановки питання і повернути до справжньої ситуації в Криму та навколо всіх інших проблем».

Попри намагання Росії нав'язати свій погляд на Мінські домовленості та ситуацію в Україні, остаточну міжнародну оцінку, яка все ж виявилася кардинально відмінною від російської, вдалося визначити 20 лютого під час засідання Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй щодо ситуації на тимчасово окупованих територіях України – в анексованому Криму та на непідконтрольних Україні територіях Донбасу. Цей пункт порядку денного було внесено на прохання Києва, який, за словами речника МЗС України К. Зеленко, хотів обговорити російську агресію проти України на найбільшому міжнародному майданчику, за яким стежитиме весь світ. «Мета засідання – винести питання російської агресії на найбільший міжнародний майданчик і комплексно обговорити основні його аспекти: політичний, безпековий, гуманітарний, соціально-економічний. Як питання Криму, так і Донбасу. Очікуємо плідну дискусію про те, які подальші кроки можуть бути зроблені для відновлення миру в нашій країні і притягнення агресора до відповідальності. Звичайно, у центрі нашої позиції – пропозиція щодо миротворчої місії ООН в Донбасі. За підсумками дебатів ми проаналізуємо позицію широкого міжнародного співтовариства і зробимо відповідні практичні висновки, які згодом можуть бути оформлені в нову резолюцію», – повідомила

К. Зеленко (URL: https://zik.ua/news/2019/02/20/u_mzs_poyasnyly_shcho_robityme_poroshenko_na_zasidanni_genasamblei_oon_1513757).

Вона нагадала, що Генеральна Асамблея – це головний представницький орган ООН, до складу якого входять 193 держави. Як вона повідомила, на Генасамблеї виступатимуть понад 30 делегацій, серед них ключові партнери України з ЄС, а також США, Канада, Австралія, країни Латинської Америки та з інших регіонів. Речник МЗС зазначила, що ніяких резолюцій або іншого документа ухвалювати не планується.

Дебати в Генеральній Асамблеї ООН потрібні для того, аби почути думки інших країн щодо ситуації на тимчасово окупованих територіях України, які згодом можуть стати основою рішень в ООН, заявив постійний представник України при ООН В. Єльченко напередодні засідання. На його думку, вони також можуть дати поштовх існуючим форматам мирного врегулювання чи зробити переговорним майданчиком саме Генасамблею. «Ми хочемо послухати думки країн для подальшого аналізу, для наступної роботи в рамках нормандської і мінської груп. Можливо, ці дебати дадуть поштовх. А в них, як ми бачимо, в останні тижні і місяці, взагалі не відбувається жодного прогресу, жодного руху. Нам потрібен інший

переговорний майданчик. Ним могла б стати саме Генасамблея, Організація Об'єднаних Націй», – пояснив дипломат.

В. Єльченко зауважив, що він також очікує початку серйозної розмови про розгортання миротворчої операції, чого поки не відбувається. За підсумками обговорення, можливо, буде підготовлено проекти рішень, які можна буде ухвалити на Генасамблеї, оскільки наявність пункту порядку денного дає змогу виносити їх на розгляд «у будь-який час».

На думку дипломата, сама назва пункту «Ситуація на тимчасово окупованих територіях України» та однойменне обговорення в Генасамблеї вже є дуже важливими для спростування хибних російських наративів щодо війни в Україні. «Росія робила все, щоби запобігти включенню цього пункту. Сама його назва повністю перекреслює весь російський наратив. Які там “окуповані”? Це ж, на їхню думку, “громадянський конфлікт”, “громадянська війна в Україні”, “етнічний конфлікт” і т. ін. Вони не визнають, що Крим окупований, а про Донбас не хочуть навіть вживати це слово. Тому вже сама назва дуже важлива», – зазначив В. Єльченко.

Він додав, що таке загальне слухання про ситуацію в Україні та наслідки російської агресії відбуватиметься в Генасамблеї ООН уперше. Раніше обговорювалися лише окремі аспекти – мілітаризація Криму, порушення прав людини в Криму, ситуація на Донбасі тощо. В. Єльченко переконаний, що також важливим елементом дебатів є особиста участь Президента України П. Порошенка, оскільки це продемонструє наскільки обговорювані питання важливі для України.

Під час дебатів щодо ситуації на тимчасово окупованих територіях України Президент П. Порошенко виступив з промовою перед країнами-членами ООН. Він укотре нагадав світу про агресію Росії проти України, яка досі триває. П. Порошенко підкреслив, що після п'яти років агресії Росія «не демонструє жодного наміру зупинитися». «Майже кожного дня ми втрачаємо наших найкращих синів та дочок. Спершу Росія загарбала Крим, потім перетворила Донбас на поле бою, а далі поширила свою агресію на Чорне, Азовське моря та Керченську протоку. У результаті 44 тис. кв. км, або сім 7 % території України наразі окуповані», – підкреслив він ([URL: https://hromadske.ua/posts/poroshenko-vistupiv-na-genasambleyi-oon-golovni-tezi](https://hromadske.ua/posts/poroshenko-vistupiv-na-genasambleyi-oon-golovni-tezi)).

Президент нагадав, що російська агресія вже забрала близько 13 тис. життів, включно із 298 загиблими з літака рейсу МН-17 Малайзійських авіаліній, який збила російська установка «Бук». «Більше 1,8 млн жителів Криму та Донбасу були вимушені залишити свої домівки. Колись мирне життя людей з цих регіонів перетворилося на жах, позначений страхом і терором», – зазначив він.

П. Порошенко привіз до Нью-Йорка тисячі звернень українців із закликом до ООН тиснути на Росію для звільнення полонених українських моряків. «Сьогодні я привіз із собою звернення до Генерального секретаря ООН із проханням тиснути на Москву для звільнення українських моряків.

Його підписали тисячі українців. І я виступаю від імені їх усіх. Ми щиро розраховуємо на вашу підтримку», – підкреслив він. Президент укотре наголосив, що, згідно з нормами Женевської конвенції, захоплені моряки є військовополоненими, а не злочинцями (URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-na-genasambleyi-oon-sogodni-ya-priviz-zvernennya-t-53290>).

П. Порошенко нагадав, що в березні 2015 р. звернувся до Радбезу ООН з проханням розмістити на Донбасі миротворчу місію, але цю ініціативу заблокувала Росія. «Я все ще залишаюся твердим прихильником, що багатонаціональна миротворча операція під егідою ООН з чіткою метою – припинення російської агресії та відновлення територіальної цілісності і суверенітету України – може стати вирішальним фактором для повернення миру на Донбас. І ми готові до обговорення цієї ініціативи», – наголосив він. Також Президент підкреслив, що альтернативи мирному врегулюванню конфлікту на Донбасі немає.

Президент України повідомив, що, станом на лютий 2019 р., Росія розмістила в анексованому Криму 32,5 тис. військових, 88 артилерійських систем, 52 реактивні системи залпового вогню, 372 броньовані машини, 113 бойових літаків, 62 бойові гелікоптери, шість бойових суден і шість підводних човнів, оснащених крилатими ракетами «Калібр». «Не можна виключати і розгортання ядерної зброї на півострові. Інфраструктура вже створена. Росія використала останні п'ять років для її відновлення і модернізації», – підкреслив він (URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-debatah-generalnoyi-asambleyi-53282>).

Крім того, за інформацією Президента, на Донбасі бойовики мають 496 танків, 938 броньованих машин, 128 реактивних систем залпового вогню, 776 артилерійських систем, а чисельність незаконних збройних формувань становить близько 35 тис. людей. Також на Донбасі перебуває 2 тис. 100 військових регулярної армії РФ.

«Загальна чисельність російських збройних сил уздовж російсько-українського кордону становить понад 87 тис. військових. Військові експерти однозначно визначають, що озброєне угруповання на кордоні з Україною є тактичною ударною наступальною групою. Нічого спільного з обороною це не має. Вони призначені для військового удару. До цього готується Кремль, тому подальша ескалація до рівня повномасштабної війни не є вже такою нереалістичною», – наголосив П. Порошенко.

Президент України впевнений, що зупинити агресію Росії можливо лише зусиллями міжнародної спільноти. Він навів приклад, коли в 1939 р. Радянський Союз виключили з Ліги Націй через агресію проти Фінляндії і це, на думку Президента, був правильний та виважений крок. «Тож можливо прийшов час поставити Росію на місце? Почати з позбавлення її права вето, принаймні, коли йдеться про питання російської агресії проти України. Я прошу цю асамблею нас підтримати – бути поруч із нами в протидії

імперським амбіціям Кремля. Тільки разом ми можемо примусити Росію – державу-окупанта та агресора – прийняти свою відповідальність і припинити агресивні дії. І ми вважаємо, що ООН має відігравати важливу роль у цьому. Коли в 2018 р. Генеральний секретар ООН А. Гутерреш включив питання розв’язання російсько-українського конфлікту до своїх пріоритетів, ми відчували надію. На жаль, серйозних зрушень не відбулося, але їх потрібно досягти», – резюмував П. Порошенко.

Більшість делегацій країн-членів ООН підтримали Україну під час дебатів щодо ситуації на тимчасово окупованих територіях, висловивши незмінну підтримку Києву в протистоянні російській агресії. Це партнери з ЄС, США, Канада та інші держави.

Представник Європейського Союзу при Організації Об’єднаних Націй Ж. В. де Алмейда, виступаючи з трибуни Генеральної Асамблеї ООН щодо ситуації на тимчасово окупованих територіях України, від імені усіх 28 країн-членів ЄС і країн-кандидатів на вступ Республіки Північна Македонія, Чорногорії та Албанії, а також від Молдови та Грузії, які долучилися до цієї заяви, наголосив, що всі 28 членів Євросоюзу та ще п’ять країн закликають держави-члени Організації Об’єднаних Націй запровадити санкції проти Російської Федерації за окупацію Криму. Він заявив про непохитну підтримку суверенітету, територіальної цілісності, єдності та незалежності України в межах її міжнародно визнаних кордонів (URL: <https://tsn.ua/politika/usi-chleni-yevrosoyuzu-ta-sche-5-krayin-yevropi-zaklikali-derzhavi-oon-zaprovaditi-sankciyi-proti-rosiyi-1300782.html>).

«Відповідно до резолюції № 68/262 цієї асамблеї (“Територіальна цілісність України”) Європейський Союз не визнає та продовжує засуджувати незаконну анексію Кримського півострова Росією, яка залишається помітним порушенням суверенітету й територіальної цілісності України і є безпосередньою загрозою міжнародній безпеці із серйозними наслідками для міжнародного правового порядку, який захищає єдність і суверенітет усіх держав, – заявив Ж. В. де Алмейда. – Ми знову підтверджуємо наше засудження цього порушення міжнародного права і залишаємося налаштованими повністю втілити нашу політику невизнання, в тому числі за допомогою обмежувальних заходів. Ми знову закликаємо країни-члени ООН розглянути аналогічні заходи з невизнання відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї № 68/262».

«Європейський Союз висловлює свою стурбованість щодо триваючої мілітаризації Кримського півострова і Чорного та Азовського морів», – додав Ж. В. де Алмейда. Крім того, він зауважив, що з 2014 р. ситуація з правами людини в Криму серйозно погіршилася. Посол ЄС заявив, що сотні кримських чоловіків були призвані в збройні сили Росії.

«Європейський Союз закликає до звільнення близько 70 політичних бранців, які утримуються на Кримському півострові та в Росії, зокрема П. Гриба і Е. Бекірова, котрі потребують негайної медичної допомоги», – наголосив посол ЄС. Також він заявив, що всі міжнародні організації із

спостереження за правами людини мають отримати повний, вільний і безперешкодний доступ на всю суверенну територію України, зокрема до Криму.

Ж. В. де Алмейда заявив, що пріоритетне місце на порядку денному займає ситуація в Азовському морі. «Європейський Союз висловлює свою занепокоєність щодо небезпечного посилення напруження в Азовському морі і Керченській протоці та порушення Росією міжнародного права, яке призвело до захоплення українських суден і їхніх екіпажів Росією, а також відкриття вогню по них і поранення кількох українських військовослужбовців. Не має виправдання застосуванню воєнної сили Росією», – наголосив Ж. В. де Алмейда. Через це, зазначив він, агресивні дії Росії вплинули на ситуацію з безпекою в регіоні Чорного моря. Посол наголосив, що ЄС вимагає негайно звільнити захоплених українських моряків та судна.

«ЄС також очікує від Росії забезпечення безперешкодного та вільного проходження через Керченську протоку в Азовське море та з нього відповідно до міжнародного права, – зазначив він. – Ми продовжимо уважно відстежувати ситуацію і ми налаштовані діяти таким чином у тісній взаємодії з нашими міжнародними партнерами».

Постійний представник США при ООН Д. Коен пообіцяв нові антиросійські санкції США та допомогу Україні в питаннях оборони й безпеки. «Сполучені Штати Америки продовжать застосовувати ряд заходів, які є в нашому розпорядженні, включаючи дипломатію, санкції і допомогу в області безпеки для підтримки України, і давати чітко зрозуміти Росії, що єдиним врегулюванням, на яке може погодитися міжнародне співтовариство, є припинення зусиль Росії з підриву суверенітету й територіальної цілісності України. Росія намагається виправдати свою агресію проти України, підкреслюючи, що вона захищає російськомовне населення. Однак російська агресія стала згубною для людей, які живуть у цих регіонах. Сполучені Штати Америки закликають Росію негайно звільнити понад 70 українців, які несправедливо позбавлені волі, у тому числі О. Сенцова, О. Кольченко, В. Балуха і Р. Зейтуллаєва» (URL: <https://ua.news/ua/genasambleya-oon-pidsumky-i-znachennya-debativ-po-okupatsiyi-donbasu-i-krumu>).

Ситуація в Криму для інакомислячих, журналістів і громадських активістів загрозна, підкреслив Д. Коен «Росія повинна забезпечити належний і безперешкодний доступ міжнародним наглядомісіям з прав людини і неурядовим організаціям з прав людини в Криму та припинити будь-які зловживання щодо осіб без будь-якої дискримінації», – заявив постійний представник США при ООН.

За підсумками дебатів 20 лютого прийняття резолюції не передбачалося. Дипломати пояснюють це підготовкою спільної з партнерами позиції щодо ситуації на Донбасі та в Криму. Утім цілі, які стояли перед Президентом і дипломатами України на засіданні Генасамблеї ООН – винести питання російської агресії на найбільший міжнародний майданчик і

комплексно обговорити його політичні, безпекові, гуманітарні, соціально-економічні аспекти, сприяти реалізації важливих для України ініціатив щодо миротворців та обміну полоненими, домагатися посиленого тиску на агресора, можна вважати досягнутими. Звернення П. Порошенка до Генерального секретаря ООН з проханням направити в Україну технічну місію для оцінювання потенціалу розгортання миротворчого контингенту може зрушити це питання з мертвої точки. Генсекретар має право створити таку місію без додаткових погоджень і голосування.

Українські дипломати також підкреслюють, що принципове значення дебатів для України – це можливість заявити на найпрестижнішому світовому майданчику про реальний стан справ. Цьому сприяла особиста присутність на Генасамблеї ООН Президента П. Порошенка, що засвідчило наскільки важливо для України говорити на світовому рівні про те, що відбувається на Сході України і в Криму. З трибуни Генеральної Асамблеї ООН П. Порошенко виголосив сильну промову про факти російської агресії з безліччю неспростовних доказів. Підсумком дебатів стала беззаперечна підтримка більшістю країн-членів ООН територіальної цілісності та суверенітету України.

М. Закіров, заввідділу СІАЗ НБУВ

Історичний і сучасний контексти зустрічі президентів України, Польщі та Литви в Любліні

На минулому тижні президент Литви Д. Грібаускайте здійснила офіційний візит до Польщі. Політики й експерти одностайно відмічали візит як знаковий з ряду причин. По-перше, майже 10 років глава Литовської держави не приїжджала в сусідню країну спеціально, а лише на саміти НАТО або на зустрічі з президентами США. По-друге, на тлі конфлікту між Польщею та Литвою щодо закриття Вільнюсом польських шкіл і заборони написання імен та прізвищ громадян Литви польського походження відповідно до польської орфографії візит сприймається як певний символ примирення.

Додавав символізму й історичний привід, який, власне, і визначив місце проведення зустрічі президентів Литви та Польщі. Саме в Любліні в 1569 р. відбулося підписання унії між Великим князівством Литовським і Королівством Польським, унаслідок якої виникла спільна держава Річ Посполита. Отже, для цих країн 450-річчя Люблінської унії, яка поклала початок федеративній державі, безумовно, має історичне значення. Невипадково президент Литви напередодні зустрічі заявила, що ця подія символізує «сене єдності та співпраці», так необхідний сьогодні.

Разом з тим спостерігачі підкреслюють, що оцінка подій далекого минулого двох країн далеко неоднозначна. Як зазначила проурядова польська газета Rzeczpospolita, «литовці, особливо з консервативних і

націоналістичних кіл, близьких до президента, не завжди були так позитивно налаштовані щодо польсько-литовського союзу» (URL: <https://ukraina.ru/exclusive/20190222/1022789867.html>). Не заглиблюючись у історію, зауважимо, що цей союз багато в чому був вимушеним кроком тогочасної литовської знаті, що побоювалася зростаючого впливу Московської держави І. Грозного та певною мірою сприяв подальшому занепаду державної самостійності Великого князівства Литовського.

Деякі експерти вважають, що сьогодні ми можемо спостерігати до певної міри повторення колишньої ситуації. Так, український політолог А. Єрмолаєв зазначив, що все відбувається на тлі ослаблення Литви й посилення позицій Польщі, яка «до цих пір не увійшла до валютного союзу та не ввела євро, в умовах кризи Європи робить усе більш привабливою ідею чергового наднаціонального, наддержавного утворення в Центральній Європі, таку собі Річ Посполиту-2» (URL: <https://glavred.info/ukraine/10051859-poroshenko-zapodozrili-v-popytke-vtyanut-polshu-i-litvu-v-konflikt-na-donbasse.html>).

Тим не менше, щодо України позиції наших сусідів збігаються. Так, після зустрічі А. Дуда та Д. Грібаускайте заявили, що Польща й Литва однозначно підтримують Україну, яка протистоїть російській агресії. «Ми разом так, як були разом 450 років тому в Любліні. Ми знаємо, звідки приходять наші проблеми – зі сходу. Коли ми разом, то ми сильні», – наголосила Д. Грібаускайте. «Наші позиції в цьому питанні однозначні. Ми вважаємо, що немає іншого шляху – окупацію Криму, як і Луганської та Донецької областей, треба припинити. Росія мусить звідти піти», – сказав А. Дуда.

До Любліна 22 лютого прибув Президент України П. Порошенко. Під час візиту він зустрівся з президентом Польщі А. Дудою і президентом Литви Д. Грібаускайте. Разом вони відвідали Українсько-польсько-литовську бригаду ім. Великого гетьмана Костянтина Острозького (ЛітПолУкрбриг). П. Порошенко під час спільного брифінгу з президентами Литви та Польщі після відвідання цього підрозділу наголосив: «Як і 450 років тому, коли в Любліні була укладена Люблінська унія, Люблін є символом потужного союзу Литви, Польщі й України. І дуже символічно, що сьогодні в цей день президенти Литви, Польщі й України разом зустрічають парад, приймають доповіді від керівництва литовсько-польсько-української бригади» (URL: <https://www.ar25.org/article/protydiya-rosiyi-obyednala-ukrayinu-polshchu-i-litvu-poroshenko-vidvidav-shtab-kvartyru.html>).

Коментуючи зустріч, деякі спостерігачі зазначають, що заради історичної справедливості треба зауважити, що Люблінська унія дійсно була потужним союзом Польщі й Литви, але за рахунок земель нинішньої України. Адже за її умовами Королівству Польському було передано великі території сучасних Підляшшя, Волині, Поділля та Київщини, що раніше належали Великому князівству Литовському (URL: <https://ukraina.ru/exclusive/20190222/1022789867.html>).

Проте, незважаючи на наведені історичні паралелі й певні збіги обставин, треба враховувати, що історична спіраль уже на новому витку. Зокрема, експерт з польсько-українських відносин Д. Матерняк підкреслив, що візит голів держав до міжнародної військової бригади – це своєрідна декларація намірів про пріоритети у відносинах Варшави й Києва. На думку експерта, таким чином А. Дуда й П. Порошенко з участю Д. Грібаускайте заявили, що – попри суперечки навколо історії – Україна й Польща успішно співпрацюють у військовій сфері. «Починаючи з 2015 р., коли виникла ця бригада, а особливо після 2016 р., коли польський Сейм прийняв ухвалу про геноцид поляків на Волині, ЛитПолУкрБриг – це один з тих проєктів, які цілком добре функціонують у польсько-українських відносинах. Мабуть, саме тому відбувся цей візит у бригаду – щоб показати, що є сфера, де співпраця Польщі й України цілком добре розвивається, тож маймо надію, що так воно буде й надалі», – розмірковує аналітик (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrajina-polshcha-lytva-prezydenty-spiivpracia/29785513.html>).

Високо оцінив факт створення і функціонування ЛитПолУкрБригу й Президент України П. Порошенко: «Великі зусилля були спрямовані на створення цієї бригади. Зараз ми бачимо абсолютно боєздатний підрозділ справжнього бойового братерства». Він зазначив, що після прийняття змін до Конституції України держава має «чітко визначений курс нашої політики на повноцінне і повноправне членство в НАТО і Європейському Союзі... І сьогодні наша бригада – це перша ластівка, коли ми робимо зміни й модернізацію наших Збройних сил відповідно до стандартів НАТО». Крім того, Президент України підкреслив, що участь українських вояків у спільних навчаннях і перебування у єдиному бойовому підрозділі з вояками інших країн має важливий практичний сенс. «Ми ділимося тим бойовим досвідом, і це є зміцнення бойових можливостей Збройних сил для надання відсічі агресору», – додав П. Порошенко (URL: <http://www.dsnews.ua/politics/poroshenko-nazval-litpolukrbrig-shagom-k-nato-22022019195200>).

Аналогічні думки висловив і експерт Д. Матерняк. За його словами, існування ЛитПолУкрБригу – це підтвердження українських прагнень до членства в НАТО. Натомість для Польщі й Литви вельми цікавий досвід українських військових, здобутий ними протягом останніх років на Донбасі та в процесі подолання гібридних загроз (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrajina-polshcha-lytva-prezydenty-spiivpracia/29785513.html>).

Підтвердженням вірності обраного шляху створення міжнаціональних військових з'єднань є зацікавленість інших партнерів України щодо створення подібних багатонаціональних військових підрозділів. «Я хочу вам відкрити ще таємницю, і інші наші сусіди дуже уважно вивчають наш позитивний досвід і виходять з пропозиціями щодо створення аналогічних бригад за участі інших держав. Я дуже вітаю це і думаю, що це ще одне

підтвердження того, наскільки ефективний і позитивний цей досвід», – зазначив Президент України П. Порошенко.

Проте треба зазначити, що і українські, і зарубіжні експерти постійно підкреслюють, що головні зусилля на шляху євроатлантичної інтеграції мають докладати безпосередньо українці. Невипадково серед кроків, необхідних для вступу України в НАТО, Президент України назвав продовження реформ у різних напрямках: «Перше, ми повинні забезпечити модернізацію Української держави для того, щоб країна відповідала тим критеріям, які необхідні для вступу в НАТО. Ідеться про верховенство права, демократії, вільних і чесних виборах. Ідеться про демократичні традиції». Президент зазначив, що НАТО позитивно ставиться до майбутнього членства України в Альянсі (URL: <http://www.dsnews.ua/politics/poroshenko-nazval-litpolukrbrig-shagom-k-nato-22022019195200>).

Цю ж лінію продовжив А. Дуда на спільній прес-конференції президентів Польщі, Литви та України в Любліні, заявивши: «Ми сильні, коли ми разом, ми сильні, коли між нами існує згода, коли між нами існує дружба і коли ми стоїмо разом в одному строю. Тоді ми дійсно викликаємо повагу, тоді набагато важче прийняти рішення про будь-який акт агресії проти нас... ЛитПолУкрБриг – це співробітництво з Україною, нашим великим сусідом, який має намір стати членом НАТО. Ми з президентом Литви підкреслили, що українські військові разом з нашими військовими служать у цій бригаді й разом підвищують свою бойову здатність. Тим самим українські солдати вдосконалюють себе в рамках програм НАТО та зміцнюють перспективу вступу України в НАТО», – сказав А. Дуда (URL: https://espresso.tv/news/2019/02/22/duda_lytpolukrbryg_zmicnyuye_perspektyvu_vstupu_ukrayiny_v_nato).

У свою чергу президент Литви Д. Грібаускайте зазначила: «Ми знаємо, що значить бути атакований і що означає, якщо хтось зазіхає на чийсь територію, тому ми продовжуємо надавати військову, гуманітарну та фінансову підтримку Україні, тому що безпека України для всього регіону, для всіх країн Балтії є наріжним каменем» (URL: <https://ukraina.ru/exclusive/20190222/1022789867.html>).

Треба зазначити, що допомога дійсно надається і цей факт змушені визнавати навіть ті спостерігачі, що доволі скептично оцінюють співпрацю України з європейськими партнерами. Зокрема, владою Литви на початку лютого 2019 р. було дано обіцянку поставити українським військовим боєприпаси для автоматів і кулеметів на 255 тис. євро. У цілому за останні чотири роки Вільнюс виділив Києву як підтримку, у тому числі на військові цілі, близько 13 млн євро. Польща також не залишилася осторонь: звідси на Україну надходили різні боєприпаси, міномети й безпілотники. Крім того, контракт на поставку ВСУ самохідних 122-мм гаубиць 2С1 «Гвоздика» з арсеналів армії Чехії формально укладено з польською фірмою Wtorplast у рамках військово-технічного співробітництва між Україною та Польщею (URL: <https://ukraina.ru/exclusive/20190222/1022789867.html>).

Проте деякі експерти спробували провести більш глибокий аналіз події та розкрити дещо завуальовані плани. Зокрема, деякі експерти схильні вважати, що в діях української влади присутні намагання активізувати й поглибити участь західних партнерів в українських проблемах. Так, політолог А. Єрмолаєв в ефірі телеканалу NewsOne заявив, що Польща й Литва необхідні П. Порошенку для того, щоб втягнути республіки в донбаський конфлікт. Експерт зазначив, що Литва та Польща є членами Північноатлантичного альянсу, який займає нейтральну позицію щодо Донбасу. Якщо ж у конфлікт буде втягнуто членів НАТО, це призведе до колізій усередині блоку. «Я не виключаю, що в цьому є і корисливий задум деяких політичних кіл в Україні – виписати квиток на війну країнам-сусідам під соусом дружби і військової допомоги», – зазначив А. Єрмолаєв (URL: <https://glavred.info/ukraine/10051859-poroshenko-zapodozrili-v-popytke-vtyanut-polshu-i-litvu-v-konflikt-na-donbasse.html>).

У свою чергу політолог Р. Бортник пов'язав візит Президента України П. Порошенка до Польщі з поточною внутрішньополітичною ситуацією в Україні. «Візит Президента України П. Порошенка до Польщі є передвиборним. Президент перед виборами намагається продемонструвати максимальну широту своїх міжнародних зв'язків і отримувати гарні фотографії», – зазначив Р. Бортник. Проте, на думку експерта, ускладнення у відносинах між Україною та Польщею, що спостерігалися останнім часом, не буде ліквідовано. «У Польщі є конкретні вимоги щодо зміни гуманітарної політики – перш за все в частині історії. Також є питання щодо мови навчання і всього іншого. Водночас Польща зацікавлена в наших гастарбайтерах, тому ставлення до України не буде різко погіршуватися. Однак повернення до повноцінного питання можливе лише після корекції гуманітарної політики, розв'язання проблеми Волині та правих радикалів», – підкреслив Р. Бортник (URL: <https://golos.ua/i/666587>).

Разом з тим деякі спостерігачі наголошували на більш широкому розумінні люблінської зустрічі президентів України, Польщі та Литви. Зокрема, М. Іонова, заступник голови комітету Верховної Ради з питань європейської інтеграції, підкреслила, що йдеться не тільки про військову безпеку, а й про енергетичну безпеку, тобто про «Північний потік-2». «Це говорить про те, що ми потрібні країнам НАТО, наш досвід, наші військові... Співпраця України з Литвою та Польщею – питання регіональної безпеки. Це спонукатиме й мотивуватиме інші країни-члени НАТО до інтеграції України». Р. Юкнявічене, экс-міністр оборони Литви, закликала враховувати уроки минулого для досягнення загального успіху в сьогоденні та в майбутньому. «Зараз нам необхідно, знаючи історію, спробувати дивитися в майбутнє. Поляки, українці та литовці є дуже важливим кордоном або ж об'єднанням, яке може допомогти і Європі бути вільною. Зараз Україна обороняє і нас – і Литву, і Польщу, і всю Європу! Так що це геополітично важливий проект. Я думаю, що в нас вийде допомогти і Україні, і всім бути разом», – наголосила Р. Юкнявічене. У свою чергу військовий експерт

О. Жданов звернув увагу на геополітичні аспекти розвитку співпраці України зі своїми найближчими сусідами. «Створення Балтійсько-Чорноморського союзу – ця ідея присутня вже давно... Дивлячись на геополітику, цьому союзу бути. Вважайте, що ця бригада – це фундамент. І далі ми співпрацюватимемо і з НАТО, і з ЄС, і з іншими країнами або військовими союзами. І головне завдання – це протистояння російській військовій загрози щодо країн Заходу», – підсумував експерт (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrajina-polshcha-lytva-nato-rosija/29785600.html>).

Отже, аналіз події, що відбулася в Любліні, та наведені думки експертів і спостерігачів свідчать про існуючий нерозривний зв'язок минулого й сьогодення, підтверджують факт існування спіралі історичного розвитку, що в сукупності дає нам змогу прогнозувати майбутнє та бачити за сьогочасними інтересами й діями більш масштабні результати, які матимуть істотне політичне значення та здатні відіграти значну роль як у розвитку Балтійсько-Чорноморського регіону, так і усієї Європи.

Ю. Якименко, мл. науч. сотр. ФПУ НБУВ

Особенности президентской избирательной кампании в Украине и политические перспективы ее участников

Назначенные на 31 марта 2019 г. выборы Президента Украины станут самыми массовыми за годы независимости страны по количеству претендентов на этот пост. Их окончательное число, как сообщили в ЦИК 8 февраля, составило 44 человека. И хотя кандидатов, имеющих реальные шансы на победу, по оценкам наблюдателей, лишь несколько, их общее количество и чрезвычайно высокий градус накала политической борьбы (который к тому же сохраняет тенденцию к росту), обещает сделать эту избирательную кампанию одним из самых сложных политических событий последних лет.

При этом, как отмечают наблюдатели, динамика изменения уровня общественной поддержки ключевых кандидатов часто оказывается настолько быстрой и вдобавок обусловленной не всегда очевидными факторами, что оценка перспектив их участия в выборах вынужденно становится довольно приблизительной. Учитывая, что социологические исследования и прогнозы относительно хода и результатов кампании в сегодняшних условиях часто носят «формирующий» характер, эксперты в большинстве воздерживаются от однозначных оценок на этот счет.

Как подчеркивают наблюдатели, настолько большое количество кандидатов на пост Президента служит дополнительным свидетельством очень жесткой конкуренции между фаворитами избирательной гонки, которые для получения электорального перевеса над оппонентами привлекают к участию в выборах технических кандидатов. Кроме того, для

большинства участников кампании, не исключая и основных претендентов на пост главы государства, участие в президентских выборах – важное условие укрепления собственных политических позиций накануне выборов в парламент, а успешное участие в парламентской гонке, в свою очередь, – залог сохранения их политического веса и возможностей для дальнейшего политического развития.

Глава Комитета избирателей Украины А. Кошель подчеркивает, что для многих кандидатов участие в президентских выборах – это в первую очередь возможность сформировать и проверить в «полевых» условиях избирательные штабы и приступить к агитации. «Президентская кампания для некоторых участников оказалась фальстартом парламентской», – говорит глава КИУ (URL: <https://strana.ua/articles/analysis/184535-vybory-prezidenta-2019-v-tsik-zarehistrirujut-rekordnoe-kolichestvo-kandidatov.html>).

Так, к примеру, решение Р. Бессмертного принять участие в избирательной кампании, наблюдатели объяснили его стремлением вернуться в большую политику. Не обладая ни собственной партией, ни командой, ни существенной финансовой поддержкой, политик, рейтинг которого составляет, по оценкам специалистов, около 0,5 %, может использовать президентскую кампанию для набора политического веса и улучшить свой имидж в преддверии выборов в Верховную Раду. По мнению директора Фонда «Демократические инициативы» им. И. Кучерива И. Бекешкиной, попытка Р. Бессмертного вернуться к активной политической деятельности, приняв участие в президентских выборах, создаст для него более благоприятные условия для продолжения политической карьеры, и, возможно, в будущем политик окажется в списке какой-нибудь из партий-участниц парламентской гонки.

Использовать президентские выборы в качестве стартовой площадки для участия в парламентских выборах будет, по мнению экспертов, и А. Шевченко, утвержденный кандидатом на пост Президента на последнем съезде партии «УКРОП». По словам политического эксперта А. Леонова, А. Шевченко будет не столько отбирать голоса у других кандидатов, сколько использует президентскую кампанию для популяризации партии. Таким образом, он послужит укреплению политической позиции И. Коломойского, который, вероятно, попытается провести несколько контролируемых им партий в парламент, став, таким образом, влиятельным участником процесса формирования коалиции и правительства.

Наблюдатели констатируют, что в кампании по выборам Президента задействовано много технических кандидатов, которые строят свою агитацию преимущественно на критике конкурентов, а не на донесении до избирателей содержания собственной программы (в политтехнологических кругах таких кандидатов называют «торпедами»). В качестве примера такого кандидата иногда называют Ю. Литвиненко, пользующуюся медиа-поддержкой пропрезидентских СМИ, в частности телеканала «Прямой».

Объекты ее критики – главные конкуренты действующего Президента, в частности Ю. Тимошенко и В. Зеленский.

В качестве технических кандидатов также могут выступить «кандидаты-бизнесмены», чьи представители в избирательных комиссиях теоретически имеют возможность способствовать организации фальсификаций результатов выборов в пользу других кандидатов.

Как утверждает юрист А. Романов, кандидаты «второго эшелона» часто активно торгуют квотами в избиркомах в пользу фаворитов. При этом для некоторых участников избирательного процесса получение квоты в интересах одного из ведущих кандидатов – главная и иногда единственная цель их участия в выборах.

«Кандидатов-бизнесменов, торгующих местами в избирательных комиссиях, мы увидим уже после регистрации членов участковых избирательных комиссий. И после этого можно будет говорить, что эти кандидаты выполняют роли технических, и их кандидатуры могут работать в пользу фаворитов избирательных кампаний. Мы увидим: если кандидат, не имеющий средств на ведение полноценной агитационной кампании, регистрирует членов участковой комиссии, то это даст понять, что здесь есть признаки техничности», – отмечает по этому поводу глава КИУ (http://www.ukrrudprom.com/digest/Spoylei_torpedi_i_biznesmeni_kto_i_kak_pit_aetsya_zaputat_izbira.html).

Отдельные эксперты также считают техническими кандидатами (действующими в пользу Президента П. Порошенко) лидера партии «5.10» Г. Балашова, а также Ю. Бойко. Последнего часто рассматривали как возможного «конкурента» для действующего Президента, с которым он мог бы соперничать во втором туре. Однако, отмечают наблюдатели, выдвижение в качестве кандидата и резкий рост рейтинга В. Зеленского сегодня ставит под сомнение возможность выхода В. Бойко во второй тур.

Некоторые наблюдатели полагают, что в роли технического кандидата может выступить также бывший глава СБУ В. Наливайченко, возглавляющий сегодня движение «Справедливость». Его задачей иногда называют критику П. Порошенко в качестве главнокомандующего.

Еще один технический кандидат, как пишут обозреватели некоторых СМИ, – бывший губернатор Донецкой области, лидер партии «Основа» В. Тарута, который ранее уже предпринимал неудачные в целом попытки вхождения в большую политику. Так, на парламентских выборах 2006 г. возглавляемая им партия «ЭКО+25%» не смогла преодолеть избирательный барьер. По мнению политического эксперта А. Леонова, В. Тарута будет не столько конкурировать с другими кандидатами, ориентированными на избирателей юго-востока, такими как В. Бойко или В. Рабинович, сколько выполнять техническую функцию, выступая с критикой действующей власти.

Другой кандидат, нацеленный в целом на тот же электорат, что и В. Тарута, В. Бойко, В. Рабинович и другие, – И. Богословская. Ее главной

формой активности в ходе избирательной кампании, как считают эксперты, станет критика Ю. Тимошенко, но существенных результатов политик вряд ли достигнет, поскольку, по оценкам специалистов, ее электоральная поддержка сегодня находится на очень низком уровне.

Также среди возможных технических кандидатов упоминают бывшего главу Аграрной партии В. Скоцика и бывшего министра экологии и природных ресурсов И. Шевченко, назначенного руководителем министерства по квоте партии «Батьківщина».

В целом, говоря о технических кандидатах, наблюдатели подчеркивают, что наиболее очевидным их типом являются так называемые кандидаты-спойлеры, которые различными способами борются за голоса сторонников своих конкурентов в одной с ними электоральной нише, используя схожую риторику или попросту вводя избирателей в заблуждение (к примеру, своими одинаковыми с конкурентом фамилией и инициалами). В истории украинских выборов различных уровней подобные ситуации можно было наблюдать неоднократно, напоминают эксперты.

На предстоящих выборах кандидатом-спойлером выступит, в частности, бывший депутат от «Народного фронта» Ю. Тимошенко, который, очевидно, будет участвовать в выборах с единственной целью – «оттянуть» часть голосов сторонников лидера «Батьківщини». «Его появление может отразиться на некоторых показателях Ю. Тимошенко, из-за сходства фамилий она может потерять около 0,5 %. Это незначительные потери, но в случае если кандидаты будут идти нога в ногу, то это может быть принципиальным», – отмечает глава Комитета избирателей Украины А. Кошель (URL: http://www.ukrrudprom.com/digest/Spoylei_torpedi_i_biznesmeni_kto_i_kak_pitaetsya_zaputat_izbira.html).

Техническим кандидатом из разряда спойлеров некоторые наблюдатели считают также экс-главу СБУ И. Смешко, который может оказать влияние на уровень электоральной поддержки А. Гриценко, критикуя его, в частности, за деятельность на посту министра обороны.

Вероятно, роль кандидата-спойлера сыграет на выборах и бывший глава Государственной фискальной службы Р. Насиров, находящийся под следствием из-за подозрения в коррупции.

К подобного рода техническим кандидатам некоторые эксперты относят также представителя Блока П. Порошенко С. Каплина, который в своей агитации, так же как и Ю. Тимошенко (один из основных конкурентов действующего Президента), использует тему возможности и необходимости снижения цены на газ, которая по понятным причинам находит живой отклик у очень широкого круга украинских избирателей. Но, как допускает А. Кошель, «у Каплина это может быть и привязка к более сильному кандидату. Такая технология также используется, но признаков техничности здесь все же больше» (URL: http://www.ukrrudprom.com/digest/Spoylei_torpedi_i_biznesmeni_kto_i_kak_pitaetsya_zaputat_izbira.html).

В свою очередь, роль технического кандидата, призванного работать в избирательной кампании против самого С. Каплина, позиционирующего себя как социалиста, может играть бывший советник главы МВД И. Кива, который так же стремится занять «левую» электоральную нишу (конкуренция в которой до последнего времени была не слишком высока), стараясь отвечать сохраняющимся в Украине и, очевидно, имеющим потенциал для роста общественным запросам.

Обозреватели подчеркивают, что И. Кива, и С. Каплин сегодня ведут борьбу за бренд Соцпартии, и не исключают, что И. Кива сможет провести такую партию в парламент, используя президентские выборы для медийной раскрутки и повышения ее узнаваемости, особенно, если проходной барьер будет снижен.

Наблюдатели также отмечают, что участие в президентской избирательной кампании сразу нескольких кандидатов, позиционирующих себя в качестве представителей левых политических сил, стало неожиданностью для многих ее участников.

Кроме того, наблюдатели напоминают, что бывший лидер СПУ А. Мороз, который давно отошел от активной политической деятельности, в конце прошлого года объявил о своем намерении принять участие в президентских выборах. Также серьезный общественный резонанс вызвало заявление об участии в выборах в качестве кандидата главы запрещенной в Украине Компартии П. Симоненко.

По информации некоторых СМИ, активизация левых может быть следствием инициатив Администрации Президента, стремящейся таким образом заполнить электоральную нишу, на которую после запрета КПУ и уход из большой политики Соцпартии А. Мороза могла претендовать, в частности, Ю. Тимошенко. Некоторые эксперты, исходя из таких политических предпосылок, делают выводы, что выдвижение левых кандидатов имело своей целью сузить электоральное поле лидера «Батьківщини», лишив главного конкурента действующего Президента возможности единоличного контроля этой ниши. Более того, некоторые наблюдатели прогнозируют, что вскоре контроль над левым полем могут попытаться получить политики «первого эшелона» из сферы влияния действующего Президента. В частности, звучат мнения, что перспективным это направление считает Ю. Луценко. Действующий Генпрокурор, несколько лет состоявший в Соцпартии в начале своей политической карьеры, в случае проигрыша П. Порошенко на выборах, возможно, будет вынужден искать новые формы существования в рамках украинского политикума, который при таком сценарии рискует подвергнуться существенной трансформации. Одним из итогов этого сценария может стать появление перед парламентскими выборами новой левой партии, претендующей на представительство в Верховной Раде, заключают наблюдатели.

Ряд особенностей избирательной кампании в Украине и множество факторов влияния на ее ход делают итоги предстоящих выборов сложно

прогнозируемыми в деталях, но в своих главных проявлениях позволяют судить о том, насколько существенными могут оказаться общественно-политические изменения в стране по завершению этого процесса.

І. Рудь, мол. наук. співроб. ФПУ НБУВ

Мирний план А. Авакова в оцінках експертів і політиків

У травні 2018 р. міністр внутрішніх справ А. Аваков заявив про розроблення плану «Механізм дрібних кроків» щодо повернення Донбасу. На його переконання, звільнення непідконтрольної Києву території Донбасу повинно бути покроковою поліцейською операцією із залученням миротворчих сил.

З початком нового року ця ідея отримала друге дихання й набула більш конкретних рис. У лютому 2019 р. під час круглого столу у Вашингтоні А. Аваков поінформував, що введенню нової стратегії передує підготовчий етап. Він складається з формування необхідного правового поля, введення комунікаційної стратегії, визначення статусу спеціальної міжнародної миротворчої місії, а також створення програм моніторингу та консультативної допомоги.

Міністр внутрішніх справ України відносно оприлюдненої ним у квітні 2018 р. інформації додає, що повернути окуповані райони Донецької та Луганської областей під контроль української влади можливо після прийняття закону про амністію, проведення місцевих виборів і ряду інших кроків. Свій план А. Аваков назвав «тактикою дрібних кроків, яким аплодують усі».

На його думку, реінтегрувати одразу всю територію непідконтрольного Донбасу не вдасться навіть за участі миротворців ООН. Він запропонував розпочати спочатку окремо з Горлівки або Новоазовського району. За планом міністра А. Авакова, миротворці стають на кордоні населеного пункту. Межі з окупованою територією беруть під контроль і «блакитні шоломи», і українські прикордонники. Усередину цієї території заходять органи української юстиції та проводять вибори за українським законодавством.

Як зазначив міністр, неважливо, хто переможе на цих виборах. У більшості випадків оберуть когось із відверто проімперськими поглядами, спрогнозував він. Але, за його словами, головне – сформувати перехідну адміністрацію на основі обраних за українським законом органів і представників державної влади України. Туди, як додав він, повинна прийти центральна влада разом з українськими поліцейськими силами. Міністр навіть допустив, що можливим є перехідне спільне патрулювання українських сил МВС із місцевими представниками територіальних громад, яких делегуватимуть місцеві райради. Далі Україна має прийняти закон про амністію. Він не повинен мати стосунку до тих, хто вбивав українських солдат і брав участь у репресіях проти мирного населення. Як додав

А. Аваков, доведеться прийняти так званий закон про колаборантів. Також потрібно буде вирішувати питання з перехідним статусом окупованих територій, відновлювати інфраструктуру, підвищувати якість життя людей, які перебували в окупації.

Проте експертне середовище доволі скептично відреагувало на пропозиції А. Авакова. Так, у коментарі заступника міністра з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб Ю. Гримчака наголошується, що на реалізацію цього плану шансів мало. План дій щодо Донбасу, додав він, прописаний у Мінських домовленостях, а пропозиції, висловлені А. Аваковим, можуть викликати непередбачувану реакцію з боку Росії. «Ми взяли Горлівку. Питання: Російська Федерація як буде реагувати на такі речі? Зрозуміло, що ні Нацгвардія, ні поліцейські сили не зможуть самі взяти Горлівку. Це операція Збройних сил України. ЗСУ сьогодні, на скільки я знаю, готові провести таку операцію. Якими силами і засобами назустріч нашим військам буде вдарено з боку РФ і де, невідомо», – зауважив Ю. Гримчак.

Неоднозначною була реакція фахівців і на ще одну зі складових плану – прийняття так званого закону про колаборантів. А. Аваков зазначив, що має бути документ, який стосуватиметься звичайної людини, вимушеної жити й працювати на окупованих територіях. Щодо цього питання має бути компроміс усередині суспільства. Необхідно визначити статус кожної людини: жертвою вона є, учасником, варта осуду, зазначив А. Аваков.

Термін «колаборанти» має негативну конотацію та не сприятиме наближенню України до миру, зазначила менеджер з адвокації Центру про права людини А. Луньова: «Якщо людина працювала в “ДНР” прибиральницею, якщо людина володіє СТО і ремонтує там автомобілі, але також ті, які належать терористам. Якщо вона провадить підприємницьку діяльність і сплачує так звані податки в бюджет так званих республік. Чи є вона колаборантом? Яка людина в комісії визначатиме, чи вчинила людина колабораційні дії чи ні? Навіть якщо ця людина буде кришталево-сумлінна, питання персональної оцінки дій – це дуже критично».

У Верховній Раді зареєстровано три законопроекти, що стосуються питання колаборації, нагадала експерт. Усі вони передбачають доволі жорстке покарання. Один з них, наприклад, позбавляє особу волі на строк до 15 років тільки за те, що вона взяла паспорт держави-окупанта. До законопроекту «Про захист української державності від проявів колабораціонізму», зареєстрованого в парламенті в грудні минулого року, раніше також висловлювали зауваження правозахисники. Термін «колабораціонізм», на їхню думку, можуть трактувати дуже широко та неоднозначно.

Крім того, експерти й користувачі соціальних мереж звертають увагу на те, що в плані А. Авакова нез'ясованими лишаються ще кілька принципів моментів. Головний з них: як Україна мала б домагатися створення «демілітаризованої зони», іншими словами, примушувати

бойовиків залишити той чи інший населений пункт, аби потім у ньому можна було реалізовувати інші пункти плану?

Заступник міністра з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб Г. Тука наголошував ще у 2018р., що «за будь-яких обставин на такі дії потрібна буде добра воля Росії».

«План Авакова – майже ідеальний, за умови, що росіяни підуть з Донбасу. Але вони не підуть... Тому без військової операції не обійтись», – пише Yury Stowisim у Facebook.

«План передбачає ряд передумов, які не залежать ані від Авакова, ані від України. Наприклад, введення миротворців. Інша проблема – виведення російських військ із самопроголошених “республік”. Зараз немає жодних ознак, що РФ це робитиме. І тут не є важливо, ідеться про усю окуповану територію чи про окремі населені пункти, як у плані міністра Авакова. А саме цей крок деокупації автор не конкретизує, наче це очевидно. А насправді нічого не очевидно», – зазначає в коментарі BBC News Україна експерт Центру досліджень проблем громадянського суспільства М. Кучеренко.

Про цілком прогнозовану негативну реакцію противника свідчить той факт, що одразу ж після появи перших заяв А. Авакова про «малі кроки» реінтеграції представники «ДНР» назвали їх «черговою методикою зачистки Донбасу».

Сепаратистські та російські інтернет-видання цитують Д. Пушиліна, який постійно бере участь у засіданні Мінської контактної групи. Він укотре заявив, що «республіки», як і Росія, вважають, що миротворці мають бути розміщені на лінії зіткнення і не далі.

Поряд з тим експерти й користувачі соціальних мереж зазначають, що ухвалення закону про колаборантів, що його пропонує А. Аваков, це шлях до ще більшої конфронтації із жителями Донбасу, яких і так лякають «помстою» та «розправою», що їм «готує» Україна після звільнення Донбасу.

Деякі експерти звернули увагу на те, що на пропозиції А. Авакова ніяк не реагують в Адміністрації Президента України.

Колишній депутат і экс-посол України в Білорусі Р. Безсмертний вважає, що поява плану А. Авакова – це підтвердження непорозумінь з П. Порошенком. «Хоча назва плану стосується Донбасу, маю сказати, що це продовження, м'яко кажучи, дискусії між Президентом і урядом. Даруйте, але за такого підходу це ще одна дискредитована ідея. Тому найближчими днями треба очікувати відповіді Банкової, тому що вона занадто довго не помічала ініціатив міністра внутрішніх справ», – вважає Р. Безсмертний.

Треба зауважити, що А. Аваков жодного разу не казав про те, що його план – це пропозиції приватної особи. Тобто він виступає як політик і як державний діяч, його пропозиції лунають паралельно з тим, як українська делегація на переговорах у Мінську домагається виконання пунктів Мінських домовленостей. У зв'язку з цим у багатьох експертів виникає питання про мотивацію міністра МВС А. Авакова.

«Це у першу чергу спроба здобути додаткові бали на темі, яка хвилює усіх. Але виникає логічне запитання: чому взагалі МВС займається питаннями деокупації, якщо Україна має відкритий міждержавний конфлікт? Так, це не доведено наразі у міжнародних судах, але позиція України полягає у тому, що вона воює з Росією. До чого тут МВС взагалі?» – запитує М. Кучеренко. «Звісно, на певному етапі це міністерство має долучитися до наведення порядку після деокупації, коли вже ітиметься про встановлення законності, правосуддя. А зараз про деокупацію мають говорити Міністерство оборони і Генштаб ЗСУ», – додає аналітик.

Водночас у експертних колах зазначають, що поява плану А. Авакова це і відгомін непорозумінь чи, як висловився Р. Безсмертний, «дискусії» між П. Порошенком та урядом, зокрема А. Аваковим.

У жовтні минулого року экс-радник міністра А. Геращенко визнавав, що конфлікт полягає в «різних підходах до питань безпеки та проведення кримінальних розслідувань». Хоча сам А. Аваков називав заяви про протистояння з Президентом «фантазіями» й «спекуляціями».

Водночас експерт політико-правових програм Центру ім. О. Разумкова В. Зам'ятін вважає, що пропозиції А. Авакова не суперечать законам про деокупацію, які набули чинності на початку 2018 р. За його словами, закони встановлюють політичні рамки, але не передбачають механізмів досягнення головної цілі – деокупації Донбасу. «Думаю, план Авакова – це перша з пропозицій, яких ще може бути багато. Дискусія – це добре, бо всі розуміють, що мінський процес не рухається і треба щось змінювати. Але пропозиції – це одне, а план – це інше. План може бути тільки державний, а не Порошенка чи Авакова», – сказав В. Зам'ятін у коментарі BBC News Україна.

Експерт вважає, що не варто вести мову про те, що план А. Авакова – це прояв його далекоглядних політичних амбіцій. «Це демонстрація того, що він є, що він діє, що в нього немає рівновимірних друзів у політиці. Аваков підкреслює, що він важлива фігура і йому є що сказати», – додає В. Зам'ятін.

Він та інші аналітики також наголошують, що без скоординованих дій влади й суспільства не може бути реалізований ані план А. Авакова, ані будь-який інший (URL: https://zik.ua/zmi/bbc/2018/06/11/features-44436888_93569. 2018. 11.06).

Голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко, коментуючи останні мирні ініціативи щодо Донбасу, заявив, що більше перспективи в реалізації завершення конфлікту на Донбасі має план представника ОБСЄ М. Сайдіка, ніж те, що озвучив у США міністр внутрішніх справ А. Аваков. Глава МВС «просто думає про своє політичне майбутнє».

Коротко нагадаємо, що передбачає новий план ОБСЄ щодо врегулювання конфлікту на Донбасі. Передбачається, що в процесі братимуть участь ОБСЄ, ООН й спеціально створене агентство Євросоюзу. Також, відповідно до документа, Росія та Україна мають укласти договір,

який потім повинні схвалити парламенти, поінформував спеціальний представник діючого голови ОБСЄ в Україні та в Тристоронній контактній групі з урегулювання ситуації на Донбасі М. Сайдик у коментарі газеті *Kleine Zeitung*.

«В Україні йдуть президентська і парламентська кампанії, і не зрозуміло, де і ким буде А. Аваков після їх завершення. Він, напевно, піде у відставку разом з усім урядом. План Авакова з повернення Донбасу – іміджевий проект міністра. Аваков показує США, що він, як глава МВС, – борець за чесні вибори. З іншого боку, показує себе як миротворця, у якого свій особливий план», – переконаний В. Фесенко.

Водночас, вважає політолог, з практичної точки зору план М. Сайдика має більше значення та перспектив, як би критично це не сприймалося в Києві та Москві. За словами В. Фесенка, цей план викликав інтерес і оцінку як конструктивна пропозиція. План А. Авакова навряд чи американці сприймають як робочий документ. Скорвіше, як одну з можливих пропозицій. США, зазначає В. Фесенко, візьмуть план А. Авакова до уваги. Але сам по собі план як практичні рекомендації не має особливих перспектив. Можуть бути використані деякі елементи. Якщо їх візьмуть на озброєння на Заході або ті, хто буде при владі в Україні (https://24tv.ua/yakiy_plan_z_vregulyuvannya_konfliktu_na_donbasi_bilsh_realisti_chniy_n1111921. 2019. 15.02).

Отже, мирний план А. Авакова більшість експертів схильна оцінювати як елемент політичної гри. Чергова згадка про нього, на їхню думку, є лише частиною виборчих перегонів 2019 р., коли різні кандидати намагаються обговорювати дражливі теми, зокрема показати свою занепокоєність у вирішенні конфлікту на Сході України.

Примітки на полях

Р. Жангожа, гл. науч. сотр. ГУ «Институт всемирной истории НАН Украины»

Структура и основные направления казахстанского экспорта

Основной экспортный товар Казахстана – сырая нефть, а основными импортерами этого товара выступают Италия, Нидерланды и Франция, которые покупают у Казахстана свыше 50 % добываемой нефти. Причем в последнее время наблюдается тенденция увеличения этого показателя. Так, по экспертным оценкам Аналитического центра Ассоциации финансистов Казахстана, за 11 месяцев 2018 г. доля Италии, Франции и Нидерландов в экспорте сырой казахстанской нефти составила 54,7 %.

Следует также отметить начавшийся экономический рост. В соответствии с предварительной оценкой Национального бюро Республики Казахстан, текущий счет платежного баланса в 2018 г., впервые с 2014 г., сложился с профицитом в 0,9 млрд долл.

Также Казахстан является экспортером нетрадиционного для себя продукта – свиного мяса и активно развивает свиноводство. Надежными покупателями продукции выступают Китай и Россия. Учитывая высокий спрос на свинину в этих странах, казахские экспортеры планируют обеспечить экспорт в Китай и Россию не менее 100 тыс. т мяса уже к 2025 г.

В результате благоприятной конъюнктуры мировых цен на нефть экспорт товаров увеличился на 25,2 % – до 61,9 млрд долл. В частности, экспорт нефти и газового конденсата увеличился на 42,2 %.

По итогам 11 месяцев 2018 г. экспорт товаров Республикой Казахстан увеличился в сравнении с аналогичным периодом 2017 г. на 26,4 % и достиг 54,7 млрд долл. Однако экономика страны продолжает оставаться преимущественно сырьевой. Около 89 % указанного прироста приходится на экспорт нефти и газового конденсата (+10,1 млрд долл.). Прирост показателей достигается в основном за счет изменения конъюнктуры.

По предварительным данным Министерства энергетики, столь ощутимый рост обусловлен высокими ценами на нефть (пика достигали в 2017 г. – 86,29 долл. за 1 баррель), увеличением объема добычи (+6,3 %) и экспорта (+ 2,3%) в стране в 2018 г.

Значительный рост в структуре экспорта также продемонстрировали такие товары, как природный газ (+49,7 %) и пшеница (+48,8 %). В то время как снижение отмечается по продуктам неорганической химии и прочих соединений (–1,7 %), а также плоскому прокату из железа или стали (–0,4 %).

Среди ключевой товарной номенклатуры экспорт нефти и газового конденсата, а также пшеницы имеет наименьшую, но все же очень высокую концентрацию по странам-покупателям. Ключевым покупателем казахстанской нефти по-прежнему остается Италия, на которую приходится 30,9 % всего экспорта нефти (см. табл. 1). С учетом недавнего снижения прогноза роста итальянской экономики (с 1,2 до 0,2 %) существует вероятность некоторого снижения спроса со стороны третьей по размеру экономики еврозоны.

В то же время существенный прирост импорта казахстанской нефти также отмечается у Голландии и Южной Кореи, что, возможно, компенсирует предполагаемые потери объемов экспорта сырой нефти в Италию.

Основные покупатели казахстанской нефти

(тыс. долларов США)

№	Наименование страны	Сумма Доля		Сумма Доля		Изменение	
		(01.01.18-01.12.18)	(01.01.17-01.12.17)	(01.01.17-01.12.17)	(01.01.17-01.12.17)	%Δ	%Δ
1	Италия	10 432 183,7	30,9%	7 463 394,9	31,6%	2 968 788,8	39,8%
2	Нидерланды	4 780 982,4	14,2%	3 312 952,9	14,0%	1 468 029,6	44,3%
3	Франция	3 238 107,7	9,6%	2 572 051,4	10,9%	666 056,3	25,9%
4	Швейцария	2 464 832,4	7,3%	2 163 821,8	9,2%	301 010,6	13,9%
5	Республика Корея	2 206 513,6	6,5%	783 747,7	3,3%	1 422 765,8	181,5%
6	Испания	1 546 454,2	4,6%	1 314 056,0	5,6%	232 398,2	17,7%
7	Румыния	1 333 645,3	4,0%	761 623,1	3,2%	572 022,2	75,1%
8	Греция	1 020 364,3	3,0%	712 608,6	3,0%	307 755,7	43,2%
9	Япония	757 103,7	2,2%	336 029,1	1,4%	421 074,7	125,3%
10	Индия	660 903,6	2,0%	543 510,3	2,3%	117 393,3	21,6%
Всего:		33 726 530,7	100,0%	23 581 815,9	100,0%	10 144 714,8	43,0%

Источник: МНЭ РК

Хотя Китай не вошел в топ-10 по импорту казахстанской нефти, страна удерживает лидерство по импорту казахстанской меди (54,8 %), природного газа (47,1 %), ферросплавов (35,8 %), продуктов неорганической химии (34,2 %). Лидерство по импорту нефтепродуктов из битуминозных пород и мазута за Нидерландами (70,4 и 78,4 % соответственно), плоского проката за – Россией (67,0 %), пшеницы – за Узбекистаном (29,1 %), алюминия – за Турцией (33,8 %) (см. табл. 2).

Таблица 2

Ключевые покупатели казахстанского экспорта

(тыс. долларов США)

№	Наименование товара	Страна Доля		Страна Доля	
		(01.01.18-01.12.18)	(01.01.17-01.12.17)	(01.01.17-01.12.17)	(01.01.17-01.12.17)
1	Нефть и газовый конденсат	Италия	30,9%	Италия	31,6%
2	Медь	Китай	54,8%	Китай	46,0%
3	Природный газ	Китай	47,1%	Украина	53,4%
4	Ферросплавы	Китай	35,8%	Китай	39,1%
5	Продукты неорганической химии и прочие соединения	Китай	34,2%	Китай	49,5%
6	Прокат плоский из железа или стали	Россия	67,0%	Россия	58,8%
7	Нефтепродукты из битуминозных пород	Нидерланды	70,4%	Нидерланды	78,9%
8	Мазут	Нидерланды	78,4%	Нидерланды	84,1%
9	Пшеница	Узбекистан	29,1%	Узбекистан	29,6%
10	Алюминий	Турция	33,8%	Греция	26,0%

Источник: МНЭ РК

Анализируя номенклатуру экспортируемой продукции, отметим, что девять из 10 ключевых казахстанских экспортных товаров приходятся на полезные природные ископаемые и их обработанные производные. В этой связи ситуация на мировом товарно-сырьевом рынке, а также глобальный спрос будут иметь определяющее влияние на торговый баланс страны.

Объективно ожидать значительного роста экспорта в 2019 г. не стоит, в особенности с учетом умеренно негативных прогнозов на текущий 2019 г.

Что касается торгово-экономических интересов Украины, то они во многом связаны с сохранением значимости путепроводных магистралей, проходящих по территории Украины, транзитом в страны Европы. Кроме того, Украина имеет возможность принять участие в модернизации экономики Казахстана за счет более высоких производственно-экономических ресурсов и профессиональной квалификации специалистов среднего и высшего уровня.

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Культурні простори ОТГ і молодь

Формування ефективної культурної політики в об'єднаних територіальних громадах (далі – ОТГ) необхідне в процесі розвитку територій, оскільки будь-які стратегії, проекти та ініціативи мають значення тоді, коли населення громад активне, особливо молодь. Сьогодні в ОТГ спостерігається активізація із залученістю молодих людей до розвитку територій громад. Особливо сільські території відчувають дефіцит молодіжних сучасних просторів, які сприяли б розвитку інституційної спроможності громад. Для цього в громадах втілюються проекти щодо створення молодіжних рад, молодіжних центрів, культурно-освітніх просторів, оскільки застаріла мережа сільських клубів і бібліотек створюють ситуацію, коли молодь опиняється на вулиці та проводить багато часу в Інтернеті. «Важливо розпочати процес інституалізації молодіжного руху в громадах. Тобто на рівні ОТГ потрібно створювати молодіжні ради, молодіжні центри, громадські організації та трансформувати простори бібліотек і клубів у селах. Це дасть можливість активізувати молодь і створити можливості для реалізації молодіжних ініціатив», – зазначив Д. Клименко, радник з комунікації Житомирського ЦРМС.

Цей процес став помітним у рамках децентралізації культури, коли громади отримали можливість набувати власної ідентичності, розбудовувати культурні простори на рівні регіонів, з одного боку, з іншого – отримати від цього максимальний економічний ефект. «Держава і Український культурний фонд фінансують культурні стартапи. Вони можуть працювати набагато

глибше на економіку країни, ніж будь-яке підприємство. Це новий простір для розвитку, який покаже нашій молоді – хто ми є, куди рухається країна і чим нам потрібно конкурувати у світі. І це конкуренція не тільки між областями в аспекті відновлення і реконструкції історичних будівель. Це відновлення і створення нових культурних традицій нашої держави», – наголосив міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубко.

ОТГ різних регіонів України організують ряд заходів з використання наявних культурних просторів для залучення молоді до розвитку територій. Так, у Семенівській ОТГ відкрили Арт-простір у с. Іванківці. Це молодіжний простір, у якому діти можуть реалізовувати свої ідеї та розвиватися, крім того, для реалізації цього проекту команда громади залучила грантові кошти та провела краудфандингову кампанію та збрала понад 34 тис. грн. У Коростишівській ОТГ започаткували платформу неформальної освіти «Школа місцевого самоврядування», який створює умови для молоді отримувати досвід. У Чоповицькій громаді створили молодіжну раду, яка активізувала співпрацю між владою та молоддю і створила умови для реалізації проектів молодіжних ГО та школярів. У Любарській ОТГ також створили молодіжну раду, яка об'єднала активну молодь і прогресивних посадовців. У Городницькій, Брониківській і Коростишівській створюють молодіжні центри на базі бібліотек та будинків культури.

У цьому контексті очільники громад мають розуміти, що культура є важливим ресурсом для залучення молодих людей до розвитку територій. «Україні важливо привернути увагу очільників об'єднаних територіальних громад до культури, до її потенціалу, який за розумного використання можна перетворити на ресурс як розвитку людського капіталу в громаді, так і фінансового наповнення місцевого бюджету», – підкреслив міністр культури Є. Нищук. За його словами, децентралізація створила можливості для безпрецедентного розвитку громад і розв'язання реальних потреб і проблем населення на місцях.

Експерти з культурної сфери зазначають, що в найкращому розумінні діяльність закладів культури в громаді повинна формувати індивідуальні та суспільні цінності, а також світогляд на всі аспекти життя особливо в молодих людей. «Якщо центр культури трансформувати в центр громади, то його діяльність не зможе залишитися поза увагою мешканців. Цей заклад стане більш відвідуваним і потрібним, а питання про його доцільність навіть не стоятиме», – підкреслив експерт Львівської освітньої фундації С. Клосовський. При плануванні заходів потрібно виходити з розуміння, хто є потенційним користувачем культурних послуг і якими є його теперішні потреби.

На його погляд, організаційно реформувати роботу закладів культури потрібно й необхідно. За бажання сільська бібліотека з легкістю може перетворитися в культурний центр. Якщо в класичній бібліотеці можна

просто прийти і взяти книжку, то в культурному центрі можуть відбуватися довготривалі культурні, освітні й соціальні проекти та програми. Тут може функціонувати соціальний бізнес, платформа для реалізації ідей місцевих активістів, дозвілля для молоді.

Народний дім може успішно перетворитися в місце для освіти молоді, неформальних освітніх і просвітницьких заходів, зустрічей з відомими людьми, заходів для батьків, дітей та сімейного дозвілля.

З реформою децентралізації на рівні громади можна самостійно вирішувати, у якому форматі повинні функціонувати ці заклади. Можна запропонувати свій найкращий варіант організаційної структури, а також сформувати свій перелік культурних послуг. Можливо, це будуть майстерні самодіяльності, гуртки чи тематичні секції.

Поки урядовці та експерти пропонують різні підходи до розвитку культури в регіонах, ОТГ втілюють власні ініціативи для залучення молоді до цього процесу. Так, у Гніздичівській ОТГ Львівської області організовано музичну школу, у якій вже навчається близько 100 учнів. За словами голови Гніздичівської ОТГ Львівської області І. Оліяра, найважливіше для створення школи – це знайти педагогів. Але тут виявилось, що в Гніздичеві дає приватні уроки одна дуже сильна викладачка зі скрипки, яка має аж 13 учнів. Нам треба було тільки перемістити ці уроки до приміщення музичної школи, замінивши частину батьківських платежів щомісячною зарплатнею. Нині батьки доплачують за дитину лише близько 150 грн на місяць. Згодом й інші викладачі почали приїжджати до нас із Жидачева та Миколаєва. Тепер маємо їх більше 10.

На сьогодні учні цієї музичної школи перемагають на Всеукраїнському щорічному відкритому конкурсі баяністів і акордеоністів у Дрогобичі, мають диплом з відзнакою. Цей конкурс прирівнюється до міжнародного, бо щороку приймає учасників з інших країн.

Ця школа коштує місцевому бюджету понад 700 тис. грн на рік. Крім того, музична школа – це частина інфраструктури громади, її родзинка. Також створення цієї школи є одним з тих заходів, які мають зупинити відтік молоді.

Крім школи, у Гніздичівській ОТГ відкрито власну музичну студію. Вона теж коштувала близько 200 тис. грн. Частину із цих грошей виділила обласна рада, частину – селищна; дещо дало Посольство Канади, перерахувавши нам канадські долари; а 37 тис. грн зібрали на колядках гніздичівські школярі. При народному домі зареєстровано три народні колективи. На сьогодні в цій студії діти записують власні пісні, накладаючи на них аранжування. Згодом, можливо, випускатимуть і власні альбоми.

У Красноільській ОТГ, що в Чернівецькій області, відкрили власну школу мистецтв – з просторими класами й комфортними умовами навчання. Відтепер, щоб вчитися грати на бандурі, духових чи фортепіано, не потрібно їздити до сусіднього села чи тіснитися в незручних кабінетах.

Впровадження подібних культурних проєктів у ОТГ розвиває в молоді стимул для популяризації їхніх громад, залучення в них додаткових коштів. Зокрема, більшість ОТГ проводять фестивалі різної тематики, щоб їхня територія стала більш привабливою для туристів. Так, фестиваль «Різдвяний передзвін» у Званівській ОТГ зібрав близько 1 тис. гостей. ОТГ третій рік поспіль приймає гостей з різних куточків Донецької та Львівської областей, цього разу до них долучилися творчі колективи Харківщини. Урочистою ходою учасники, вбрані в національний український одяг, відкрили фестиваль. У різдвяній ході взяли участь делегації з різних міст, районів і об'єднаних громад. Зі сцени кожний колектив (тільки з Донецької області їх було 26) показував вертеп, співав традиційні та сучасні колядки.

Під час різдвяного ярмарку майстрині продавали свої вироби, гості смакували смачною безкоштовною кутею. У конкурсі на кращого дідуха перемогу здобула Лиманська міська ОТГ. Наступного року фестиваль «Різдвяний передзвін» знову проводитимуть у Званівській ОТГ.

Фестиваль сучасної культури «Жовтень у жовтні», який відбувався в Житомирі, став першим культурним стартапом для України. Від його проведення очікують створення стратегії щодо розвитку культури, яка може масштабуватися на всю країну. Він має показати, яким чином розвивати культурну спадщину та історичні набуття, які можна делегувати в перспективу.

Присутня на заході перша леді України М. Порошенко зазначила, що цей проєкт має дуже амбітні плани. Фестиваль претендує стати основною подією в культурному житті Житомирщини. Вона висловила сподівання, що саме з проведення фестивалю розпочнеться відродження знакової для Житомира споруди кінотеатру «Жовтень», який завжди був культурним осередком для житомир'ян і є перлиною мистецтва в архітектурному ансамблі міста.

У свою чергу міністр культури України Є. Нищук підкреслив, що проведення таких заходів сприяє не просто збереженню культури, а розвитку й життю майбутніх поколінь. «Будь-яка реформа, модернізація або економічно-соціальний зріз – в основі них має бути культурна складова. Це справді дуже цінне, адже в такій синергії країна отримає потужний результат. Цей фестиваль гуртує креативних і цікавих людей. Більше того... тут буде присутня культурна інтервенція – менеджери зі всієї країни і Європи», – зазначив він.

Фестиваль «Різдвяний передзвін» уже став символом Званівської громади, тим фактором, який об'єднує та формує спільну ідентичність у жителів ОТГ. Завдяки таким святкам про громаду дізнаються за межами регіону, розвивається туризм.

Культурно-економічному розвитку територій ОТГ також сприяє участь громад у спільних проєктах щодо залучення коштів для відродження культурної спадщини регіонів. Зокрема, у минулому році ініційовано проєкт «Малі міста – великі враження». У рамках проєкту шляхом проведення

відкритого конкурсу експертною радою Міністерства культури України відібрано вісім зі 158 проектів для впровадження пілотних культурних стартапів, що пов'язані з культурною спадщиною.

За результатами реалізації проекту вийшло нове видання за підсумками проекту «Малі міста – великі враження», реалізованого Асоціацією міст України та Українським центром культурних досліджень за фінансової підтримки Міністерства культури України. Ідея проекту належить ГО «Інститут культурної політики». У виданні описано ініціативи, втілені в рамках проекту «Малі міста – великі враження». Це вісім культурних проектів, які реалізували у своїх містах переможці конкурсу, зокрема м. Тростянець Сумської області, фестиваль «Чайковський – Fest»; м. Тульчин Вінницької області, проект «Леонтович Арт Квартал» та Мередіан «Щедрик»; м. Острог Рівненської області, проект «Культурний барбакан»; м. Чугуїв Харківської області, проект «Репінський пленер»; м. Славутич Київської області, проект «Міжнародний фестиваль кіно і урбаністики-86»; с. Шарівка Харківської області, проект «Культурний хакатон»; м. Гадяч Полтавської області, проект «Фестиваль молодих театрів»; Вилківська ОТГ Одеської області, проект «Гастрономічний фестиваль “Дунайські гостини”».

ОТГ отримують у спадок розгалужену мережу бібліотек, які мають застарілі книжкові фонди, приміщення потребують ремонту, а кадровий потенціал оновлення. За словами радників з центрів розвитку місцевого самоврядування, для того, щоб оновити мережу бібліотек громад, необхідно створити комунальні заклади «Центри культури й дозвілля» та «Публічна бібліотека» з мережею відповідних філій на базі старостинських округів, вирішити кадрові питання (призначення, переведення, звільнення працівників і внесення відповідних записів до трудових книжок), навчити управлінців громад та бібліотекарів писати проекти для залучення грантів.

«Теперішнє покоління дітей уже не пам'ятає життя без Інтернету. Уміння, досвід, навички та очікування від життя цих діток теж не такі, як були в нас. Тому наша бібліотечна система повинна трансформуватися під ці потреби і створити умови для навчання та виховання нового покоління», – зазначила Л. Мозгова, заступник директора з наукової роботи Житомирської обласної дитячої бібліотеки.

Громади в процесі реформування мають здійснювати ряд заходів і прийняти декілька рішень. Крім того, для активізації розвитку закладів необхідно навчити персонал основам проектного менеджменту і використанню сучасних та креативних форм заходів. «Бібліотека повинна знову стати альтернативою вулиці для молоді. І для того щоб це зробити, потрібно сформувані молодіжний простір, який буде відкритим та сприятливим для розвитку молодих людей», – підкреслила О. Люблянська, директор Житомирської обласної бібліотеки для юнацтва.

В Іллінецькій ОТГ відкрито сільську мультимедійну бібліотеку, переобладнану в рамках проекту «Тепла медіа-бібліотека – творчий осередок сільської громади». Проект став переможцем 15 обласного конкурсу

розвитку територіальних громад. Мета проекту – перетворити бібліотеку на сучасну теплу й затишну медіатеку – інформаційний і культурний центр Павлівського старостинського округу.

За досить нетривалий час проведено утеплення та капітальний ремонт приміщення, придбано сучасні меблі, комп'ютерну техніку, копіювальний апарат, плазмовий телевізор, нові друковані видання та інтерактивні ігри. Бібліотеку підключено для мережі Інтернет, що істотно розширює спектр бібліотечних послуг. Оновлена медіа-бібліотека надає можливість як дорослим, так і дітям безкоштовного доступу до мережі Інтернет, запису отриманих матеріалів на віддалені носії інформації чи друк їх на принтері, сканування, копіювання. Налагоджено скап-зв'язок. Люди поважного віку зможуть з допомогою бібліотекаря оплатити комунальні послуги на місці, а не їхати в районний центр. Тут організовуватимуться віртуальні подорожі світом, різноманітні тематичні заходи, конкурси, обговорення цікавих книг, фільмів тощо.

За словами голови Іллінецької ОТГ В. Ящука, у поточному році в планах усі сільські бібліотеки Іллінецької ОТГ (їх, крім Павлівської, дев'ять) підключити до швидкісного інтернет-зв'язку та придбати комп'ютерну техніку. Також є наміри створити на базі бібліотек багатофункціональний інформаційний центр, центр комунікацій, де проводитимуться різноманітні зустрічі, вечори, дискусійні клуби, надаватимуться нові послуги.

За два роки в школах Житомирської області відкрили 27 медіатек, 20 з яких у об'єднаних громадах. Загалом у області вже функціонує 27 медіатек. У 2017 р. відкрито дев'ять медіатек, у 2018 р. – 18. Це мультифункціональний простір, де діти не лише отримують нові знання, а й відпочивають. З 27 шкільних медіатек 20 в об'єднаних громадах. Кожна медіатека обладнана сучасною технікою: стаціонарними комп'ютерами, ноутбуками, smart-дошкою, мультимедійним проектором, планшетами, багатофункціональним пристроєм і телевізором. Також у медіатеках є комфортабельні легкі меблі. Таке сучасне обладнання дає можливість надавати значно ширший спектр послуг порівняно зі звичайною бібліотекою.

Молодіжні простори в громадах створюють у вигляді кінотеатрів під відкритим небом. У Краснопільській ОТГ молодь підготувала проект кінотеатру. Ідею кінотеатру під відкритим небом обрали для написання проекту та прорахували його вартість. Як не дивно, вартість такого проекту не така вже і велика – 40 тис. грн.

У громаді працює 10 закладів культури та чотири школи, але креативного молодіжного простору не вистачає, тому такі навчання спрямовані на активізацію дітей для того, щоб залучити їх до розвитку громади.

Молодь Ушомирської ОТГ мріє, щоб у громаді діяв мобільний кінотеатр, молодіжний центр і басейн. «Ми вкладаємо значний ресурс у діяльність клубів і бібліотек, саме ці заклади мають стати осередками молодіжного руху. На сьогодні молодь потребує нового підходу та цікавого

контенту заходів. Ці ідеї та проекти ми повинні використати у своїй роботі та підготовці заходів у сільських клубах та бібліотеках. Як це робити? Краще дітей цього ніхто не зробить», – переконана Л. Мала, голова Ушомирської ОТГ.

У Галицинівській громаді Миколаївської області відкрили Клуб кіномистецтва та Молодіжний ресурсний центр. Проекти реалізували в рамках співпраці об'єднаної громади та програми USAID DOBRE. «Півтора роки тому, коли я вперше відвідав Галицинівську громаду, єдине, що я знав про неї, що тут є активна молодь і голова, який завжди її підтримує. Надзвичайно важливо створювати умови для того, щоб молоді люди залишалися в громаді, мали можливості для розвитку та відчували себе частиною одного цілого», – наголосив керівник програми DOBRE Б. Рід.

За словами голови Галицинівської ОТГ І. Назар, у громаді прагнуть залучити якнайбільше мешканців громади до змістовного дозвілля. Тому ці два проекти доповнюють один одного. Те, що і ресурсний центр, і клуб кіномистецтва розташовані в приміщенні сільради, доводить, що мешканці громади та представники місцевого самоврядування є одним цілим.

Громада недалеко від Миколаєва, має хорошу транспортну розв'язку. Але тепер, коли тут з'явилися одразу два майданчики для саморозвитку та реалізації творчих здібностей, юнаки й дівчата можуть отримати додаткові освітні послуги чи провести час із користю у своїй громаді. «Після об'єднання місцева активна молодь вирішила, що їй потрібен майданчик, де можна було навчатися, працювати з консультантами, розробляти власні проекти та впроваджувати їх у життя, розвиваючи нашу громаду. Тому на базі бібліотеки й було створено Молодіжний ресурсний центр», – зазначив голова правління ГО «Клуб сталого розвитку “Південна ініціатива”» В. Сікаленко.

У громаді також відкрили першу філію Центру освіти для дорослих у с. Прибузьке, а наступного року такі осередки з'являться в селах Українка, Лимани та Лупареве.

Потреба у створенні клубу кіномистецтв, який отримав назву The SAME, виникла декілька років тому. Ще у 2016 р. активна молодь громади провела відеошколу та еко-школу для молодих журналістів. Виявилось, що багато юнаків і дівчат зацікавлені у фото- та відеозйомках. Тож представники молодіжної ради взяли участь у конкурсі «Місцеві ініціативи для розвитку громад», який у рамках програми DOBRE проводив БФ «Ласка». За виділені кошти вони придбали проектор, екран, квадрокоптер, фотоапарати, ноутбуки, графічні планшети, які допоможуть знімати та монтувати ролики про життя Галицинівської об'єднаної громади.

Після створення Тербовлянської ОТГ Тернопільської області громада отримала у своє підпорядкування 22 приміщення будинків культури та клубів, на утримання яких потрібно було спрямувати значні кошти з бюджету ОТГ. Для оптимізації бюджетних витрат і підвищення ефективності сфери культури керівництво громади прийняло рішення про об'єднання

вказаних об'єктів. Такі об'єднання отримали назву центри культури й дозвілля (далі – КіД).

За фактом, це – колишні великі будинки культури, до яких приєднано географічно близько розташовані сільські клуби. Відтак змінено штатні розписи. Якщо раніше в будинку культури працювали директор і/або концертмейстер або художній керівник та прибиральниця, то сьогодні в штаті центрів КіД не менше 10 осіб, серед яких є директор, культорганізатор (заступник директора), балетмейстер, інженер-програміст та інструктори. Культурорганізатор займається оформленням усіх заходів, написанням сценаріїв, слідкує за проведенням концертно-масової роботи в населеному пункті, де розташовано центр КіД, а також у тих селах, які до нього належать.

На сьогодні в Тереховлянській ОТГ створено п'ять центрів КіД (м. Тереховля, с. Довге, с. Ласківці, с. Лошнів, с. Підгайчики), які об'єднують усі 25 сіл ОТГ й адміністративний центр громади м. Тереховлю та надають широкий спектр послуг. Перший центр КіД відкритий на базі одного з найбільших будинків культури у с. Ласківці в листопаді 2016 р. Будь-який центр КіД поєднує функції бібліотеки, клубу, позашкільного закладу освіти, інтернет-центру та інформаційного центру в одному приміщенні та є об'єднанням сільських клубів, які близько розташовані один від одного, та колишнього будинку культури. Тобто приміщення колишніх сільських клубів продовжують функціонувати, у них проводяться заходи, але вони не являються окремими юридичними особами. Їхні працівники вважаються інструкторами центру культури й дозвілля. Два дні на тиждень вони проводять навчання, репетиції, гуртки в себе в селі, а в інші дні працюють у центрі культури й дозвілля. «Центр надає найрізноманітніші електронні послуги та створює для молоді нові можливості в соціальній адаптації», – зазначила І. Кришовська, керівник Центру КіД у с. Ласківці.

Центри КіД організовують і проводять культурно-мистецькі й розважальні заходи, ярмарки, фестивалі, конкурси, танцювальні молодіжні вечори тощо. Крім того, вони надають сучасні бібліотечні послуги та задовольняють інформаційні потреби. Після злиття бібліотеку перенесено в приміщення Центру КіД, проведено оновлення бібліотечного фонду та збільшено кількість періодичних видань. Варто зазначити, що бібліотекар не є основним працівником центру, а являється працівником Об'єднання шкільних бібліотек і перебуває під подвійним підпорядкуванням: директора Центру КіД та директора шкільної публічної бібліотеки.

Центри КіД сприяють формуванню сучасної інформаційно-технічної бази, забезпечують використання інтернет-ресурсів, проводять навчання щодо користування комп'ютером і мережею Інтернет. У кожному центрі розміщено від 8 до 10 комп'ютерів з підключенням до мережі WiFi та кольорові принтери. Усі центри КіД мають власні сторінки на веб-сайті <http://centrkid.in.ua>, де розміщують інформацію про послуги, проведені заходи та повідомлення для населення громади. На базі центрів КіД

планують проводити навчання з комп'ютерної грамоти для людей старшого віку та вивчення окремих мобільних додатків для широкого загалу. На базі цих центрів проводиться різноманітна гурткова робота, організуються спортивні змагання та активне дозвілля населення. У кожному центрі КіД є хореограф, який, крім гурткової та студійної роботи з дітьми, допомагає в організації тематичних заходів і, власне, приймає активну участь у житті центру КіД.

Практично всі послуги центрів надаються на платній основі. Їх перелік і вартість на початку кожного року затверджується виконавчим комітетом Тербовлянської ОТГ. Незважаючи на якісне матеріально-технічне забезпечення, ключову роль у функціонуванні центрів культури і дозвілля відіграє колектив. Тербовлянська ОТГ має значну перевагу перед іншими ОТГ Тернопільської області, так як на її території функціонує Тербовлянське вище училище культури. Саме цей заклад забезпечує кадрами всі центри КіД громади.

У Вінниці відкрито новий молодіжний центр «Квадрат». Цьому передувало два роки, сотні годин роботи волонтерів, мільйони гривень з бюджетів різних рівнів і неймовірна мотивація всіх, хто брав у цьому участь – ще багато чого іншого знадобилося, аби відкрити єдиний подібного стибу в Україні молодіжний центр. На створення та функціонування центру витрачено 10 млн грн з обласного бюджету, 9,1 млн грн виділив КМУ, 1 млн грн – з бюджету Вінниці. Загальна площа молодіжного центру «Квадрат» 700 кв. м. «Влада не повинна говорити молоді, що потрібно робити – влада має створити умови для розвитку цього креативного середовища. Ця креативність повинна захоплювати все більше людей. Бо суспільство сьогодні перебуває в стані пошуку відповідей на ті виклики, які зараз є. І головне щоб молодь у цей процес включалася», – підкреслив голова Вінницької ОДА В. Коровій.

Ще один напрям реалізації культурних проєктів, пов'язаний з оновленням і реставрацією пам'яток у ОТГ. За три-чотири роки 20 % громад уже можуть і виділяють кошти на оновлення. Наприклад, у м. Тростянець відновлено садибу Кеніга та фортецю Круглий двір. Саме це місто стало переможцем проєкту «Малі міста – великі враження».

Таким чином, завдяки активному впровадженню культурних проєктів у ОТГ у процесі реформи з децентралізації влади вдалося залучити до громадського життя громад молодих людей у різних форматах. Підсумовуючи історію трансформації культурних закладів ОТГ, можна стверджувати, що основна мета створення культурних просторів – активізувати молодь у громадах, залучити її до різних форматів розвитку території (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Мінрегіон України (<http://www.minregion.gov.ua>); Міністерство культури України (<http://mincult.kmu.gov.ua/control>); Вінницька ОДА (<http://www.vin.gov.ua>); Житомирський центр розвитку місцевого самоврядування (<https://www.facebook.com/pages/category/Nonprofit>*

Organization); Львівський центр розвитку місцевого самоврядування (<https://ru-ru.facebook.com/LvivLGDC>); Донецький центр розвитку місцевого самоврядування (<https://ru-ru.facebook.com/lgdc.donetsk>); Тернопільський центр розвитку місцевого самоврядування (<https://ru-ru.facebook.com/ternopil.lgdc>); Асоціація міст України (<http://auc.org.ua>); Український кризовий медіа-центр (<http://ucmc.org.ua/uk>).

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Ділові очікування підприємців і населення та їх вірогідний вплив на динаміку української економіки у 2019 р. (Закінчення. Початок у № 3)

2. Економічні настрої та очікування населення України

Як зазначалося вище, джерельною базою аналізу економічних очікувань населення стали результати опитувань, проведених маркетинговою компанією GfK Ukraine. Із січня 2009 р. дослідження споживчих настроїв проводиться щомісяця. Методика цього дослідження, що представлена на сайті компанії GfK Ukraine, така: індекс споживчих настроїв в Україні визначають на підставі вибіркового обстеження домашніх господарств країни. Під час дослідження опитують 1 тис. осіб віком від 16 років. (До квітня 2014 р. вибірка дослідження становила 1 тис. осіб у віці 15–59 років). Вибірка репрезентативна за статтю та віком, враховує міське та сільське населення і величину населеного пункту. Від квітня 2014 р. з дослідження «Споживчі настрої» вилучена Автономна Республіка Крим. У Донецькій і Луганській областях опитування проводилися тільки на територіях, що контролюються Україною. Статистичне відхилення не перевищує 3,2 %. Польовий етап проводиться 1–15 числа кожного місяця. За кожним із запитань, що їх задають респондентам, визначають відповідний індекс: індекс поточного особистого матеріального становища (x1); індекс очікуваних змін особистого матеріального становища (x2); індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчого року (x3); індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих п'яти років (x4); індекс доцільності робити великі покупки (x5).

«Значення індексу обчислюють таким способом: від частки позитивних відповідей віднімають частку негативних і до цієї різниці додають 100, щоб уникнути появи від'ємних величин. На підставі цих п'яти індексів визначають три сукупні індекси: індекс споживчих настроїв (ІСН) – середнє арифметичне індексів x1 – x5; індекс поточного становища (ІПС) – середнє арифметичне індексів x1 і x5; індекс економічних очікувань (ІЕО) – середнє арифметичне індексів x2 – x4. Значення індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Значення дорівнює 200 в тому разі, якщо всі громадяни

позитивно оцінюють економічну ситуацію. Індекс дорівнює 100 тоді, коли частки позитивних і негативних оцінок однакові. Значення індексу менше 100 означає, що в суспільстві переважають негативні оцінки». З усіх цих показників, мабуть, найбільш інформативними для цілей нашого дослідження є індекс поточного особистого матеріального становища, індекс очікуваних змін особистого матеріального становища та індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчого року.

Крім того, фахівці GfK Ukraine обчислюють індекс очікуваної динаміки безробіття (ІОДБ), індекс інфляційних очікувань (ІО) та індекс девальваційних очікувань (ІДО). «Значення ІОДБ, ІО та ІДО обчислюють таким способом: від частки відповідей, що свідчать про зростання безробіття (інфляції, девальвації), віднімають частку відповідей, що свідчать про зменшення безробіття (інфляції, девальвації), і до цієї різниці додають 100, щоб уникнути появи від'ємних величин. Значення цих індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Наприклад, значення індексу дорівнює 200, якщо всі громадяни передбачають зростання безробіття (інфляції, девальвації)».

Для визначення ІОДБ у респондентів питають їхню думку щодо динаміки чисельності безробітних (людей, які не мають роботи й шукають її) в Україні упродовж найближчих 12 місяців; для визначення ІО – щодо зміни цін на основні споживчі товари й послуги впродовж найближчих одного-двох місяців і для визначення ІДО – щодо зміни курсу долара по відношенню до гривні впродовж найближчих трьох місяців.

Як видно з цієї методики, різні питання до респондентів стосовно перспективної динаміки різних процесів передбачають різні терміни глибини їх прогнозування населенням. Це цілком закономірно, оскільки рівень економічної освіченості значної частини українців, а звідси і відповідна здатність до прогнозування різних соціально-економічних процесів відносно невисокі. Більшість пересічних громадян формують свої економічні очікування на підставі свого минулого життєвого досвіду, переважно просто екстраполюючи на майбутнє економічні оцінки, що склалися протягом періоду від кількох останніх місяців до кількох останніх років. Це треба враховувати при оцінюванні ймовірної економічної поведінки населення (домогосподарств) на перспективу.

Як зазначається у прес-релізі GfK Ukraine, «у грудні 2018 р. індекс споживчих настроїв (ІСН) становив 62,2, що на 2,4 п. більше за показник листопада. Індекс поточного становища (ІПС) збільшився на 2,3 п., склавши 60,3. Складові цього індексу зазнали таких змін: індекс поточного особистого матеріального становища (x1) становив 48,9, що на 0,9 п. вище від рівня цього індексу в листопаді; індекс доцільності великих покупок (x5) збільшився на 3,7 п. і встановився на позначці 71,6.

Індекс економічних очікувань (ІЕО) у грудні піднявся на 2,6 п. і становив 63,6. Динаміка складових цього індексу виглядає так: індекс очікуваних змін особистого матеріального становища (x2) збільшився

порівняно до минулого місяця на 3,2 п. і становив 61,8; індекс очікуваного розвитку економіки країни протягом найближчого року (x3) зріс на 2,1 п. і становив 57,2; індекс очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих п'яти років (x4) також збільшився та становив 71,7, що на 2,4 п. більше за показник листопада.

Грудневий показник індексу очікуваної динаміки безробіття становив 134, це нижче за показник минулого місяця на 3,5 п. Індекс інфляційних очікувань дещо знизився – до 186,6, що на 2,6 п. менше за минулий місяць. Очікування українців щодо курсу гривні впродовж найближчих трьох місяців дещо покращилися: індекс девальваційних очікувань знизився на 1,2 п. – до значення 158,4».

«Оптимізм споживачів відновився у грудні після невеликого спаду в жовтні – листопаді. Найбільшою мірою покращилися споживчі настрої громадян із середнім і вище середнього рівнем доходу. У цих групах у грудні істотно зріс індекс очікуваних змін доходу в майбутньому та схильність до великих покупок. Натомість песимізм посилюється в групі громадян з доходом нижче за середній», – коментують аналітики GfK Ukraine.

Оцінюючи економічні оцінки та очікування населення України, треба зазначити, що відповіді на згадані вище питання GfK Ukraine потребують від респондентів як різного рівня їхньої реальної економічної компетентності, так і різної глибини прогнозування майбутньої ситуації. До того ж питання, що їх ставить населенню (домогосподарствам) GfK Ukraine, різняться за ступенем чіткості свого тлумачення й конкретності.

Адже, наприклад, питання щодо оцінки сучасного матеріального стану респондентів і навіть його ймовірної зміни впродовж наступних шести місяців явно більш зрозумілі основній частині опитуваної компанією GfK Ukraine населення, оцінка економічної ситуації в країні протягом наступного року, а тим більше наступних п'яти років. Якщо в оцінці сучасного й навіть майбутнього власного матеріального стану респонденти можуть так чи так спиратися на інформацію про свої доходи і видатки, то інформаційною основою для оцінювання економічної ситуації в країні найімовірніше буде суміш власного досвіду й повідомлень, що найбільше пасують настановам, уподобанням, очікуванням і професійній кваліфікації більшості респондентів, а також отриманих із засобів масової інформації та інших джерел, причому не завжди достовірних. Причому зовсім не обов'язково, що набір таких повідомлень і, особливо, їх сприйняття більшою частиною населення, як респондентами опитування компанії GfK Ukraine, адекватно відображатимуть реальний розвиток економічної ситуації в країні, особливо на п'ятирічну перспективу. Тому відповіді респондентів радше відображають їхні настрої та сподівання щодо розвитку економічної ситуації в Україні протягом наступного року і наступних п'яти років.

Так само уявлення респондентів про перспективну динаміку безробіття, інфляції та коливання валютного курсу долара США до гривні базуються на різній поінформованості респондентів із цих питань. До того ж

оцінка кожного із цих процесів має різний горизонт прогнозування. Для безробіття – 12 місяців, для інфляції, тобто зміни цін на споживчі товари і послуги – один-два місяці, а для коливань валютного курсу – три місяці. У цьому контексті отримані в результаті опитування, що проводиться компанією GfK Ukraine, відповіді респондентів є радше інформаційно-психологічними маркерами економічної поведінки населення України, ніж інформацією про безпосередні тенденції економічного розвитку як такого. Особливо наочними в цьому плані є уявлення населення про майбутній курс долара США в Україні. Адже саме панічна поведінка населення на валютному ринку, як свідчить новітня українська історія, була потужним стимулятором фінансових криз у нашій державі.

До того ж при аналізі результатів цих опитувань GfK Ukraine треба враховувати емоційну складову оцінок населенням економічних за своєю природою явищ і процесів. Як видно з цитованого вище коментаря аналітиків GfK Ukraine до результатів опитування за грудень 2018 р., емоційна складова оцінок респондентів може залежати від рівня їхніх доходів.

За таких умов найбільш репрезентативними показниками дослідження GfK Ukraine, що найбільш адекватно відображають канали інформаційно-психологічного впливу перебігу економічних процесів в Україні на економічні оцінки, очікування та економічну поведінку населення (домогосподарств), можна вважати індекс поточного особистого матеріального становища (x_1), індекс очікуваних змін особистого матеріального становища (x_2), індекс інфляційних очікувань. При цьому треба брати до уваги, що прогнозні оцінки більшості респондентів щодо майбутніх змін представлених у опитуванні GfK Ukraine економічних показників базуються насамперед на екстраполяції поточних власних спостережень і досвіду на перспективу та, як правило, не містять у собі ніякого фахового економічного аналізу. Саме тому варто оцінювати згадувані вище показники результатів опитувань у динаміці. Наприклад, за останні п'ять років індекси поточного становища, економічних очікувань і споживчих настроїв загалом сягали найнижчих значень наприкінці I – на початку II кварталів 2015 р. на тлі попередньої значної активізації бойових дій на Донбасі та стрімкого знецінення гривні. Однак уже наприкінці II кварталу 2015 р. почалося поступове зростання показників, які нині значно перевищують рівень аналогічних показників I кварталу 2015 р. Це поступове зростання мало коливальний характер. Наприклад, як зазначалося вище, оптимізм споживачів відновився у грудні 2018 р. після невеликого спаду в жовтні – листопаді.

Таким чином, аналіз динаміки індексів поточного становища, економічних очікувань і споживчих настроїв у ретроспективі свідчить про поступове поліпшення економічних очікувань населення України, хоча їхнє загальне тло залишається доволі песимістичним. Тобто загалом для економічних оцінок, очікувань і прогнозів населення йдеться, по суті, про зниження ступеня їхнього песимізму останніми роками. При цьому варто

зважати на таку етнопсихологічну рису українців, як певну схильність саме до негативних оцінок зовнішніх чинників, що впливають на їхню життєдіяльність. До того ж у грудневому (2018 р.) дослідженні GfK Ukraine ступінь песимізму економічних очікувань респондентів залежить від рівня їхнього доходу, тобто різниться по соціальних групах населення.

3. Вірогідний вплив ділових очікувань підприємців і населення на динаміку української економіки у 2019 р.

Оцінюючи вірогідний вплив ділових очікувань підприємців і населення України на розвиток вітчизняної економіки у 2019 р., треба зазначити таке. Провідну роль у впливі ділових очікувань двох зазначених категорій членів українського суспільства на функціонування вітчизняної економіки та зміни в її стані відіграють саме очікування підприємців. Це цілком природно з таких причин. Так, від якості рішень менеджменту підприємств залежить ефективність їхньої роботи, що, у свою чергу, впливає на наявність робочих місць, зайнятість і доходи населення, податкові надходження до державного й місцевих бюджетів тощо. Крім того, професійний і організаційний рівень інформаційно-аналітичної діяльності на підприємствах, насамперед середніх і великих, забезпечує значно вищу якість ухвалення ними рішень у сфері економічної діяльності, ніж це може зробити переважна більшість дорослого населення, соціально-професійна структура якого представлена в основному найманими працівниками й пенсіонерами. Саме з таких відправних положень варто виходити в процесі аналізу ймовірного впливу ділових очікувань підприємців і населення на динаміку української економіки у 2019 р.

Як зазначалося вище останніми роками ділові очікування вітчизняного бізнесу загалом поліпшувалися. У цілому в українському бізнес-середовищі дещо переважають оптимістичні настрої. І хоча це переважання місцями доволі крихке, воно збігається з поступовим економічним зростанням в Україні протягом трьох останніх років. Адже зміни в темпах і навіть у напрямках розвитку економічних процесів можливі у випадку тих чи тих коригувань очікувань суб'єктів економіки завдяки дії механізму зворотного зв'язку. Тому для визначення вірогідного впливу ділових очікувань підприємців і населення на розвиток вітчизняної економіки у 2019 р. спробуємо окреслити, так би мовити, «зони ймовірної економіко-психологічної крихкості» в сьогоднішній Україні.

Наприклад, фахівці НБУ, підсумовуючи результати проведеного ними в IV кварталі 2018 р. опитування, зазначали, що вітчизняний «бізнес і надалі прогнозує високі темпи економічного зростання в Україні та розвитку власних підприємств. Одночасно внаслідок подальшого підвищення заробітної плати, а також адміністративно регульованих цін посилюються інфляційні очікування. На тлі значного коливання курсу національної валюти в період проведення опитування відбулося помірне зростання курсових очікувань».

При цьому варто враховувати, що чим вищі темпи економічного зростання, тим, як правило, стабільніша соціальна ситуація в країні, оскільки саме завдяки економічному зростанню можуть підвищуватися реальні доходи населення, що й спостерігалось останнім часом в Україні. До того ж у реальному секторі вітчизняної економіки вже в IV кварталі 2018 р. відчувався дефіцит вільних виробничих потужностей. Керівники підприємств зазначили про неспроможність підприємств задовольнити неочікуване збільшення попиту за рахунок власних потужностей. При цьому рівень залишків готової продукції переважна більшість респондентів продовжувала оцінювати як нижчий, ніж нормальний – баланс відповідей. За таких обставин збільшення інвестиційних видатків на своїх підприємствах у наступні 12 місяців продовжували очікувати підприємства всіх видів економічної діяльності. Зберігалися також позитивні очікування респондентів як щодо фінансово-економічного стану своїх підприємств, так і загальних обсягів реалізації продукції, у тому числі на зовнішньому ринку. Тобто нинішнє функціонування доволі інертного матеріального виробництва та оцінка його перспектив з боку керівників підприємств самі по собі не демонструють наявності якихось передумов для економічної дестабілізації в Україні.

Утім, в умовах практично цілорічного передвиборного марафону, який нині переживає Україна, цілком вірогідні відхилення від зазначеної вище закономірності між темпами економічного зростання та стабільністю соціальної ситуації в державі. Адже у IV кварталі 2018 р. відбулося істотне посилення фактора «нестабільна політична ситуація» в оцінці респондентами факторів, які обмежують спроможність їхніх підприємств збільшувати виробництво. Цей фактор за значенням свого обмежуючого впливу поступався лише занадто високим цінам на енергоносії, сировину й матеріали. Тобто чинникам, що формують реальні матеріальні витрати підприємств. Щоправда, фахівці Національного банку України таке посилення ролі фактора «нестабільна політична ситуація» в оцінці респондентів інтерпретували як наслідок «введення воєнного стану в окремих регіонах України». Хоча існують доволі вагомі причини припускати, що за своїм дестабілізуючим інформаційно-психологічним впливом на український соціум цьогорічний передвиборний марафон може істотно перевершити аналогічний вплив запровадження воєнного стану в окремих регіонах України наприкінці минулого року.

При цьому найвірогідніше, що вплив збурювальних чинників на функціонування підприємств спочатку може проявлятися у сфері їхніх фінансових відносин, а не безпосередньо у вельми інертній сфері виробничо-технологічної діяльності. У цьому контексті потенційно найбільш вразливою ланкою стану української економіки на найближчу перспективу може стати саме економічна поведінка населення, а не соціально-політичні гасла поширювані у вітчизняному інформаційному просторі. У свою чергу, економіко-інформаційним маркером – сигналом до панічної поведінки – курс

долара США до гривні. Хоча поки жодних реальних загрозливих змін у цьому напрямі не проглядається.

Звичайно, важливим етапом впливу цього річного передвиборного марафону на ділові очікування підприємств і населення стануть результати виборів Президента України. Таким чином, у будь-якому випадку до початку II кварталу 2019 р. не варто очікувати якихось радикальних змін економічної поведінки підприємств і домогосподарств (населення). Так само навряд чи варто очікувати аналогічні зміни економічної поведінки підприємств і домогосподарств (населення) саме під впливом внутрішньої політичної ситуації в нашій державі, принаймні до кінця літа – початку осені цього року, у разі переобрання на другий термін П. Порошенка. Адже, як свідчать результати соціологічних опитувань, антирейтинги всіх нинішніх претендентів на посаду Президента України вельми високі. Тому навряд чи варто очікувати, що без потужної зовнішньої підтримки політичні опоненти П. Порошенка зможуть у цьому випадку організувати суспільні виступи такого масштабу, які б дестабілізували економічну ситуацію в Україні. До того ж відверте втручання Росії в політичні процеси в Україні радше матиме зворотний результат.

Якщо ж до початку осені економічна ситуація Україні не погіршиться, то й гостра передвиборна боротьба політичних сил за місце у Верховній Раді навряд чи сама по собі змінить економічну поведінку підприємств і населення України. У цьому випадку ділові очікування підприємств найімовірніше збережуть свою динаміку, яка визначатиметься насамперед технологічними й економічними умовами їх функціонування на той момент. Відповідні ж соціологічні опитування цілком можуть зафіксувати в майбутньому деяке погіршення економічних очікувань населення саме під впливом поширення у вітчизняному інформаційному просторі різноманітних звинувачень чисельних кандидатів у народні депутати. Хоча саме по собі таке поширення негативних соціально-політичних і економічних оцінок навряд чи істотно змінить реальну економічну поведінку населення України, а тим більше українських підприємств. Адже протягом 2014 –2016 рр. українське суспільство переживало й більш потужні стреси, причому під впливом реальних подій, а не самих лише політичних декларацій.

Щоправда, наприкінці осені минулого року Центр ім. О. Разумкова опублікував сценарний прогноз розвитку економіки України в найближчі три роки, який названо як «обмежений песимізм». Вказані в прогнозі показники зростання, інфляції, курсу, платіжного балансу помітно різняться від тих, які прогнозуються українським урядом, МВФ і Світовим банком (URL: https://ukr.lb.ua/economics/2018/11/27/413491_defolt_devalvatsiya_inshi_riziki.html). Однак проведений свого часу в СІАЗ НБУВ аналіз цього прогнозу засвідчив доволі невисоку вірогідність його реалізації, принаймні у 2019 р. (Детальніше див.: Україна: події, факти, коментарі. 2019. № 1). Водночас останні дані Державної служби статистики України та Національного банку України поки не дають вагомих підстав сумніватися в перспективах

зростання української економіки, визначених при ухваленні Державного бюджету на 2019 рік. Так само, як засвідчив проведений вище аналіз, не викликають особливого занепокоєння й тенденції до змін у ділових очікуваннях підприємців і населення. Тому є доволі вагомими підстави вважати, що приблизно до кінця 2019 р. під впливом ділових очікувань підприємців і населення економічна ситуація в Україні не погіршиться. Але таке може статися в подальшому, якщо до влади в Україні в результаті президентських і парламентських виборів прийдуть популісти з їхніми зовні надзвичайно привабливими, але економічно й політично недосяжними для виконання обіцянками (*При підготовці цієї праці було використано інформацію з таких джерел: Державна служба статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво НБУ (<http://www.bank.gov.ua>); Дзеркало тижня. – 2018. – № 50; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (<http://www.ier.com.ua/ua>). – 2018; Левый берег (<http://Lb.ua>). – 2018. – 27.11; Новое время. – 2018. – № 44; GfK Ukraine (<http://www.gfk.com>).*

Наука – суспільству

До 100-річчя Президента Національної академії наук України академіка Бориса Патона

На адресу президента Національної академії наук України академіка Б. Патона, якому 27 листопада 2018 р. виповнилося 100 років, надійшла вітальна грамота від Папи Римського Франциска.

«Його Святість Франциск сердечно приділяє Апостольського Благословення Борисові Патону з нагоди 100-річчя від дня народження та поширює це благословення на його родину й усіх людей, які з ним поєднані, дякуючи Господові за цю благодійну подію та за ті дари, які прикрашають його життя, з побажаннями доброго здоров'я, спокою духу й усіляких інших гараздів», – йдеться у грамоті (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 8.02*).

Основні напрями діяльності НАН України

4–5 лютого 2019 р. в Інституті географії НАН України в рамках Програми консультативної допомоги в галузі охорони навколишнього середовища в країнах Центральної та Східної Європи, Кавказу і Центральної Азії, а також в інших країнах, що межують з ЄС, відбувся міжнародний науково-практичний семінар, присвячений проблемі інтеграції екологічних вимог у систему територіального планування.

Україну представляли науковці Інституту географії НАН України, фахівці у сфері планування розвитку територій – співробітники «Українського державного науково-дослідного інституту проектування міст «Діпромисто» ім. Ю.М. Білоконя, ТОВ «Укрпцівільбуд» тощо.

Від німецьких учених у семінарі взяли участь фахівці Берлінського технічного університету – професор Ш. Хайланд і А. Май, а також професор К. Якобі (Бюро територіального та екологічного планування JRU JACOBY RAUM – UNDUMWELTPLANUNG).

Основну увагу при обговоренні було приділено питанням планування на місцевому рівні. У доповідях представлено німецький досвід щодо правових механізмів і методичних підходів до інтеграції ландшафтних та територіальних планів, проведення стратегічної екологічної оцінки. Розглядалися також методичні проблеми впровадження екологічно-орієнтованого планування й екологічної оцінки в Україні, приклади планів, розроблених для створених об'єднаних територіальних громад.

Учасники наукового заходу наголосили на необхідності внесення змін і доповнень до українського законодавства, посилення методичного забезпечення планувальних робіт відповідно до найкращих європейських практик, підготовки фахівців у сфері ландшафтного планування. Заплановано також апробацію методичних підходів до інтеграції екологічних вимог у територіальні плани місцевого рівня у Степанецькій об'єднаній територіальній громаді (Черкаська область), що сприятиме встановленню балансу між економічним зростанням і забезпеченням невиснажливого використання екосистем, а також досягненню цілей сталого розвитку громади (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 12.02*).

4–5 лютого 2019 р. у Києві з ініціативи та за підтримки Ради молодих учених на базі Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології (ІЕПОР) ім. Р. Є. Кавецького НАН України відбулася науково-практична конференція молодих учених «Фундаментальна медицина: інтегральні підходи до терапії хворих з онкопатологією», присвячена Всесвітньому дню боротьби проти раку.

Мета заходу – висвітлення вагомих наукових досягнень молодих учених у розв'язанні найгостріших проблем сучасної онкології та обмін передовими знаннями й досвідом із провідними фахівцями в цій галузі.

Відкрив конференцію директор ІЕПОР ім. Р. Є. Кавецького НАН України академік В. Чехун, який наголосив на пріоритетності тісної співпраці дослідників у галузі експериментальної та клінічної онкології та відзначив ефективність реалізації багаторічного досвіду співпраці між Науковою радою «Злоякісні новоутворення» НАН України та Міжвідомчою проблемною комісією Національної академії медичних наук (НАМН) України та Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України «Онкологія», що є

вагомим підґрунтям для координації наукової, науково-впроваджувальної та освітянської діяльності, а також поглиблення знань у галузі експериментальної та клінічної онкології.

З вітальним словом до учасників конференції звернувся голова Національної асоціації онкологів України, голова проблемної комісії МОЗ України і НАМН України «Онкологія» член-кореспондент НАМН України Ю. Думанський. Він підкреслив, що плідна співпраця науковців та лікарів дозволить знайти нові підходи розв'язання цієї складної проблеми людства.

Під час конференції молоді дослідники заслухали доповіді провідних фахівців у галузі онкології та біології раку. У ключовій лекції академіка В. Чехуна «Сучасні вектори фундаментальних досліджень в контексті проблем клінічної онкології» було висвітлено найактуальніші питання сучасної онкології, зокрема проблеми пухлинної гетерогенності та пошуку оптимальних панелей біомаркерів, що можуть використовуватися в діагностиці й лікуванні онкологічних хворих.

Член-кореспондент НАН України О. Мінченко (Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України) представив доповідь «Розшифрування інтегральних механізмів регуляції метаболізму є фундаментом для розробки інтегральних шляхів терапії онкологічних захворювань», в якій визначив роль біологічного годинника, стресу ендоплазматичного ретикулума та некодуючих елементів геному в злоякісній трансформації клітин.

Значний інтерес викликала лекція доктора біологічних наук О. Кашуби (ІЕПОР ім. Р. Є. Кавецького НАН України) «Репрограмування нормальних та пухлинних клітин для терапії раку», в якій розкрив сучасні уявлення щодо можливостей репрограмування соматичних клітин у індуковані стовбурові клітини та застосування стовбурових клітин у медицині.

Професор Л. Дробот (Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України) презентувала лекцію «Адаптерні протеїни як фактори контролю епітелійно-мезенхімного переходу», яка стосувалася ролі адаптерних протеїнів у регуляції епітелійно-мезенхімного переходу та визначенні фенотипу пухлин.

Новітні уявлення щодо процесів імунної відповіді при пухлинному рості та перспективи застосування імунотерапії в лікуванні онкологічних захворювань розкрито в доповіді доктора біологічних наук Н. Храновської (Національний інститут раку) «Імунологія злоякісного процесу: сучасні погляди та теоретичні і прикладні аспекти проблеми».

Кандидат біологічних наук І. Ганусевич (ІЕПОР ім. Р. Є. Кавецького НАН України) у своїй лекції «Метаболічний синдром і рак: роль дисфункціональної жирової тканини» розкрила питання асоціації метаболічних порушень, ожиріння і онкологічних захворювань.

Про перспективи використання трансгенних тварин для вивчення функціонального стану онкогенів розповіла професор Т. Сивик (Білоцерківський національний аграрний університет) у лекції «Технологія

створення моделей трансгенних тварин для функціонального дослідження рецептора ERBB2».

Програма конференції включала секційні засідання за напрямками: «Пухлинна гетерогенність та прогресування злякисного процесу», «Онкомаркери в діагностиці і терапії раку», «Імунотерапевтичні підходи до лікування хворих зі злякисними новоутвореннями», «Генетика раку», «Молекулярні механізми злякисної трансформації». У рамках секційних засідань свої доповіді представили 16 молодих учених, аспірантів і студентів. Доповіді молодих науковців торкалися різних аспектів фундаментальних досліджень раку (В. Холоднюк, І. Горак, І. Прохорова, Д. Горбик), пошуку і впровадження нових підходів до діагностики онкологічних захворювань (А. Поліщук, М. Дашенко, В. Сарнацький, О. Пославська), їх моніторингу (Т. Яловенко, О. Манковська, О. Брєєва, М. Яновицька) та терапії (А. Бурлака, Д. Махмудов, А. Машуков, В. Максимовський, К. Малярчук). Постерна сесія включала доповіді 20 молодих науковців.

Наступного дня учасники відвідати навчально-практичні майстер-класи з сучасних методів молекулярно-біологічних досліджень: ПЛР у реальному часі, проточної цитометрії, імуногістохімії, методу ДНК-комет.

Підсумовуючи, учасники відзначили високий сучасний рівень наукових досліджень та впроваджень у медичну практику.

Загалом у роботі науково-практичної конференції взяли участь близько 80 делегатів, які представляли наукові, медичні й освітянські заклади України (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 18.02*).

З 26 лютого по 5 травня 2019 р. у Мистецькому арсеналі (м. Київ, вул. Лаврська, 10–12) працюватиме виставка «Дивовижні історії Криму». У її експозиції буде представлено артефакти з археологічних розкопок у Криму та на прилеглих територіях, які зберігаються в Археологічному музеї та наукових фондах Інституту археології НАН України.

Пам'ять про усілякі народи, які в різний час заселяли територію Криму або ту чи іншу її частину, залишилася для нас у вигляді артефактів – свідків подій минулого. Модельовані черепи катакомбної культури, кіммерійська стела, багаті поховальні дари скіфів, сарматська зброя, витончений посуд стародавніх греків і, звичайно ж, численні прикраси різних часів – коштовні, сакральні або просто дорогі серцю для своїх власників. Усе це сліди, за якими можна «читати» історію багатьох етносів, що створювали та доповнювали підґрунтя нашої свідомості.

Чимало знахідок експонуватимуться вперше. Широкому загалу відкриються матеріали обширного хронологічного діапазону: від крем'яних знарядь праці кам'яного віку до поховальних конструкцій з християнською символікою середньовічного часу. Археологічні пам'ятки займуть лише частину виставкового простору, однак постануть, фактично, основою, на якій

базувалася подальша історія регіону й України в цілому (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 11.02*).

13 березня 2019 р. відбудеться черговий захід у межах спільного семінару Інституту проблем математичних машин та систем (ІПММС) НАН України й Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України «Інформаційне суспільство: досягнення та виклики» (Informational society: progress and challenges).

Тема: «Сучасні квантові технології захисту інформації».

Доповідач – професор кафедри безпеки інформаційних технологій Національного авіаційного університету доктор технічних наук С. Гнатюк.

З доповіді слухачі дізнаються про:

- виклики і загрози сучасним системам захисту даних;
- проблеми симетричної та асиметричної криптографії;
- принципові відмінності квантової криптографії від традиційної (не квантової);
- постулати квантової механіки, на яких ґрунтується стійкість квантово-криптографічних методів захисту інформації;
- кубіти, кудити і квантові кореляції;
- напрями розвитку квантових технологій захисту інформації (квантовий розподіл ключів, квантовий прямий безпечний зв'язок тощо);
- квантовий хакінг та інші відомі порушення квантової безпеки;
- сучасні комерційні рішення в галузі квантової криптографії від провідних світових вендорів;
- глобальні світові проекти і тренди розвитку квантових технологій захисту інформації.

Початок семінару – о 18:00 за адресою: м. Київ, вул. Володимирська, 45-а (Київський будинок вчених НАН України).

Керівник семінару – старший науковий співробітник відділу математичного моделювання морських і річкових систем ІПММС НАН України кандидат фізико-математичних наук **К. Терлецька** (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 11.02*).

23–24 квітня 2019 р. в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України пройдуть Міжнародні наукові читання, присвячені 100-річчю від дня народження визначного українського мовознавця Г. Їжакевич.

На читаннях розглядатиметься внесок Г. Їжакевич у розвиток мовознавства – історію української літературної мови, лексикологію, стилістику, зіставне мовознавство, культуру мови тощо, обговорюватиметься роль її ідей у сучасних лінгвістичних дослідженнях.

Матеріали читань буде видано окремою збіркою.

Заявки на участь із зазначенням назви доповіді та короткою анотацією приймаються до 1 березня 2019 р. на електронні адреси:

- inmo2006@ukr.net
- zarubenkotv@gmail.com
- 0988336752g@gmail.com

Телефони для довідок:

- (044) 279-02-92 (дирекція)
- (044) 278-26-80 (відділ російської мови)
- (099) 376-54-70 (Т. Зарубенко, секретар оргкомітету)
- (098) 833-67-52 (Г. Радкевич) (*Національна академія наук України*

(<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 11.02).

Інститут металофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України спільно з Київським академічним університетом НАН України та МОН України запрошує взяти участь у конференції «Функціональні матеріали для інноваційної енергетики – ФМІЕ-2019», яку присвячено 70-річчю від дня народження відомого вченого, заслуженого діяча науки і техніки України, доктора фізико-математичних наук, професора, академіка А. Шпака.

Конференція відбудеться 13–15 травня 2019 р. в Інституті металофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України (м. Київ, бульвар Академіка Вернадського, 36).

Тематика конференції:

1. Новітні функціональні матеріали для інновації традиційних енергокомплексів.
2. Матеріали для розподіленої та автономної, зокрема, відновлюваної, енергетики.
3. Інноваційні енергоефективні функціональні матеріали на основі надпровідних і магнітних структур.
4. Функціональні матеріали для інноваційних мереж енерготранспортування.
5. Інноваційні функціональні наноматеріали.
– Нові методи дослідження та атестації матеріалів інноваційної енергетики.
6. Теоретичні та чисельні методи фізичного та хімічного матеріалознавства у сфері енергетики.
7. Неорганічні та органічні матеріали, у тому числі, живі організми, для енергетики й екології.

Реєстрація – до 15 березня 2019 р.

Подання тез – до 15 квітня 2019 р.

Сплата організаційного внеску – до 15 квітня 2019 р.

Детальніше можна ознайомитися на сайті конференції: <https://www.fmie.space> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 12.02).

Інститут електронної фізики НАН України запрошує взяти участь у роботі Міжнародної конференції молодих вчених та аспірантів «ІЕФ-2019», яка відбудеться 21–24 травня 2019 р. в Ужгороді.

Наукові напрями конференції:

1. Фізика електронних і атомних зіткнень.
2. Елементарні процеси та фізика явищ у лазерах і низькотемпературній плазмі.
3. Спектроскопія атомів, молекул, кристалів і неупорядкованих систем.
4. Технологія одержання, властивості та застосування матеріалів функціональної електроніки.
5. Ядерна фізика, взаємодія заряджених частинок з речовиною, ядерно-фізичні технології, дозиметрія.
6. Теоретична фізика.
7. Автоматизація фізичних досліджень.
8. Нанотехнології, наноструктури.

Місце проведення – Інститут електронної фізики НАН України (м. Ужгород, вул. Університетська, 21).

Робочі мови конференції – українська, англійська.

Форми участі – усна доповідь (до 15 хв).

Планується публікація програми та матеріалів конференції.

Для включення до програми конференції матеріалів і отримання запрошення необхідно подати до Оргкомітету заявку на участь і вказати назву доповіді.

Заявку необхідно надіслати до 28 лютого 2019 р. на електронну адресу: ier2019.uz@gmail.com або на поштову адресу: Оргкомітет ІЕФ-2019, Інститут електронної фізики НАН України, вул. Університетська, 21, м. Ужгород, 88017, Україна (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 19.02).

Інститут археології (ІА) НАН України та Центр пам'ятокознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (УТОПІК) спільно з Громадською організацією «Українське товариство охорони пам'яток історії та культури» та Всеукраїнською громадською організацією «Спілка археологів України» запрошують взяти участь у роботі Міжнародної конференції «Від палеоліту до козацької України», присвяченої 100-річчю

від дня народження видатного українського археолога, співзасновника УТОПІК доктора історичних наук, професора Д. Телегіна (1919–2011 рр.).

Конференція відбудеться в Києві 21–23 листопада 2019 р.

Тематика заходу:

- археологія кам'яної доби;
- археологія енеоліту;
- археологія доби бронзи;
- антропологія давнього населення України;
- індоєвропейстика;
- археологія козацької доби.

Місце проведення конференції:

- Археологічний музей Інституту археології НАН України (Київ, вул. Б. Хмельницького, 15);
- Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК (м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 19).

Робочі мови: українська, англійська.

Заявки із заповненими анкетами учасника та анотацією (обсягом до 1 800 знаків) необхідно надіслати до 30 березня 2019 р. на адресу: telehin.100.conf@gmail.com.

Оргкомітет залишає за собою право відбору доповідей для включення до програми конференції.

Із запитаннями та пропозиціями звертайтеся за електронними адресами:

telehin.100.conf@gmail.com – оргкомітет;

dmytro.haskevych@gmail.com – Д. Гаскевич.

Детальніше читайте на сайті Інституту археології НАН України за посиланням: <http://iananu.org.ua/novini/konferentsiji/761-21-23-listopada-2019-roku-bude-provedeno-mizhnarodnoji-konferentsiji-prisvyachenoji-100-richchyu-vid-dnya-narodzhennya-dmitra-yakovicha-telegina-1919-2011-vid-paleolitu-dokozatskoji-ukrajini> (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 11.02).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

«НАН України: розробки світового рівня. Водночас мінімальне фінансування і кадрове провалля», – наголошує А. Наумець, академік НАН України, перший віце-президент НАНУ.

НАН України – це вища наукова організація в державі, яка об'єднує колектив висококваліфікованих учених та інженерів, здатних отримувати нові фундаментальні знання і розв'язувати на цій основі складні неординарні проблеми. При цьому науковці академії неухильно дотримуються принципу «знання – у практику», що від самого початку був проголошений її засновниками 100 років тому.

Досягнення наукових установ у сфері створення інновацій насамперед стосуються охорони здоров'я; інформаційних технологій; нових матеріалів та їх з'єднання; енергетики й енергоощадності; електроніки; мінеральних ресурсів; хімічних технологій і біотехнологій; агропромислового комплексу; екології та охорони довкілля; розв'язання суспільних і гуманітарних проблем; зміцнення обороноздатності країни.

У галузі інформаційних технологій науковці академії створили суперкомп'ютери, що допомагають розв'язувати чимало завдань, пов'язаних з важливими й нагальними потребами не лише самої науки, а й економіки, державного управління, оборони.

Програмне забезпечення розпізнавання образів, розроблене нашими вченими, є сучасним інтелектуальним продуктом, який викликає інтерес навіть у світових гігантів ІТ-індустрії, та є дуже важливим у боротьбі з тероризмом і злочинністю.

Унікальною розробкою є сапфірові оптичні диски, на яких навіть протягом десятків тисяч років можна зберігати цінну інформацію, насамперед, наукові знання, об'єкти культурної спадщини, генетичну інформацію біологічних видів.

Установи НАН України мають чимало розробок, призначених для використання в галузі охорони здоров'я. Наприклад, розроблено сімейство приладів електростимуляції з біологічним зворотним зв'язком «Тренар» для відновлення рухів і мовлення після тяжких захворювань нервової системи, таких як інсульт, ДЦП тощо. На сьогодні за допомогою цих приладів уже проліковано понад 15 тис. хворих. Виробник цих приладів – київський завод «Електронмаш».

Спільно з вітчизняними медиками було запропоновано революційну технологію електрозварювання живих м'яких тканин під час хірургічних операцій, що значно зменшує крововтрати та пришвидшує загоєння ран. Розроблено 150 відповідних методик в абдомінальній хірургії, травматології, пульмонології, проктології, мамології, гінекології, отоларингології, офтальмології, із застосуванням яких уже виконано понад 200 тис. операцій.

Традиційно сильною галуззю в нашій академії є матеріалознавство. Серед величезної кількості розробок чільне місце посідають нові сплави, нові композити та методики їх з'єднання, технології виробництва нанопорошків, вуглецеві матеріали, технології вирощування унікальних монокристалів з рекордними у світі габаритами, зокрема кристалів оптичного германію для інфрачервоної електроніки, у тому числі і в техніці військового призначення.

Нашими фахівцями розроблено технологію виробництва магнітом'яких аморфних і нанокристалічних сплавів на основі заліза. Їх використання для виготовлення магнітних осердь дозволить значно зменшити масу трансформаторів. Виробництво таких матеріалів освоєно на НВП «Мелта». Запропоновано революційну технологію вирощування монокристалів тугоплавких металів з рекордними габаритами методом тривимірного друку. Уже експортовано цієї продукції в США на суму понад 400 тис. дол.

Розроблено технологію вирощування великих структурно досконалих монокристалів алмаза для електроніки, оптики, прецизійної обробки матеріалів тощо. Застосовуючи цю технологію, можна отримувати великі та високоякісні (до 40 каратів за один цикл вирощування) монокристали алмаза жовтого, блакитного, зеленого, червоного кольору або традиційні безбарвні.

У галузі електроніки і сенсорики в академії розроблено і реалізовано цілу низку нових типів приладів. Наприклад, це георадар, який дає змогу проводити підповерхневі обстеження на глибинах до 30 м; доплерівський радар, що виявляє живих людей під різними завалами навіть на глибині 5 м; плазмонний аналізатор, що показує наявність у крові людини і тварин шкідливих мікроорганізмів. Розроблено багато біосенсорних приладів для моніторингу якості питної води, ґрунту, повітря; для дистанційної діагностики впливу стресових чинників на стан посівів сільськогосподарських культур.

Серед розробок для агропромислового комплексу передусім слід відзначити створені високоврожайні (до 130 ц/га) сорти пшениці. Площі щорічних посівів сортів селекції науковців академії становлять 5,5 млн га, або понад чверть усіх посівних площ озимої пшениці в Україні.

Загалом створено майже 150 нових сортів культур, які заміщують імпорт закордонного насіння на суму 2,2 млрд грн щороку. Крім того, запропоновані ефективні стимулятори росту рослин, засоби збереження родючості ґрунтів, комплексну технологію застосування гербіцидів, зносостійке землеобробне знаряддя.

У галузі енергетики та енергоощадності, очевидно, найважливішим результатом є те, що інститути академії розробили необхідні технології та беруть відповідальну участь в обґрунтуванні можливості продовження терміну безпечної експлуатації реакторів й іншого обладнання атомних електростанцій. Цим самим економляться мільярди доларів, оскільки роботи з продовження терміну експлуатації одного енергоблоку типу ВВЕР-1000 потребують капіталовкладень приблизно в 300–350 млн дол. США, тоді як будівництво нового енергоблоку коштує 5–7 млрд дол. США.

Не менш важливими є також роботи з моніторингу та діагностики об'єктів Єдиної енергетичної системи України на базі інформаційно-діагностичного комплексу «Регіна». Велике значення для нашої енергетики та енергозаощадження, для захисту довкілля мають розроблені науковцями академії ефективні вугільні енерготехнології.

Важливі результати отримано в галузі створення нових наноматеріалів медичного призначення. Наноматеріали використовують під час розробки нових ліків, зокрема проти діабету II типу та злоякісних пухлин; нового класу антитромботичних препаратів і регуляторів скорочення гладких м'язів; для виготовлення біокерамічних імплантатів та носіїв для прицільного постачання фармацевтичних препаратів до хворих органів за допомогою магнітного поля; у нових діагностичних і сенсорних тест-системах тощо.

Учені НАН України створили низку комбінованих перев'язувальних засобів. Це, зокрема, гідрогелеві пов'язки для прискореного загоювання ран та опіків, які майже вчетверо дешевші за закордонні аналоги. Завдяки десорбції біологічно активних речовин, що містяться в них, забезпечується тривалий лікувальний ефект. Також на основі активованих вуглецевих волокнистих матеріалів створено унікальний ензимний засіб для зупинення масивних судинних кровотеч. Така сорбувальна пов'язка призначена для лікування ран та опіків, трофічних виразок, пролежнів тощо. Засіб зменшує травматичний набряк та інтенсивність запальної реакції, діє навіть при наявності в пацієнтів гемофілії.

Створено нові матеріали на основі системи Ti-Nb-Si для виготовлення кісткових імплантатів, ендопротезів та металоконструкцій для остеосинтезу при хірургічному втручанні. Механічні властивості таких матеріалів вищі, ніж традиційних титанових сплавів медичного призначення.

Розроблено хірургічні магнітні інструменти з рекордно сильним магнітним полем, за допомогою яких можна ефективно видаляти металеві осколки розміром до 25 мм із суглобів, кісток, очей і навіть із серця. У військових шпиталях уже виконано понад 3 тис. таких операцій.

Науковці академії активно працюють у галузі екології та охорони довкілля. В Україні на полігонах твердих побутових відходів щорічно виділяється приблизно 120 млн куб. м біогазу. Нашими фахівцями створено комплекси для отримання біогазу сміттєзвалищ та використання його для генерації електроенергії, що працюють на полігонах біля Києва та в місті Бориспіль.

Створено унікальний високоефективний засіб для швидкої ліквідації нафтових розливів – наносаруватий сорбент на основі терморозширеного графіту. Поглинальна здатність 1 кг сорбенту становить до 60–80 кг нафти, що майже вдвічі більше, ніж у закордонних аналогів, і тому він має попит в Індії та Німеччині. Створено також високоефективний порошкоподібний вуглецевий сорбент рослинного походження «Барстес».

Розроблено комплекси водопідготовки типу «Вега» потужністю від 0,5 до 10 куб. м/год. Вони призначені для очищення води з водопроводів, колодязів, артезіанських джерел. Уже встановлено понад 150 таких комплексів у школах, дитячих садках, підприємствах харчування, житлових об'єктах.

Науковці академії в сфері суспільних і гуманітарних наук впровадили дуже корисну практику підготовки національних доповідей з найактуальніших суспільно-політичних, соціально-економічних і культурних питань розвитку українського суспільства. Ці матеріали надсилаються в усі центральні органи влади, профільні установи. Також проводяться ґрунтовні економічні, демографічні, соціологічні дослідження. На їх основі наші вчені щороку аналізують зміни, що відбуваються в українському суспільстві. Видано багато монографій з різних напрямів економіки, права, історії, філософії, літературознавства, мовознавства, культурології.

Відповідаючи на запити громадськості, яка вимагає реформування усіх суспільних сфер, академія значну увагу приділяє оцінюванню діяльності наукових установ. Адже без об'єктивної оцінки того, що ми маємо, будь-які реформи будуть неефективними або ж навіть руйнівними. В основу закладено методику, що застосовують німецькі вчені. Першочергове значення надається науковим результатам світового рівня, їх визнанню в Україні та світі, підготовці кадрів, рівню і масштабам впровадження результатів в економіку, їхньому впливу на якість життя суспільства.

Життєво важливою для діяльності академії є державна підтримка наукових досліджень. На жаль, у державному бюджеті фінансування діяльності НАН України у 2019 р. передбачено в розмірі 4,157 млрд грн, що на 0,8 млрд грн менше від мінімальної потреби. Середня заробітна плата по академії станом на кінець 2018 р. становила 7758 грн, що майже на 20 % менше від середньої зарплати по Україні. Загрозливого характеру набувають темпи скорочення чисельності працівників НАН України. Через низьку заробітну плату, дефіцит сучасного обладнання, проблеми з житлом молодь не йде в науку. Кадрове провалля між поколіннями вчених загрожує втратою носіїв знань, що завдасть непоправної шкоди державі. Час виконання чинного закону, яким передбачено виділення на науку не менш як 1,7 % ВВП, схоже, відкладається до нескінченності.

Водночас учені академії переконані, що впровадженням своїх розробок вони зможуть заробляти значно більше позабюджетних коштів за умови, що в Україні буде докорінно вдосконалено законодавство щодо інновацій і створено сприятливий інноваційний клімат для підприємництва. Ми звертаємося до Верховної Ради України з проханням прийняти відповідний оновлений закон у пріоритетному порядку. В Європі, Азії та Америці ефективно діє низка перевірених часом аналогічних законодавчих актів, які мають багато спільного між собою і які нам можна взяти за основу. Та ми чомусь воліємо вчитися на власних помилках, а не на позитивному досвіді інших. А час спливає.

Однак наші науковці не сидять склавши руки, а активно встановлюють прямі зв'язки із владними структурами й бізнесом. Підписано та виконуються угоди про співпрацю з Мінекономрозвитку і торгівлі, Укроборонпромом і Генштабом ЗСУ, Державним космічним агентством, з підприємствами «КБ «Південне», НАЕК «Енергоатом», «Антонов», «Мотор-Січ», «Арсенал», «Турбоатом», «Зоря» – «Машпроект», з Українським союзом промисловців і підприємців, Федерацією роботодавців України, Київською міською держадміністрацією, Радою директорів підприємств і організацій Києва – загалом понад 40 таких угод. Нам конче потрібні міцний союз і взаєморозуміння між державною владою, наукою, освітою і економікою.

Водночас академія самокритично оцінює свою діяльність, бачить свої недоліки і сприймає конструктивну критику. Президія за ініціативою президента НАН України академіка Б. Патона прийняла і реалізує Концепцію

розвитку академії на 2014–2023 рр., у якій закладено основний принцип – удосконалення і розвиток, але без руйнування наших здобутків, перевірених часом. У концепції конкретно сформульовано стратегічні напрями розвитку, серед яких: підвищення ефективності наукових досліджень; активний розвиток зв'язків з виробництвом; якнайширше залучення до досліджень молодих кадрів; постійна увага до проблем державної ваги; оптимізація структури Президії академії і наукових установ; розв'язання соціальних проблем науковців.

Підсумовуючи, підкреслимо що науковців украї обурює, коли окремі високопосадовці насмілюються стверджувати, що «академія, крім стосу паперів, нічого не дає державі». Доречно нагадати таким діячам, що безпідставне знеславлення, яке спричиняє велику моральну і матеріальну шкоду, є підсудною справою. У 2016 р. ми влаштували виставку наших розробок у Верховній Раді України, проте, на жаль, її відвідали не більше десятка депутатів. Це свідчить про те, що багато представників влади навіть не хочуть знати, що робить академія. Тому всі свідомі громадяни мають давати рішучу відсіч подібним необґрунтованим нападкам і боронити академію наук, яка, без перебільшення, є унікальним національним надбанням українського народу (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 12.02).

Упродовж 2017–2018 рр. молоді науковці Наукового центру аерокосмічних досліджень Землі (ЦАКДЗ) Інституту геологічних наук (ІГН) НАН України виконали науково-дослідну роботу за грантом Національної академії наук України для молодих учених. Дослідження присвячувалося вдосконаленню наявних підходів до оцінки теплового режиму міста за допомогою залучення супутникових даних в інфрачервоному діапазоні.

Діяльність населення міст прямо впливає на метеорологічні особливості середовища його існування. У результаті антропогенної діяльності виникає явище «теплового острова», що характеризується підвищеною температурою порівняно з околицями або сільською місцевістю. Нині проблема «теплових островів» стає для Києва дедалі актуальнішою у зв'язку зі стрімким ущільненням забудови, збільшенням площ запустілих земельних ділянок (покинуті землі промислових зон) і завантаженістю транспортної мережі.

У зазначеному дослідженні теплові аномалії було виявлено з використанням багатоспектральних супутникових даних. Зокрема, з травня по серпень 2018 р. учені обробили шість зображень інфрачервоного діапазону Landsat-8 TIRS, просторова розрізненість яких становить 100 м.

Для підвищення деталізації зображення теплового поля Києва при обчисленні коефіцієнтів теплового випромінювання використовувалися багатоспектральні оптичні супутникові зображення Sentinel-2 MSI,

просторова розрізненість яких становить 10 м (для порівняння: оптичні зображення Landsat-8 OLI мають просторову розрізненість 30 м).

Супутникові знімки було калібровано за даними, що отримала дослідна група в рамках вимірювальних робіт на місцевості відповідно до розкладу прольоту супутника Landsat-8 OLI/TIRS над Києвом. Для вимірювання температури земної поверхні вчені використали такі прилади: тепловізор Fluke Ti110, пірометр Trotec TP10 і термометр Venetech GM1312.

У рамках дослідження було проаналізовано розподіл значень абсолютного приросту температур. Це дало змогу локалізувати температурні тренди для кожного пікселя досліджуваної території. Такий аналіз здійснено на основі часового ряду, що складається з 18 теплових зображень (Landsat-5 TM та Landsat-8 OLI) міста Києва за період з 6 червня 1985 р. по 1 червня 2018 р. У результаті було дешифровано теплові аномалії, локалізація яких узгоджується зі змінами типу земного покриву.

Крім того, тісний зв'язок між типом і температурою земної поверхні було підтверджено при аналізі результатів керованої класифікації багатоспектрального знімка Sentinel-2A за 21 серпня 2017 р.: найдужче нагрітими є дороги та покрівлі будівель – штучні поверхні; значно прохолоднішими – поверхні з густою деревною рослинністю; відповідно, водне дзеркало є найпрохолоднішим типом земної поверхні.

У результаті порівняльного аналізу розподілу температури поверхні та класів земного покриву міста було підтверджено позитивний вплив заходів із озеленення міста. Крім того, за результатами класифікації вдалося встановити такі теплові аномалії:

- найвищі температури характерні для житлових масивів (Оболонь, Мінський масив, промислові зони Дарницького району, залізничні розв'язки, Міжнародний виставковий центр);

- спостерігається суттєва різниця поверхневих температур між забудованими мікрорайонами та мікрорайонами, засадженими деревною рослинністю (так, у районах із низькою густиною деревної рослинності (Троещина, Харківський масив) розподіл поверхневих температур за даними ДЗЗ у серпні перебуває в межах 36–39 °С, тоді як у районах з густою деревною рослинністю (Лісовий масив, Дарниця) температура у цей же період коливається в межах 34–36 °С;

- високі температури виявлено на ділянках із торгівельно-розважальними центрами, великими паркувальними майданчиками (40–43 °С);

- у центральній частині міста завдяки озелененню внутрішніх дворів поверхнева температура перебуває в межах 34–37 °С.

Для візуального й автоматизованого дешифрування знімків, оцифрування додаткових картографічних матеріалів, а також для побудови результатуючих карт використовувалася безкоштовна географічна інформаційна система (ГІС) Quantum GIS (QGIS) із відкритим вихідним

кодом (<https://qgis.org>) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 8.02).

Наукові видання НАН України

До 1 березня 2019 р. Науково-видавнича рада НАН України приймає заявки на участь у Конкурсі на краще книжкове видання НАН України 2019 р.

На конкурс номінуються книжкові видання, авторами, співавторами або відповідальними редакторами яких є працівники НАН України.

При оцінюванні книжкових видань, поданих на конкурс, враховуються:

- змістовний аспект видання, підготовка науково-довідкового апарата;
- загальнонаукова та професійна значущість видання;
- редакційно-видавнича підготовка видання;
- підготовка ілюстративного матеріалу;
- оригінальність дизайнерського рішення та відповідність художнього рішення змісту, читацькому та цільовому призначенню видання;
- якість поліграфічного виконання.

До участі в конкурсі допускаються видання (незалежно від тематичного спрямування), які вийшли під грифом Національної академії наук України протягом останніх трьох календарних років до року проведення конкурсу.

Книжкові видання подаються у чотирьох номінаціях:

- монографічні;
- довідкові;
- навчальні;
- науково-популярні.

Кожна номінація визначається окремо за напрямками наук (фізико-математичні, хіміко-біологічні, суспільно-гуманітарні).

Детальніше з умовами Конкурсу та переліком документів можна ознайомитися в інформаційному повідомленні на сторінці Науково-видавничої ради НАН України: <http://www.nas.gov.ua/publications/news/Pages/contents.aspx?ffn1=ID&fft1=Eq&ffv1=417> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 14.02).

В Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України відбулася презентація нових видань: монографії академіка В. Скляренка «Дослідження з етимології та історичної лексикології української мови» і науково-популярної книжки академіка Г. Півторака «Історична правда проти імперської облуди».

У вступному слові директор Інституту доктор філологічних наук,

професор Б. Ажнюк наголосив, що обидві праці опираються на міцну фактологічну основу й враховують найновіші досягнення історичної лінгвістики. Книжки проливають світло на засадничі питання нашого минулого: походження українців, росіян та їхніх мов і про те, кому належить мовно-літературна спадщина Київської Русі.

Представляючи свою монографію, В. Складенко розповів, що в ній викладено нову концепцію походження назв Русь і варяги. Традиційно вбачають у них скандинавське коріння, натомість український учений виводить ці слова із середовища прибалтійських слов'ян. У монографії подано й нову етимологію назви Україна, запропоновано оригінальні тлумачення 56 «темних місць» у видатній пам'ятці давньоруської писемності – «Слові о полку Ігоревім». Пояснено кілька десятків етимологічно складних українських слів, як-от: чоловік, невістка, коровай, ластівка, лад, краса, стегно, пазуха, гідний тощо.

Книжка Г. Півторака – це професійна, аргументована відповідь філолога на претензійні заяви, поширювані в російських ЗМІ твердження про росіян та українців як «один народ», про «нерозривну єдність» їхньої історії та культури.

Академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України академік М. Жулинський відзначив, що перед ученими-гуманітаріями й досі гостро стоять питання про те, як консолідувати українську націю, як сформуванати українську ідентичність.

Високу оцінку презентованих видань висловили також академік В. Широков, президент Міжнародного асоціації українців М. Мозер, члени-кореспонденти НАН України Л. Шевченко й О. Тараненко, доктор філологічних наук С. Єрмоленко.

Учасники обговорення зійшлися на думці, що обидві книжки – присутній внесок Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України у справу зміцнення української державності, плекання історичної пам'яті, національної та мовної свідомості українського народу (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 18.02*).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

6 лютого 2019 р. на запрошення ректора Київського університету права (КУП) НАН України професора Ю. Бошицького університет відвідав викладач порівняльної політології Токійського університету (Японія) професор К. Мацузато.

На зустрічі був присутній Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Корея (2011–2017 рр.), а нині – професор КУП НАН України В. Мармазов, який і сприяв організації цієї зустрічі.

Під час перемовин активно обговорювалися можливі напрями співпраці в сфері освіти, зокрема, проведення спільних наукових і науково-практичних заходів КУП НАН України з Токійським університетом.

Крім того, в рамках нового університетського проекту «Діалоги відомих особистостей світу зі студентами», професор К. Мацузато мав нагоду виступити з майстер-класом перед студентами та професорсько-викладацьким складом університету, під час якого розповів про чималий інтерес японських дослідників до пострадянських країн, зокрема й України.

Цікавою видалася для студентів розповідь професора про систему вищої освіти в Японії, специфіку складання іспитів, а також особливості професійної культури та світогляду японців.

Під час дискусії між студентами та К. Мацузато порушувалося багато тем, переважно актуальні питання міжнародної політики та права.

Враховуючи зацікавленість японського професора канонічним правом, ректор КУП НАН України подарував іноземному гостеві «Малу енциклопедію канонічного права», що підготовлена авторським колективом вишу, й інші пам'ятні подарунки, а також висловив сподівання на подальшу плідну співпрацю (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 12.02).

Загальна характеристика наукової та науково-технічної діяльності

Гостем програми «Сьогодні. Вдень» радіостанції «UA: Українське радіо» став співкоординатор науково-популярного проекту «Дні науки», молодший науковий співробітник відділу загальної та молекулярної патофізіології Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України С. Гончаров.

«Національна академія наук України – досить велика організація, до складу якої входять близько 170 наукових установ, розташованих по всій території нашої держави. Про всю академію не скажу, але в галузі медико-біологічних досліджень, в якій я працюю, ситуація дещо поліпшилася. Картина не ідеальна, але водночас з'явилося більше можливостей для отримання додаткового фінансування (у соціогуманітаріїв, наскільки мені відомо, справи з цим значно гірші).

З іншого боку, експериментальні дослідження завжди були дорожчими, ніж певні теоретичні розробки (хоча, скажімо, Великий адронний колайдер, за допомогою якого проводять фундаментальні дослідження, результати яких опрацьовуватимуться впродовж десятиліть, є надзвичайно дорогою установкою), адже для проведення дослідів потрібні прилади, витратні матеріали, модельні тварини тощо. Найчастіше вони закупаються за кордоном і все це потребує великих коштів. Звичайно, потрібна не гривня. Якщо держава й виділяє гроші на такі видатки, їх “з’їдає” інфляція. Коли ж науковці отримують закордонні гранти – виникають бюрократичні труднощі

з їх витрачанням. Адже, за правилами, встановленими Національним банком України, ці кошти необхідно конвертувати в гривню. А оскільки, як я вже сказав, реактиви доводиться закуповувати за кордоном, грантові кошти знову конвертуються у валюту (долари чи євро), при цьому частина їх втрачається. До того ж, зарубіжні гранти не так просто отримати. Заявник повинен показати, що володіє науковими методиками, має доступ до відповідної матеріально-технічної бази й уміє нею користуватися, а також, що дуже важливо, вже отримав валідні дані та опублікував наукові статті у рецензованих фахових виданнях.

Та це ще не все. Гранти нерідко надаються дослідникам, які працюють за “популярними” напрямками. Отже, хочеш зацікавити грантодавця – або проведь дослідження у “модній” галузі, або роби свої ідеї популярними.

Ще одна можливість отримати додаткове фінансування – діяти в колаборації з вітчизняними університетськими дослідницькими групами.

На жаль, поки що не доводиться розраховувати на збільшення державного фінансування науки, але є надія, що ефективніше почнуть використовуватися бодай уже наявні кошти. Для цього вже зроблено конкретні кроки. Функціонує Національна рада України з питань розвитку науки і технологій. Створено Національний фонд досліджень України, який розподілятиме бюджетні кошти на конкурсних засадах», – говорить учений.

За його словами, українські науковці не занепали духом через глибоку кризу в своїй сфері – навпаки, багатьох із них вона змусила мобілізуватись і «вийти в люди»: «Науковці хоч і консервативні, але дуже наполегливі. Потрапляючи в скруту, вони починають діяти. Вийти зі свого кабінету чи лабораторії – відчутний дискомфорт для них. Але це потрібно робити. Бо суспільство часто не здогадується не тільки про те чим ми займаємось, а й що ми взагалі існуємо. Про нас згадують, у кращому випадку, тільки раз на рік – коли ухвалюють закон про держбюджет.

Науково-популярні заходи, які проводять молоді вчені академії – «Дні науки», а також дружня для нас ініціатива – «Наукові пікніки», в яких ми постійно беремо участь, несподівано навіть для нас самих дали значний позитивний результат. Сподіваємося, що вони матимуть і відтермінований ефект: можливо, хтось із наших відвідувачів зацікавиться наукою та вибере її своїм фахом. А можливо, хтось із них у майбутньому стане юристом, журналістом, депутатом і пам'ятатиме, що в Україні існує наука і її потрібно підтримувати.

Проекти «Дні науки» та «Наукові пікніки», яким восени 2018 р. виповнилося по п'ять років, започатковувалися для того, щоб зробити науковців «видимими». Ми хотіли показати, що існують, умовно кажучи, не тільки британські вчені, а й українські. Вони проводять цікаві дослідження, розв'язують важливі проблеми. І водночас, вони ходять тими ж вулицями, що й усі решта, та є такими ж нашими співгромадянами, як і будь-хто інший.

Звичайно, не кожен учений може бути талановитим і яскравим популяризатором науки. Але кожному вченому потрібно себе в цій

діяльності випробувати. Треба працювати над собою, розвиватися, вчитися пояснювати суть своєї роботи так, щоб було зрозуміло навіть п'ятирічній дитині», – вважає С. Гончаров.

Він також коротко розповів про головні напрями діяльності Ради молодих вчених НАН України, співпрацю між науковцями й освітянами, про нещодавно створений Київський академічний університет НАН України та МОН України, студенти якого вже з молодших курсів активно залучаються до наукової роботи. Причому викладають їм найкращі вчені академії.

Докладніше дізнавайтеся з відеозапису радіопередачі за участі С. Гончарова: <https://www.facebook.com/Ukrainianradioua/videos/323038944952209> (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 11.02).*

На сторінках четвертого випуску міжнародного громадсько-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (2–8 лютого 2019 р.) вийшла стаття вченого секретаря Інституту економіки та прогнозування НАН України кандидата технічних наук В. Хаустова під назвою «Українська наука: як вийти з крутого піке».

З початку публікації зазначається, що до 90-х років минулого століття наука в ієрархії професій посідала одне з почесних місць.

«Країна приділяла багато уваги розвитку науки, її фінансуванню, підтриманню престижності і статусу вченого. Але й наука давала відповідну віддачу – передовими технологіями і проривними рішеннями забезпечувала високу конкурентоздатність продукції країни. Досягнення наших учених були відомі всьому світу», – пише автор статті.

На превеликий жаль, у 1990-х роках ситуація в українській науці почала погіршуватися. Відбувалося щорічне зниження частки фінансування науки у внутрішньому валовому продукті (ВВП). Скорочення витрат на науку призвело до неминучого скорочення кількості науковців, а зниження заробітної плати – до падіння престижності наукової праці.

Загалом, істотне зниження фінансування науки стало однією з причин, що призвели до деіндустріалізації країни, зникнення цілих галузей промисловості та багатьох науково-виробничих об'єднань (НВО) і науково-дослідних інститутів (НДІ).

«Знищуючи свою науку, країна знищує своє майбутнє. Без учених не буде власних розробок і технологій. Ці технології, техніку, обладнання будемо імпортувати, погіршуючи зовнішньоторговельний баланс країни», – акцентує В. Хаустов.

Чи можливі зміни на краще у вітчизняній науковій сфері? Які рекомендації дає автор статті з цього приводу? Про це та інше читайте у повній версії публікації за посиланням: https://dt.ua/SCIENCE/ukrayinska-nauka-yak-viyti-z-krutogo-pike-301424_.html (*Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua). – 2019. – 8.02).*

Про лазер і напрями його практичного застосування, а також про наукові здобутки, відзначені Нобелівською премією в галузі фізики 2018 р., науково-популярній передачі «Академія наук» з Д. Сімоновим та Ю. Пустовітом, яка виходить в ефір на хвилях радіостанції «Радіо НВ», розповів завідувач відділу лазерної спектроскопії Інституту фізики НАН України член-кореспондент НАН України А. Негрійко.

«Лазер є джерелом світла, звичайного світла, але з незвичайними властивостями, яке ми отримуємо, так би мовити, у дещо парадоксальний спосіб. На відміну від того як випромінюють світло зорі, полум'я чи блискавка, у лазері може не відбуватися ні горіння, ані вибуху, а проходить, наприклад, електричний струм, якого навіть не видно, і в результаті народжується яскравий промінь. Він може мати зелене, червоне, синє чи інше забарвлення або взагалі бути невидимим, – пояснює вчений. – Лазерне світло має унікальні властивості, його іще називають когерентним. Що це таке? У ХІХ ст. Д. Максвел показав, що за своєю природою світло – це електромагнітні коливання. У звичайних, або ж теплових джерелах ці коливання цілком незалежні і відбуваються хаотично. У лазері ж вони узгоджені та впорядковані. Саме така узгодженість уможливила унікальні характеристики лазерного світла, яких немає у природного. Тобто лазерне світло є просто світлом, але світлом із дещо незвичайними властивостями.

Якщо будь-яке джерело, наприклад, наше Сонце, випромінює світлові хвилі вусебіч, то лазер може генерувати добре напрямлене світло, яке за допомогою лінзи можна сфокусувати, сконцентрувати, зібравши всю його енергію у маленькому об'ємі. Немає жодного матеріалу на Землі, який не можна було б розплавити, розрізати, випарувати за допомогою лазера достатньої потужності.

Учені мають давню мрію – використати лазери для отримання невичерпного джерела енергії, керованого термоядерного синтезу. Так, за допомогою термоядерного синтезу тільки з 1 кв. км океанічної води можна було б отримати енергію в обсязі, що дорівнює енергії, котра виробляється всіма нинішніми світовими джерелами разом узятими. Поки що цю задачу не розв'язано, але вчені активно над цим працюють».

Як зауважив А. Негрійко, в основі роботи лазера – ефект підсилення світла, який спостерігається майже винятково у штучно створених умовах, оскільки, зазвичай, у природі при поширенні через будь-яке, навіть прозоре середовище світло розсіюється, поглинається і, зрештою, ослаблюється. Щоправда, у Всесвіті є віддалені аналоги лазерів – космічні мазери, які за таким самим принципом підсилюють не світло, а радіохвилі – електромагнітні коливання, котрі мають більшу довжину хвилі порівняно зі світлом. Таке підсилення радіохвиль спостерігається тоді, коли міжзоряний газ переходить у стан із так званою інверсією населеності – так само, як і

підсилююче середовище лазера. Однак, за словами гостя радіостудії, це явище є дуже рідкісним і ключової ролі в космічних процесах не відіграє.

Лазер має безліч різноманітних застосувань. Наприклад, з його допомогою вдається відслідковувати параметри орбіти Місяця – з точністю до десятих частин сантиметра. Цього важко досягти іншими відомими способами. Лазер також використовують для відстеження траєкторій штучних супутників. «Це – інструмент, який у найнесподіваніших обставинах може дати феноменальні результати. Скажімо, у 2017 р. Нобелівську премію в галузі фізики було присуджено за реєстрацію гравітаційних хвиль, які утворилися внаслідок злиття двох надмасивних чорних дір. Так от, цей результат було отримано завдяки лазерному інтерферометру LIGO, який здатен реєструвати зміщення його дзеркала на відстань меншу 10^{-19} м», – говорить А. Негрійко.

Як відомо, Нобелівську премію в галузі фізики у 2018 р. було присуджено «за новаторські винаходи в галузі лазерної фізики». Її розділили А. Ешкін («за розроблення оптичних пінцетів і їхнє застосування у біологічних системах») і Ж. Муру та Д. Стрікленд («за їхній метод отримання високоінтенсивних ультракоротких оптичних імпульсів»).

«Лазерний пінцет – досить нескладна річ, – стверджує український фізик, – це не колайдер і не гігантський телескоп. Це прилад, який поміщається на звичайному столі та складається з лазера, причому такого, що не має якихось унікальних характеристик. Його потужність зовсім невелика і він є цілком безпечним, не здатен ані випалювати, ані різати. З подібним лазером у лабораторіях працюють студенти. У 1971 р. А. Ешкін опублікував перші результати своїх наукових досліджень. Він сфокусував лазер за допомогою лінзи, а в отриманий світловий промінь помістив прозору кульку розміром кілька мікрон. Виявилось, що промінь здатен захопити й утримувати об'єкт такого розміру. Інша схема експерименту А. Ешкіна була трохи складнішою, бо передбачала використання двох світлових променів. Але результат був цікавий: поблизу фокусів таких пучків світла кулька зависала і нею можна було маніпулювати. Так з'явився лазерний пінцет, який спершу застосували на модельних об'єктах – кульках, виготовлених із латексу або полістиролу. Пізніше А. Ешкін розв'язав ще одну важливу проблему: якщо мікрооб'єкт підсвічувати лазером знизу, то кулька утримується спільною дією гравітації та світлового тиску і такий лазерний пінцет можна ефективно використовувати винятково за наявності гравітації, але якщо дещо змінити схему, підсвітити мікрокульку згори, то здійснювати маніпуляції можна буде також за умов невагомості».

Крім того, у своїх роботах А. Ешкін висловив припущення, що лазерний пінцет за цим же принципом застосовуватиметься для керування рухом атомів. І справді, згодом відкритий ним ефект було покладено в основу лазерного охолодження атомів до наднизьких температур. «Це теж парадокс, – зауважує А. Негрійко, – адже вважається, що лазерний промінь може тільки нагрівати. Однак, це не так. Лазер може охолоджувати атоми до

наднизьких температур, які відрізняються від абсолютного нуля лише на частки мікрокельвіна. На явищі лазерного охолодження базується, наприклад, функціонування сучасних атомних годинників. На основі таких охолоджених атомів можна створити атомний гравіметр – прилад для вимірювання прискорення земного тяжіння».

Загалом, лазерний пінцет придатний для маніпулювання частинками завбільшки від 25 нанометрів до 10 мікрон. У цей діапазон вкладається більшість живих клітин. До того ж, вони є переважно прозорими, за винятком хіба що клітин крові. Однак, навіть останніми вдається успішно рухати: за допомогою лазерних пінцетів наближають один до одного два еритроцити і вимірюють силу, з якою вони склеюються (ця сила дуже мала – її вимірюють у піконьютонах). Отриманий результат дає змогу вивчати процес зсідання крові. Інших інструментів для маніпулювання такими тендітними мікроскопічними об'єктами наразі не існує.

Відповідаючи на запитання ведучих, учений пояснив, що світло – як природному, так і штучному (на зразок лазера) – притаманно не лише давати тепловий ефект, а й здійснювати тиск. Цю властивість світла відкрив у 1901 р. російський учений, професор Московського університету П. Лебедев. Пізніше науковці продемонстрували, що коли сфокусувати сонячне світло або світло від іншого джерела та спрямувати на об'єкт невеликого розміру, котрий перебуває у вакуумі, то можна дослідити його рух, а також виміряти силу, з якою світло тисне на цей об'єкт. Для експерименту вони сконструювали щось подібне до водяного млина і світло, яке падало на одну з лопатей, штовхало й обертало всю конструкцію. Виміряна у такий спосіб сила тиску світла виявилася дуже малою. Наразі відомо, що на відстані від Сонця, що дорівнює радіусу орбіти Землі, на 1 кв. м припадає близько 1 кВт енергії сонячної світлової енергії. Всі знають про перспективи ефективного використання цієї енергії, які дають людству надію на поступову заміну сучасних джерел енергії альтернативними, що не забруднюють довкілля. «Згідно із законом збереження енергії, перетворення сонячної енергії не повинно призвести до негативних наслідків. Адже частина сонячного світла в певній формі і так залишається на Землі. Однак, якщо ми вже наявну енергію перетворимо на якийсь інший вид енергії – додаткового тепла не з'явиться», – зауважує А. Негрійко. А сила світлового тиску від такого світлового потоку дуже мала і складає близько чотирьох мікроньютонів – приблизно стільки важить крапля води діаметром один міліметр.

Явище світлового тиску розглядається як можлива основа проектування, так званих, «сонячних вітрил» для космічних кораблів майбутнього. Передбачається, що тиск сонячного світла зможе допомогти їм розігнатися до значної швидкості.

«Цікаво, що українські науковці з харківського Інституту радіофізики та електроніки АН УРСР [нині – Інститут радіофізики та електроніки імені О.Я. Усикова НАН України] О. Усиков, П. Бліох, В. Конторович і Е. Канер – теж висловлювали ідею щодо можливості маніпулювання окремими атомами

на основі використання явища світлового тиску. Причому за вісім років до А. Ешкіна, у 1962 р., – підкреслив А. Негрійко. – Вони запропонували створити лазерний насос для сортування газів різного типу. Передбачалося, що, оскільки різні гази мають різні характеристики, то й світло тиснутиме на них із різною силою. У 1965 р. ці четверо науковців навіть отримали авторське свідоцтво СРСР, але впродовж деякого часу не публікували свою роботу, очевидно, з міркувань секретності. Річ у тім, що висловлену ними ідею можна було покласти в основу розділення ізотопів, яке завжди вважалося «критичною технологією». Стаття харків'ян побачила світ лише в 1972 р. Вона вийшла друком в «Українському фізичному журналі» після піонерських робіт А. Ешкіна».

Гість радіопередачі також пояснив суть наукових результатів, за які Нобелівською премією в галузі фізики в 2018 р. було нагороджено Ж. Муру та Д. Стрікленд. За його словами, лазери – починаючи з найперших – генерували короткі імпульси тривалістю в мікросекунди. Пізніше тривалість імпульсів скоротилася до лічених нано- й пікосекунд. Використання цих лазерів, наприклад, давало змогу пришвидшити процес кінозйомки. Чим коротший лазерний імпульс, тим швидший процес можна чітко побачити й розділити. Можна зняти миттєвий кадр – стоп-кадр, – підсвітивши лазером фільмований об'єкт і зафіксувавши його стан у мить спалаху. «Ви можете сфотографувати такі надшвидкі процеси, як політ кулі чи будь-який вибух, а також докладно дослідити, що відбувається під час хімічних реакцій (скажімо, визначити час перебудовування електронної оболонки молекул) – це важливо знати для належного здійснення синтезу, каталізу тощо. За це раніше також було присуджено Нобелівську премію, але вже в галузі хімії», – зазначає А. Негрійко.

Водночас, практичне застосування коротких лазерних імпульсів мало й обмеження: вони несли в собі велику кількість енергії, практично одномоментна дія якої нерідко руйнувала об'єкти, до яких застосовувалися ці імпульси, а також елементи самого лазера, обмежуючи подальше збільшення його потужності. У 1985 р. було опубліковано спільну роботу Ж. Муру та його аспірантки Д. Стрікленд, у якій автори спробували розв'язати означену проблему. «Вони зробили диво, – підкреслює А. Негрійко. – Їм вдалося розтягти у часі лазерний імпульс, подовжити його тривалість у сотні разів. При цьому, відповідно, й процес виділення енергії теж став довшим. А далі вже можна було безперешкодно підсилювати лазерне світло, не руйнуючи елементів лазера. До того ж, ці вчені змогли також перетворити отриманий ними високоенергетичний імпульс у зворотному напрямі, тобто знову зробити його коротким. Якщо образно, то лазерні імпульси відтепер можна було розтягувати і стискати наче міхи акордеона. Після повернення подовженого імпульсу до вихідного стану, відновлення його тривалості, енергія в ньому зберігалась, а потужність радикально зростала. Застосування цієї техніки дозволило підняти максимальну потужність лазера на десять порядків. Зараз приладами, що генерують імпульси, які вперше було

отримано нобеліатами в 2018 р. (поширені чірповані імпульси; від англійського chirp – цвірінкання, свист), – фемтосекундними лазерами, – обладнано всі провідні світові наукові лабораторії».

«Зараз ми оперуємо інструментом, якого раніше не мали, й досі не баченими потужностями. Тож учені хочуть дізнатись, як поводитиметься речовина, до якої ці світлові імпульси застосовуватимуться, які нові процеси та явища можна буде спостерігати. Звичайно, при цьому уважно пильнують чи не можна отримати з цього щось корисне», – посміхається А. Негрійко. Суттєве зростання потужності лазерних імпульсів вже сьогодні відкрило можливості здійснення точних операцій в офтальмології, а у майбутньому стане кроком до керованого термоядерного синтезу, до отримання ще коротших світлових імпульсів (так званих аттосекундних) і, в цілому, до нової фізики.

Більше дізнавайтеся з відеозапису інтерв'ю: <https://youtu.be/hY6egLtwmu8> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 8.02).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

С. Закірова, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Інтерактивність новітніх форм правової комунікації влади й суспільства

Важливою складовою функціонування держави виступає соціально-правова комунікація влади й суспільства. Науковці вирізняють три підходи до визначення суті соціально-правової комунікації, підвидом якої виступає правова комунікація. Правова комунікація має реальний, медійний і мережевий просторовий рівень прояву, забезпечує прямий, опосередкований та зворотний зв'язок українських громадян і державних інституцій. З поширенням інтернет-комунікації українська влада почала активно використовувати мережевий рівень для інформаційно-комунікаційного супроводу окремих напрямів своєї діяльності. Новітнім інтерактивним видом правової комунікації виступає інструмент електронних петицій.

Ключові слова: соціально-правова комунікація, правова комунікація, влада, суспільство, електронна петиція.

Питання формування інформаційного середовища має особливе значення для розвитку держави й системи управління, одне з основних завдань якої полягає в побудові механізму комунікації, що забезпечує конструктивний діалог владних структур і суспільства з метою надання легітимності та стабільності державному ладу. Чи не найважливішу роль у цьому процесі відіграє соціально-правова комунікація.

На необхідності актуалізації проблем дослідження соціально-правових аспектів комунікації наголошують учені різних наукових напрямів. За словами доктора наук із соціальних комунікацій І. Давидової, у XXI ст. комунікація перетворилася на розвинуту систему соціальної взаємодії, стала

основою розгортання нової парадигми наукових досліджень [1, с. 8]. Доктор юридичних наук А. Токарська наголошує, що підхід до аналізу права як засобу комунікації виступає кроком до сучасного раціонального нормотворення правовідносин, оскільки норми не повинні суто довільно привноситися в суспільне буття, а, навпаки, мають виявлятися в контексті останнього як інтеракції оптимальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Вона зазначає, що аналіз основних напрямів сучасних досліджень комунікативної природи права та правової комунікації переконує в необхідності створення широкої міждисциплінарної дослідницької платформи, побудованої в руслі інтегральної парадигми праворозуміння, на підставі якої загальнометодологічні підходи доповнювалися б відповідною конкретизацією соціокультурних, юридичних, етичних, психологічних та інших аспектів аналізу комунікативної діяльності [2, с. 25]. Сучасний синергетичний методологічний підхід до аналізу комунікації як усебічного явища на рівнях держави, громадськості й особистості дає змогу поєднувати й синтезувати позитивні досягнення різних наук. Питання підходів до сутності комунікації як явища, еволюції та формування нових видів і проявів правової комунікації досліджують відомі українські й зарубіжні вчені, такі як А. Поляков, Г. Почепцов, Д. Андреев, І. Чеснов, А. Токарська, С. Максимов, І. Ситар, О. Макеєва [7] та ін.

Метою статті є дослідження існуючих форм і типів соціально-правової комунікації та правової комунікації як її різновиду, виокремлення інтерактивності як новітньої риси взаємозв'язків між державою й суспільством на сучасному етапі.

У комунікативному просторі держави сукупність процесів і структур, які забезпечують цілеспрямований обіг та поширення нормативно-правової інформації й правових знань у соціальному просторі, забезпечує соціально-правову комунікацію. Вона є вихідною передумовою успішного творення правових інтеракцій влади й суспільства за умови її суб'єкт-суб'єктного механізму втілення у практику [3, с. 11].

Сучасна наука виокремлює декілька підходів до визначення особливостей категорії «соціально-правова комунікація». Ю. Бистрова зазначає, що перший з них розглядає соціально-правову комунікацію як процес обміну правовою інформацією, що використовується різними соціально-комунікативними структурами в управлінських процесах організаційного, економічного, соціального та іншого характеру і відображає увесь комплекс соціально-правових відносин, взаємодії в суспільстві. Другий науковий підхід пов'язаний з реалізацією комунікації на рівні суспільства через діяльність соціальних інститутів, що створюють і передають у часі та просторі соціально значущу правову інформацію, яка має бути інтерактивною, спрямовуватися на пошук значення правових текстів і нормативного змісту діючого права. Третім концептуальним підходом до визначення суті соціально-правової комунікації є представлення її як міжособистісного спілкування в процесі комунікативних взаємовідносин і

взаємозв'язків між системами, однією з яких виступає особа чи суспільство [4, с. 34].

У сучасних умовах різновидом соціально-правової комунікації виступає правова комунікація, що регулює взаємодію суб'єктів у обміні правовою та іншою інформацією, спрямованою на задоволення їхніх законних інтересів і потреб. Технічні можливості сьогодення дають змогу зробити правову комунікацію більш якісною, оперативною і, як наслідок, значно ефективнішою.

Юридична наука забезпечення ефективної взаємодії держави, соціальних груп, окремих індивідів, у процесі якої узгоджуються та задовольняються їхні законні інтереси й права, вважає метою саме правової комунікації. Правовою комунікацією, на думку засновника комунікативного підходу до розуміння права А. Полякова, виступає правова взаємодія між суб'єктами, що виникає на підставі соціальної інтерпретації правових текстів, які представляють їм певні правочинності та правові обов'язки, реалізовані в правовій поведінці. Вона є специфічним засобом спілкування і взаємодії, у процесі якого відбувається систематичне поширення й передавання інформації про правові норми, забезпечені примусовою силою органів державної влади з метою регулювання поведінки суб'єктів права.

На думку відомого вченого, одним з аспектів розуміння права є аспект комунікативний, тобто розуміння його як системи відносин, суб'єкти яких передають правову інформацію шляхом реалізації своїх прав і обов'язків у процесі соціальної взаємодії. У цьому сенсі, зазначає А. Поляков, право є однією з найважливіших форм соціальної комунікації [5].

Таку точку зору поділяє й С. Карвацька, яка, досліджуючи комунікативні характеристики права, підкреслює, що право фактично є системою повідомлення, воно діє лише в ситуації людського спілкування і є публічним феноменом, відкритим для пізнання й оцінки різними особами та суб'єктами [6, с. 30].

Можливість вступати в правову комунікацію властива суб'єктам суспільних відносин – громадянам, їх об'єднанням, органам публічної влади. Для того щоб комунікація дійсно виникла, така норма повинна мати певні якісні властивості, зокрема сприйматися суб'єктами як правова, тобто така, що перш за все містить цінні, реальні (які можна виконати), а не декларативні права й обов'язки [7, с. 38].

Правова комунікація, будучи не тільки феноменом права, а й спілкування, розглядається не просто як взаємодія, а як урегульований нормами права акт спілкування, інтерактивний діалог між суб'єктами права. Відтак саме правова комунікація забезпечує реальний зв'язок між особистістю та державою. Через механізм правової комунікації громадяни України отримують знання про зміни в національній системі права.

На різних етапах існування держави з розвитком інформатизації суспільства з'являються, розвиваються й поширюються нові засоби правової

комунікації. Сучасна наука виділяє три рівні просторової дії правової комунікації: реальний, медійний і мережевий.

До появи масових видань – газет і журналів – реальний рівень комунікації був не просто пануючим, а практично єдиним можливим. Реальний рівень представлено прямою комунікацією. Це є комунікація, у процесі якої адресант безпосередньо передає інформацію адресату, контролюючи адекватність її сприйняття. Наприклад, оголошення від імені верховної влади про новітній закон чи указ поширювало правову інформацію серед присутніх наближених до влади осіб. Далі ж під час проведення юридичної консультації в домедійні часи правник прямо пояснював суть і особливості дії того чи іншого закону пересічному громадянину, який не мав доступу до системи нормативно-правової інформації. І сьогодні, попри істотні зміни в інформатизації суспільства та доступу до правової інформації, цей рівень правової комунікації залишається вкрай важливим.

Медійний рівень правової комунікації являє собою взаємодію влади й суспільства щодо поширення правової інформації за допомогою засобів масової інформації. Ще декілька десятиліть тому в українському інформаційному просторі медійний рівень виглядав найширшим за своїми можливостями. Повідомлення в ЗМІ про прийняття нового нормативно-правового акта чи зміни в уже існуючому законодавстві спонукали до ознайомлення з текстами документів, які розміщувалися у фахових журналах і газетах. Лише потім через фахівців більшість пересічних громадян отримували нову правову інформацію, що чинило вплив на формування правових поглядів, установок і стереотипів.

Враховуючи можливості формування правового впливу на суспільство, найбільш важливим у сучасних умовах виглядає мережевий рівень правової комунікації – використання мережі Інтернет для поширення правової інформації та формування правової культури громадян. Цей рівень має можливість не тільки водночас охопити значну кількість отримувачів інформації, довести до частини населення інформацію про будь-які новації в правовому полі держави. За допомогою інтернет-комунікації з'явилася можливість представляти правову інформацію системно, надавати користувачам можливості прямої та опосередкованої роботи з комплексами нормативно-правової інформації.

Особливо широкі можливості сучасний рівень правової комунікації надає державним інституціям. Спеціальні офіційні сайти органів державної влади й місцевого самоврядування виступають сьогодні певними посередниками у системі правової комунікації, оскільки на їхніх сайтах зосереджується значний масив нормативно-правової інформації. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади розміщують на своїх веб-ресурсах результати своєї діяльності, у тому числі й у сфері правотворення. Важливим елементом мережевого рівня правової комунікації стала поява можливостей інтерактивного або зворотного зв'язку з користувачами правової інформації.

Загалом зворотний зв'язок комунікації від населення до влади – це новація сучасності, оскільки раніше канал, за яким громадяни мали можливість передавати свою волю законодавцю, був практично відсутнім. Натомість ефективність правової комунікації прямо залежить від рівня праворозуміння, правової культури, виробленого сприйняттям етики правового спілкування. Чим вища правосвідомість громадян, чим бездоганніше діє механізм правовідносин, тим ефективніше відбувається комунікативний правовий процес [2, с. 17].

Ефективність влади в цілому багато в чому залежить від рівня налагодження комунікації між різними органами державної влади, суспільними групами та засобами масової інформації. Як зазначає доктор філологічних наук, професор, експерт з інформаційної політики та комунікаційних технологій Г. Почепцов, комунікацію взагалі можна вважати формою існування влади. Влада не тільки має брати участь у комунікаціях з населенням, вона мусить сама ініціювати нові типи комунікації. Г. Почепцов виділяє такі типи комунікації: «влада – населення» і «населення – населення» та розділяє їх у таких пропорціях: «влада – населення» (10 %) і «населення – населення» (90 %).

На думку Г. Почепцова, найчастіше комунікація «влада – населення» виникає в кризових ситуаціях і виконує функції корекції висвітлення подій у інформаційному просторі, підготовку до майбутньої події, утримання уваги після закінчення подій і переключення уваги населення. В епоху новітніх технологій, коли інтерактивність уже не є проблемою, учений стверджує про створення ще одного типу комунікації – «населення – влада», коли суспільна думка багато в чому формує зміст, рішення та дії органів державної влади [8].

Одним з найважливіших наслідків покращення правової комунікації держави й суспільства, як і яскравого прикладу інтерактивності зв'язку за типом «населення – влада» стала пряма участь громадян у комунікаціях із владою, спрощення доступу громадян до послуг, що надають державні установи. Зокрема, Міністерство юстиції України із серпня 2015 р. з метою покращення якості й зручності послуг для батьків новонароджених запустило проект із забезпечення реєстрації малюків у пологових будинках. На сьогодні така послуга доступна у 472 пологових будинках у різних регіонах України. Міністр юстиції України П. Петренко зазначив, що у 2018 р. дві третини своїх перших документів новонароджені українці отримують саме в такий спосіб. Тільки у Києві за п'ять місяців минулого року половина з понад 14 тис. немовлят була зареєстрована безпосередньо в пологовому будинку [9].

З поширенням інтернет-комунікації українська влада почала активно використовувати мережевий рівень для інформаційно-комунікаційного супроводу окремих напрямів своєї діяльності. Позитивним моментом таких державних інформаційних ресурсів виступає передбачена можливість інтерактивної комунікації з представниками влади за допомогою телефону «гарячої лінії» або через подання електронного звернення, яке одразу із сайту

переводить відвідувача на державний урядовий контактний центр у Національній системі опрацювання звернень до органів виконавчої влади. Державні веб-ресурси такого спрямування постійно доповнюються новою важливою нормативною інформацією, запитаннями і відповідями з найактуальніших аспектів реформування, інтерв'ю з державними посадовцями та їхніми роз'ясненнями щодо проблем профільного напряму діяльності.

Як приклад наведемо створений офіційний сайт <http://decentralization.gov.ua>, який відображає поточний і перспективний стан процесу децентралізації. Веб-ресурс, як зазначено на порталі, має на меті представлення суспільству процесу передачі повноважень і фінансів від державної влади якнайближче до людей – органам місцевого самоврядування в Україні.

Важливим компонентом інформаційної складової сайту є сторінка про систему нормативно-правового забезпечення процесу децентралізації. Портал містить посилання на юридичні акти відповідно до суб'єкту прийняття (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ) та за напрямами діяльності (об'єднання громад, фінансова децентралізація, співробітництво громад).

Учасникам процесу децентралізації пропонуються зразки різноманітних нормативних актів і документів; посібники й методичні матеріали для організації процесу створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ); навчальні та презентаційні відеоматеріали; фахові відповіді на найбільш важливі питання щодо децентралізації; карта донорів, де за конкретним проектом, програмою або напрямом роботи в кожній області представлено перелік вітчизняних і закордонних фондів та організацій, які готові виступити інвесторами й надати практичну підтримку просуванню реформ. Сайт у онлайн-режимі відображає процес створення об'єднаних територіальних громад у кожній області України, містить інформацію про бюджети ОТГ, новини та історії успіху, інформацію про проблеми на шляху децентралізації.

Отже, комунікативна складова роботи державних інституцій у зазначеному напрямі дає змогу стверджувати, що за потреби й наявності бажання будь-який громадянин України має можливість самостійно ознайомитися з найважливішими актами системи нормативно-правової інформації у сфері децентралізації влади.

На думку А. Токарської, вирішення проблемних відносин у суспільному й державному розвитку лежить у площині правової комунікації, яка є витоком формування та об'єктом застосування права. Право не може бути безапеляційною волею влади законодавчого суб'єкта або волею держави – воно може розвиватися як онтологічний результат інтерсуб'єктивної взаємодії [2, с. 38].

Окремим інтерактивним видом правової комунікації суспільства, громадян і органів влади можна вважати інструмент електронних петицій.

Поняття «петиція» (petitio) з латинської перекладається як пошук, вимога, прохання. У юридичній енциклопедії за редакцією Ю. Шемшученка петиція розтлумачена як колективне письмове звернення громадян з того або іншого питання, яке подається здебільшого главі держави чи іншим органам державної влади та місцевого самоврядування. Тобто безпосереднє визначення терміна означає, що за своєю суттю це є елемент чи засіб комунікації між особою, суспільством і представниками владних інституцій. Оскільки найчастіше спілкування між представниками влади та громадянами поширюється щодо питань, які стосуються юридичних чи політичних проблем, то інструмент петицій варто віднести саме до соціально-правової комунікації.

Загальноприйнятою в історичній традиції була спеціальна процедура подання петиції до органів влади. Вона обов'язково мала письмовий вигляд, подавалася за відповідними вимогами й порядком. У сучасному світі з розвитком комп'ютерних технологій і виникненням всесвітньої мережі з'явилася нова форма звернення до влади – через електронну пошту або спеціально створені для таких звернень портали. У багатьох країнах розвинутої демократії електронні петиції за своєю суттю є засобом прямої участі населення в здійсненні влади в країні. На сьогодні понад 70 держав використовують цей інструмент взаємодії суспільства та влади.

Цей новітній механізм комунікації в Україні запрацював з липня 2015 р., коли Верховна Рада внесла зміни до Закону України «Про звернення громадян» і громадяни отримали можливість прямої комунікації з Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування. Успіхи України в запровадженні петиції як інструмента електронної демократії вже визнані й на міжнародному рівні. За оцінкою ООН, українці піднялися на 45 позицій за розвитком електронної участі громадян за останні два роки та увійшли в топ-35 країн світу за цим показником. В експертному середовищі систему електронних петицій в Україні від самого початку умовно поділили на два рівня: звернення до вищих органів державної влади та органів місцевої влади й самоврядування, що має сенс не тільки для аналізу змісту безпосередньо петицій, а й для розгляду реакції влади на звернення громадян, ефективності самого інструмента електронних петицій. За майже три роки, що працює цей механізм взаємодії громадськості та владних інституцій, відбулася певна систематизація функціонування електронних петицій, виявилися окремі недоліки й переваги безпосередньо інструментарію електронної комунікації.

Український досвід у цьому питанні став підтвердженням світової практики, яка свідчить, що найбільш ефективними виступають петиції, спрямовані не загальнодержавним, а місцевим органам влади. За даними експертів, що проводять постійний моніторинг і аналіз електронних петицій українських громадян, близько чверті відповідей вказували на те, що петиції були підтримані місцевою владою та привели принаймні до якихось дій, спрямованих на розв'язання порушених проблем. Однак є і ще більш

позитивні результати такої роботи. Зокрема, найбільш відкритою до петицій вважають київську владу, яка, на думку експертів, підтримує близько 70 % петицій.

За характером вимог електронні петиції розділяють на такі групи: прохання, пропозиції, вимоги. За характером дії – на дозволи (розширення свобод) і заборони (обмеження свобод). Натомість найважливішим і показовим для аналізу електронних звернень варто виділяти змістовну складову петицій, де абсолютним лідером виступає проблема контролю громадськості за владою.

За походженням петиції вирізняють індивідуальні й колективні, за способом подання – паперові та електронні. За юридичним характером петиції можуть бути консультативними та імперативними. Консультативні петиції запроваджуються для аналізу суспільної думки і виявлення гострих та болючих проблем суспільства і влади. Правових наслідків така петиція не має, натомість вона сигналізує владі про актуальність тих чи інших питань соціального й державного розвитку. Наслідком таких петицій може стати запровадження громадських чи державних ініціатив для розв'язання виявлених проблем. Саме такий характер петиції запроваджено в Україні.

Імперативні петиції мають обов'язковий характер для органів влади. Така процедура існує, наприклад, у Фінляндії, де петиції, що зібрали 50 тис. підписів, автоматично стають законопроектами, і парламент Фінляндії зобов'язаний їх розглядати в пріоритетному порядку. Регламентом законодавчого органу Латвії передбачено, що будь-яка петиція, яка отримала підтримку 10 тис. громадян, обов'язково має бути включена до повістки дня засідання сейму [10].

Отже, нетривалий досвід запровадження електронних петицій в Україні свідчить про те, що цей інструмент розглядається суспільством саме як комунікативний зв'язок між владою і населенням з правовими наслідками. Інтерактивний характер цього зв'язку між суспільством і державою за типом «населення – влада» через інструмент електронних петицій має конкретний та чіткий прояв. Оскільки пропозиції і вимоги, висловлені в електронних петиціях, мають на меті сприяти вирішенню гострих питань з правовими наслідками як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, то й за цією ознакою такий вид інтерактивного комунікативного зв'язку влади та суспільства також відповідає ознакам правової комунікації. Як зазначає А. Токарська, якщо суспільна комунікація як така є онтологічним середовищем виникнення мікро- й макроконфліктів, то такий її різновид, як правова комунікація є (за своїм сутнісно-цільовим призначенням) способом їх вирішення. Саме в процесі останньої має діяти пріоритет закону; здійснюватися нівелювання негативізму та агресії; визначення системи цінностей у захисті прав і свобод; вибір форм та змісту комунікації; свідоме переформування конфлікту в можливий правовий варіант позитивної кореляції комунікативних дій [2, с. 19].

Підсумовуючи, варто зазначити, що об'єктивною потребою сучасного стану функціонування держави в Україні стає підвищення рівня комунікації органів право- й нормотворення з метою поширення обізнаності населення з можливостями інтерактивного зв'язку з владними інституціями. На різних етапах розвитку правова комунікація проявлялася в різних формах, рівнях і видах. Натомість в умовах сучасного технологічного інформаційного середовища поява інноваційних форм взаємодії та комунікації української влади й суспільства виявилася не просто проявом, а вимогою часу. Одним з нових інтерактивних видів комунікації держави та громадян стало запровадження інструмента електронних петицій. Ознакою сучасного стану правової комунікації стає підвищення ефективності взаємодії владних інституцій і громадян, активізація дієвості влади й суспільства щодо організації процесу поширення та використання правової інформації, формування високої правової культури населення, що має сприяти розвитку правової соціальної демократичної Української держави. Розвиток інструментарію та механізмів прямої демократії, у тому числі проявів безпосереднього прямого рівня комунікації влади й суспільства, є перспективним напрямом подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. *Давидова І.* Соціально-комунікаційна теорія бібліотечної діяльності: становлення та шляхи розвитку / І. Давидова // Бібл. вісн. – 2014. № 6. – С. 8–12.
2. *Токарська А. С.* Правова комунікація в контексті посткласичного праворозуміння : автореф. дис. ... д-ра юрид. Наук / А. С. Токарська. – Київ, 2008. – 37 с.
3. *Андреев Д. В.* Витоки парадигми соціально-правової комунікації / Д. В. Андреев // Право і безпека. – 2013. – № 2. – С. 6–12.
4. *Бистрова Ю. В.* Сучасні проблеми соціально-правової комунікації через призму викликів часу / Ю. В. Бистрова // Право та інноваційне сусп-во. – 2016. – № 1. – С. 33–39.
5. *Поляков А. В.* Коммуникативная концепция права: Проблемы генезиса и теоретико-правового обоснования / А. В. Поляков. – СПб, 2002. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1138929&subID=100020393,100076036#text>. – Загл. с экрана.
6. *Карвацька С.* Правовий текст як акт правової комунікації / С. Карвацька // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. – Вип. 714. Правознавство. – 2013. – С. 28–32.
7. *Макеєва О. М.* Поняття і сутність правової комунікації в сучасному інформаційному просторі / О. М. Макеєва // Юрид. вісн. – 2017. № 3 (44). – С. 35–41.

8. Почепцов Г. Нові комунікативні можливості у сфері державного управління [Електронний ресурс] / Г. Почепцов // MediaSapiens. – Режим доступу: [http:// osvita.mediasapiens.ua/material/8049](http://osvita.mediasapiens.ua/material/8049). – Назва з екрана.

9. Павло Петренко презентував ініціативу з оформлення документів новонароджених за допомогою планшетів [Електронний ресурс] // М-во юстиції. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/pavlo-petrenko-prezentuvav-initsiativu-z-oformlennya-dokumentiv-novonarodjenih-za-dopomogoyu-planshetiv>. – Назва з екрана.

10. Закірова С. Електронні петиції в Україні: становлення системи та механізм дії [Електронний ресурс] / С. Закірова. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1576:elektronni-petitsiji-v-ukrajini-stanovlennya-sistemi-ta-mekhanizm-diji&catid=8&Itemid=350. – Назва з екрана.

До уваги держслужбовця

А. Шумілова, мол. наук. співроб. НБУВ

Реферативний огляд нових надходжень довідко-бібліографічних видань до відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ

1. Балух В. О. Реформаційні ідеї на українських землях XVI–XVII ст. (100 протестантських діячів) ← словник / М-во освіти і науки України ; В. О. Балух, О. В. Балух, В. П. Коцур ; передм. М. В. Шкрібляка. – Чернівці ← Чернів. нац. ун-т, 2017. – 200 с. ← іл.

У виданні представлено життєпис і діяльність 100 найвизначніших протестантських інтелектуалів, ідеї, погляди та діяльність яких поширювалися на теренах України в епоху раннього модернізму, а також включено основну літературу про них. Словник вміщує 100 авторських статей, які дають змогу глибше усвідомити, що, незважаючи на маргінальність власного впливу, Реформація мала важливе значення для культурно-цивілізаційного поступу українського соціуму. Книгу ілюстровано портретами протестантських діячів.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва824337

Шифр зберігання ВНБІ ← Э37д я2 Б20

2. Басенко Р. Європейський Ренесанс і молодіжна політика ордену єзуїтів ← бібліогр. покажч. = European Renaissance and youth policy of the Jesuit order ← bibliogr. index / Р. Басенко ; наук. ред. Б. Год ; Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава ← ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2017. – 220 с. – (Серія Studies of Humanism Jesuits).

Покажчик є міждисциплінарним бібліографічним довідником історико-педагогічного спрямування. В інформаційно-довідковому виданні вперше системно представлено бібліографічну панораму розвитку ренесансно-

гуманістичних ідей освіти і виховання у європейській молодіжній політиці ордену єзуїтів у ранній Новий час. В основній частині покажчика, яка складається з шести розділів, подано описи першоджерел, систематизовано бібліографічні титули опублікованих праць української та зарубіжної історіографії, упорядковано тематичні інформаційні ресурси і веб-сайти, наведено бібліографію теоретико-методологічних засад історико-педагогічного дослідження. Об'єднання в підрозділи здійснено шляхом формально-типологічного групування (монографії, статті, довідники, дисертації, навчальні видання тощо).

Орієнтиром у бібліографічному масиві є довідково-пошуковий апарат, зокрема зміст, передмова, вступна стаття, іменний покажчик, додатки.

Шифр зберігання НБУВ ← Вс64259

Шифр зберігання ВНБІ ← Э375 я1 Б27

3. Василь Гренджа-Донський ← до 120-річчя від дня народж. ← бібліогр. покажч. / упр. культури Закарп. облдержадмін., КЗ «Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка» Закарп. обл. ради ; уклад. М. Б. Бадида ; вступ. ст. В. В. Барчан ; відп. за вип. О. А. Канюка. – Ужгород ← РІК–У, 2017. – 138 с. ← фот., іл. – (Серія «Корифеї Закарпаття ← бібліографія»).

Довідково-бібліографічне видання пропонує найповнішу нині джерельну базу, яка становить 686 друкованих праць (1923–2017 рр.) і стосується творчості та життєвого шляху поета, журналіста, громадського діяча, зачинателя української літератури на Закарпатті – В. Гренджі-Донського. Бібліографічні джерела систематизовано за розділами ← «Окремі видання творів В. Гренджі-Донського»; «Літературні та публіцистичні твори, надруковані в періодичних виданнях і збірниках»; «Література про життя і творчість»; «Бібліографічні та довідкові матеріали»; «Зірка Гренджа-Донська (1921–2017) – донька В. Гренджі-Донського, дослідник і упорядник його творів».

Допоміжний апарат становить іменний покажчик.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва821211

Шифр зберігання ВНБІ ← д Г80

4. Воловник О. П. Почётные граждане Харьковской области = Почесні громадяни Харківської області / О. П. Воловник, П. В. Воловник. – Харьков ← «Издат. дом ЖЗЛ», ПРАТ «Харк. книж. ф-ка “Глобус”», 2018. – 464 с. – (Современная ЖЗЛ Харьковщины).

Том 18 серії «Сучасне ЖВЛ Харківщини» присвячений життю і діяльності почесних громадян Харківської області. Видання містить біографічні нариси про чотирьох видатних людей Слобожанщини – представників освіти, сільського господарства, державної служби, промисловості, науки. Це – Г. Пономарьова, І. Глянь, О. Колесников, Л. Литвиненко.

Книга не тільки знайомить з біографіями, світоглядом видатних сучасників, а і відображає сторінки історії нашої держави, рідного краю.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва823241

Шифр зберігання ВНБІ ← ТЗ(УКР–ХАР)д я2 П65

5. Державний архів Чернівецької області ← довідник «Особові фонди і колекції Державного архіву Чернівецької області» / Держ. арх. служба України, Держ. архів Чернів. обл. ; авт.-упоряд. ← Г. Ринжук, А. Авдєєв ; гол. редкол. ← Т. Баранова (голова), Ю. Прилепішева, О. Бажан ⇒ та ін. ⇒. – Чернівці, 2017. – 156 с. – (Серія «Архівні зібрання України»).

Видання присвячено 100-річчю від дня створення системи архівних установ України та 110-річчю створення Державного архіву Чернівецької області. У довіднику, який є першим повним виданням зібраної інформації за 1907–2012 рр., вміщено дані про склад і зміст документів особових архівних фондів та колекцій документів, що зберігаються в Державному архіві Чернівецької області, а також біографічні відомості про фондоутворювачів. Видання розкриває зміст 49 особових архівних фондів та дев'яти колекцій, зокрема репрезентує загальні відомості про особові архівні фонди діячів науки, освіти, культури, краєзнавців та інших визначних осіб Буковини.

Довідник складається з двох розділів. До першого внесено особові фонди; до другого – колекції документів. Основним елементом видання є анотація фондів. Анотації мають описовий характер у формі короткого архівного огляду та складаються з назви фонду, біографічної довідки, довідкових даних про фонд, документів службової, творчої, наукової, педагогічної та громадської діяльності, біографічних документів, фотодокументів, колекційних матеріалів. Відомості надаються у формі описової статті, яка складається з таких частин ← назва фонду, біографічна (історична) довідка, дані про фонд, анотація змісту фонду, література про фондоутворювачів. У структурі описової статті матеріал подано за уніфікованою схемою опису. Наприкінці довідника розташовано ← список скорочень, список назв і номерів особових архівних фондів і колекцій.

Допоміжний апарат становлять іменний і географічний покажчики.

Шифр зберігання НБУВ ← Вс64288

Шифр зберігання ВНБІ ← Я181(4УКР–ЧЕН)2 О-75

6. Загородній А. Г. Словник економічної афористики / уклад. ← А. Загородній, Г. Вознюк, В. Кобилянський. – Львів ← Вид-во Львів. політехніки, 2018. – 740 с.

Словник містить понад 8000 афоризмів з економіки, менеджменту та підприємництва. До видання увійшли афоризми ← давньогрецького філософа Геракліта (бл. 542 – бл. 482 рр. до н. е.); таджицького і перського поета, філософа, релігійного діяча Абу Муїн Насир Хосрова (Хусрау) (1004–1072); сирійського церковного діяча, письменника Абу-ль-Фарадж ібн Гаруна (1226–1286); короля Франції Людовіка XVIII (1755–1824); президента,

імператора Франції Бонапарта Луї (Наполеона III) (1808–1873); американського державного діяча і філософа А. Дугласа (1952–2001); державного й політичного діяча, першого Президента України після здобуття нею незалежності (1991–1994) Л. Кравчука (1934); українського поета-сатирика, гумориста Ю. Берези (1955) та ін. У кінці видання надано список використаної літератури.

Допоміжний апарат містить покажчик імен.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва825165

Шифр зберігання ВНБІ ← Я438 я2 С48

7. Івченко Л. Й. Термінологічний словник-довідник з трибології, надійності та нанотехнологій / М-во освіти та науки України, Запоріж. нац. техн. ун-т ; Л. Й. Івченко, В. Ю Черкун, В. І. Кубіч, В. В. Черкун ; за заг. ред. Л. Й. Івченка. – Запоріжжя ← ЗНТУ, 2016. – 116 с.

У словнику подано визначення термінів та короткі відомості, які відносяться до тертя, зношування, мащення, будови поверхневих шарів і методів їх дослідження. Окремими розділами подано основні відомості про надійність технологічних систем, показники надійності, а також викладено класифікацію наноматеріалів, технологій їх отримання, методів дослідження та сфери їх застосування на сучасному етапі розвитку. Видання завершується переліком посилань.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва816160

Шифр зберігання ВНБІ ← К4 я2 Т35

8. Історія держави і права зарубіжних країн ← довідник / уклад. та ред. Ю. В. Цветкової. – Київ ← ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2018. – 98 с.

Видання містить основний словниковий запас термінів, понять, виразів і визначень з курсу «Історія держави і права зарубіжних країн», одним із завдань якого є формування в студентів категорійного апарату. Матеріал згруповано за основними періодами розвитку права й держав світу ← Стародавнім, Середньовічним (феодальним), Новим (буржуазним) та Новітнім.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва824227

Шифр зберігання ВНБІ ← Х2(4/8) я2 І-90

9. Крегул Ю. І. Правознавство ← термінологічний словник ← навч. посіб. / Київ. нац. торг.-екон. ун-т ; Ю. І. Крегул, Л. М. Шестопалова ; за ред. Ю. І. Крегула. – Київ ← Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 268 с.

Видання містить актуалізовані словникові статті до основних термінів і понять, якими послуговується правознавство як галузь знання та навчальна дисципліна, а також корисну суміжну історично-правову інформацію. Словник також знайомить з латинськими крилатими висловами, присвяченими темі права, зокрема судочинства. Окремим розділом представлено персоналії найбільш відомих українських і світових діячів,

правників, внесок яких в історичний розвиток юридичної думки, держави та права не можна переоцінити.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва825277

Шифр зберігання ВНБІ ← Х я2 К79

10. Лисенко І. Співаки України ← енциклопед. вид. Т. 2 / Іван Лисенко. – Житомир ← Рута, 2018. – 256 с.

Енциклопедичний словник «Співаки України» видавався тричі (1997, 2011, 2012). Викликаний неабиякий резонанс серед шанувальників музичного мистецтва спонукав авторів видання до подальшої роботи.

У представленому виданні вміщено понад 1000 статей про українських співаків різних часів (починаючи з Київської Русі), які жили та працювали не лише на території материнської України, а й далеко за її межами. Книга повертає із забуття такі маловідомі донині імена оперних і концертних співаків, як І. Вольський (1787 – р. см. невід.), С. Байдак (бл. 1877 – р. см. невід.), І. Воробйов (бл. 1890 – р. см. невід.), Степан (Симеон) Брикін (1861 (1862) – 1912), П. Артимович (бл. 1885 – 1920), О. Бринь (1924 – 2015) та ін. Представлено також деяких кобзарів, лірників і народних співаків, без діяльності яких важко уявити історію української вокальної культури. Зокрема, згадуються українські народні співачки О. Тонкус (бл. 1860 – після 1903) та М. Политика (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.), український співак і фольклорист С. Нос (Ніс) (1829 – 1900), вуличний музикант-гармоніст та співак І. Лисогір (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.), український кобзар і співак Ф. Кушнерик та ін.

Шифр зберігання НБУВ ← В357319

Шифр зберігання ВНБІ ← Щ31(4УКР)д я2 Л63

11. Медико-психологічна реабілітація та соціальна адаптація учасників бойових дій ← проблеми та перспективи ← бібліогр. покажч. до наук.-практ. конф. / Нац. наук. мед. б-ка України, Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця, Асоц. з мед. та психолог. реабілітації ; уклад. ← Л. Є. Корнілова, Є. О. Корнілова ; наук. консультант М. М. Матяш. – Київ, 2018. – 32 с.

У покажчику зібрано літературу, що висвітлює проблеми посттравматичних стресових розладів (ПТСР); шляхи психологічної реабілітації та соціальної адаптації військовослужбовців; методи діагностики ПТСР; розкриває методологічні основи психотерапії, психопрофілактики й психокорекції психічних розладів унаслідок надзвичайних ситуацій. Висвітлено питання медико-соціального обґрунтування системи надання допомоги населенню України з питань відновлювального лікування та психосоціальної реабілітації наслідків психотравмувальних подій.

До брошури увійшли бібліографічні описи друкованих праць, зокрема монографій, навчальних посібників, статей зі збірників наукових праць і періодичних видань. Матеріал частково анотований, у ряді статей наведено посилання на повнотекстові джерела.

Шифр зберігання НБУВ ← P134051

Шифр зберігання ВНБІ ← Р64 я1 М42

12. Невиплакані сльози України (запорожці, які загинули в АТО) ← бібліогр. покажч. / Комунал. заклад «Запорізь. обл. універс. наук. б-ка»; Запорізь. обл. рада ; передм. М. Михайлов ; уклад. ← Н. В. Романів, І. В. Макеева, Т. М. Палівода ; відп. за вип. О. В. Волкова ; ред. Т. Г. Пішванова. – Запоріжжя ← СТАТУС, 2017. – 368 с.

Видання містить матеріали про запорожців, які загинули на Донбасі під час антитерористичної операції в 2014–2017 рр. До коротких біографічних довідок додаються бібліографічні списки літератури, статті з періодики. У додатках подано рекомендовану літературу, що висвітлює події на Сході України, представлено вірші запорізьких поетів, присвячені воїнам антитерористичної операції. Також надано адреси сайтів, на яких можна отримати інформацію про загиблих земляків. Допоміжний апарат становить географічний покажчик.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва823358

Шифр зберігання ВНБІ ← ТЗ(4УКР–ЗАП)6 я1

13. Незабутні лікарі Києва (до ювілейних дат професорів Університету Святого Володимира Ю. Маціона, Ф. Мерінга, Є. Афанасьєва, К. Трітшеля) ← біобібліогр. нарис / уклад. ← Н. І. Мамедова, Л. Є. Корнілова ; Нац. наук. мед. б-ка України. – Київ, 2018. – 100 с. – (Товариство київських лікарів в особах).

Біобібліографічний нарис продовжує серію покажчиків «Товариство київських лікарів в особах». До видання увійшли матеріали про життя та діяльність, бібліографічні описи друкованих праць професорів Університету Св. Володимира, членів Товариства київських лікарів, які вчили, лікували, творили історію свого міста.

Матеріал згруповано за п'ятьма блоками ← у першому представлено життєвий шлях, лікарську та викладацьку діяльність Ю.-Ф. Маціона; у другому – Ф. Мерінга; у третьому – Є. Афанасьєва; у четвертому – К. Трітшеля. Останній блок містить матеріали увічнення їхньої пам'яті, зокрема скановані копії статей газет, у яких було опубліковано матеріали про смерть і поховання. До видання увійшли бібліографічні описи друкованих праць (дисертації на ступінь доктора медицини, основні наукові праці тощо). Окремо подано описи літератури про життя й діяльність, значущі та цікаві факти з біографії з посиланнями на літературу.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва824460

Шифр зберігання ВНБІ ← Р(4УКР–2К)д я1 Н44

14. Публікації співробітників Інституту української мови НАН України (1991–2015) ← бібліогр. покажч. / Нац. акад. наук України, Ін-т укр. мови ;

упоряд. ← Н. С. Вербич, С. О. Вербич, Н. Г. Гордієнко ⇒ та ін. ⇒. – 2-ге вид., допов. – Київ ← Видавн. дім Дмитра Бураго, 2017. – 562 с.

Перше видання під назвою «Видання Інституту української мови НАН України (1991–2007)» вийшло друком 2008 р. Друге видання доповнено бібліографічним описом наукового доробку співробітників інституту за 2008–2015 рр. У покажчику подано інформацію про колективні та індивідуальні праці співробітників Інституту української мови НАН України від часу створення інституту у 1991 р. до 2015 р., зокрема монографії, словники, лінгвістичні атласи, пам'ятки української мови, наукові та науково-популярні статті, автореферати, тези доповідей і матеріали наукових конференцій, з'їздів, конгресів, публікації в засобах масової інформації тощо.

Інформація подано за розділами, назви яких зорієнтовано на проблематику наукових досліджень ← загальні питання лінгвоукраїністики, історія української мови, етимологія, діалектологія, ономастика, фонетика, морфологія, синтаксис, словотвір, лексикологія, фразеологія, термінологія, лексикографія, стилістика, культура мови, соціолінгвістика, корпусна лінгвістика, структурна лінгвістика, правопис. В окремих розділах – бібліографічна інформація про підручники, посібники та довідники, статті в енциклопедичних виданнях, персоналії, рецензії, відповідальне редагування. У кожному розділі виокремлено підрозділ «Колективні праці».

Допоміжний апарат складається з іменного покажчика.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва824252

Шифр зберігання ВНБІ ← Ш1(4УКР) я1 П88

15. Репресії на Черкащині ← рек. список літ. / Департамент культури та взаємозв'язків з громадськістю Черкас. обл. держ. адмін., Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Т. Шевченка» Черкас. обл. ради ; уклад. Л. Т. Демченко ; ред. ← В. К. Величко, Л. Я. Радиш. – Черкаси ← ОУНБ, 2018. – 12 с.

Видання приурочено до 80-х роковин великого терору. Рекомендаційний список літератури складений з метою ознайомлення з трагічною сторінкою в історії краю. Він складається з двох розділів ← «Книги» та «Матеріали зі збірників і періодичних видань». Опис літератури, яка виходила друком у 1997–2017 рр., розміщено від загального до конкретного. Бібліографічні описи супроводжуються анотаціями.

Шифр зберігання НБУВ ← Р134046

Шифр зберігання ВНБІ ← Т3(4УКР–ЧЕК)61 я1 Р41

16. Український лексикон кінця XVIII – початку XXI ст. ← словник-індекс ← у 3-х т. / Нац. акад. наук України, Ін-т укр. мови ; редкол. ← П. Ю. Гриценко (голова), К. Г. Городенська, О. А. Дюндик ⇒ та ін. ⇒. – Київ ← Видав. дім Дмитра Бураго, 2017. –

Т. 1 ← А – Й / підгот. ← Л. І. Дідун, З. Г. Козирева, І. А. Самойлова, Н. В. Сніжко; передм. П. Ю. Гриценка. – XXXV+669 с.

Т. 2 ← К – Позагусати / підгот. ← В. О. Балог, З. Г. Козирева. – III+637 с.

Т. 3 ← Позад – Я / підгот. ← В. О. Балог, О. С. Боярчук, Л. І. Дідун, З. Г. Козирева ⇨ та ін. ⇨. – V+747 с.

Український лексикон містить близько 300 тис. слів з 18 найпопулярніших словників української мови, зокрема тлумачних, енциклопедичних, орфографічних тощо. Словник-індекс дає різноманітну інформацію про слово ← написання, наголос, наявність формальних варіантів і омонімів. Це видання не заступає жодного зі словників, а становить вагомий додаток до них. Видання інтегрує в одному реєстрі слова і фразеологізми без повторення їх лексикографічного опису, проте зі збереженням інформації за низкою визначальних параметрів. Наприклад, за параметром тяглості її презентації в словниках різного часу створення ← одні слова представлено в реєстрах усіх чи більшості словників; другі – мають виразні часові лакуни, вони повернені в лексикографічне поле після перерви; треті – засвідчують припинення подання лексем у словниках або ж їх пізню появу. Таке об'єднання та презентація мовних даних уможлиблює аналіз змін ключових ознак багатьох слів у різних словниках упродовж понад двох століть.

Книга може бути корисною в багатьох сферах лінгвістичного пізнання, зокрема лексико-семантичному, структурному, історичному, статистичному, типологічному, функційному, ортологічному напрямках лінгвістичних студій.

Для зручності користування видання містить список умовних скорочень, пояснення умовних позначень граматичної та інших характеристик слів.

Шифр зберігання НБУВ ← В357352/1–3

Шифр зберігання ВНБІ ← Ш141.4-403 я2 У45

17. Фиштик Й. Лауреати Міжнародної літературної премії імені Вільгельма Магера ← біобібліогр. покажч. / Й. Фиштик, І. Зимомря ; за ред. Р. Крайзелмаєр, М. Зимомря ; Дрогобич. осередок Нац. спілки письменників України, Дрогобич. радіоред. «Франкова земля». – Дрогобич-Ужгород ← Нойштадт-Лакхен, 2018. – 32 с. ← фот., портр.

Видання присвячено 162-річчю від дня народження І. Франка. У покажчику містяться біобібліографічні відомості про осіб, удостоєних Міжнародної літературної премії ім. В. Магера упродовж 2007–2018 рр., зокрема О. Винницьку, Ю. Фиштик, А. Мілевську-Русек, М. Зимомрю, І. Зимомрю, В. Юроша, О. Гончар, В. Гржежчука, Й. Фиштик, П. Лехновського, Т. Ліхтей, І. Шимка.

Шифр зберігання НБУВ ← Р134054

Шифр зберігання ВНБІ ← Ш5(4УКР)6д я1 Ф68

18. Цінні видання кінця XIX – початку XX ст. з фонду Науково-технічної бібліотеки Національного авіаційного університету. Ч. 1. Авіація. Повітроплавання (1897–1940) ← ретроспект. бібліогр. покажч. / М-во освіти і

науки України, Нац. авіац. ун-т, Наук.-техн. б-ка ; уклад. ↵ О. П. Шкурко, М. Ф. Семенова, В. Ю. Вахнован ; наук. ред. О. П. Шкурко, ред. пер. О. М. Акмалдінова. – Київ, 2018. – 152 с.

Видання присвячено 85-річниці Національного авіаційного університету. Видання включає книги, брошури, звіти, праці наукових товариств, науково-дослідницьких і навчальних інститутів тощо. Представлена перша галузева наукова література, цінні видання теоретиків аеродинамічної науки М. Жуковського, Г. Ейфеля. При бібліографічному описі видань збережена повнота даних орфографії та пунктуації титульних сторінок, враховуючи фонетичні особливості відповідної епохи. До кожного опису видань додаються анотації.

Видання доповнено списками скорочень, допоміжними покажчиками ↵ іменним, назв видань та алфавітно-предметним.

Шифр зберігання НБУВ ↵ В357259

Шифр зберігання ВНБІ ↵ Я181(4УКР)2 Ц65

19. Черниш Н. Нариси з історії української енциклопедичної справи / Н. Черниш ; рец. ↵ І. Б. Гирич, М. Г. Железняк. – Львів ↵ Літ. агенція «Піраміда», 2018. – 348 с.

Видання містить дослідження основних етапів становлення та розвитку енциклопедичної справи в Україні. Подано ґрунтовні відомості про найавторитетніші енциклопедичні праці різних історичних періодів – довідник «Украинский народ в его прошлом и настоящем» (1914–1916), «Українську радянську енциклопедію» (1930–1935), «Енциклопедію українознавства» (1948–1989), англomовні українознавчі довідкові розробки другої половини ХХ ст., «Українську радянську енциклопедію» (1958–1965) та інші видання Головної редакції УРЕ, новітню «Енциклопедію сучасної України» (випуск якої триває). Висвітлено історію створення енциклопедій, проект «Великої Української енциклопедії», розпочатий нещодавно, виокремлено та проаналізовано характерні ознаки змісту, які вирізняють ці видання у масиві довідкових праць ХХ–ХХІ ст.

До книги увійшло сім нарисів, зокрема «Давні українські праці – предтеча енциклопедій», «Українознавчі дослідження ХІХ – початку ХХ ст. і спроби видання енциклопедії», «Українські загальні енциклопедія» та її редактор І. Раковський», «Репресована енциклопедія ↵ «Українська радянська енциклопедія» (1930–1934), «Енциклопедична справа в українській діаспорі», «Видавнича діяльність головної редакції «Української радянської енциклопедії», «Енциклопедія сучасної України» – новий погляд на Україну. До кожного нарису вміщено додатки й ілюстрації. У списках літератури до нарисів зосереджено праці дослідників, дотичні до теми, що висвітлюється. Значні за обсягом додатки, зокрема короткі біографічні відомості про українських науковців і громадських діячів – організаторів тієї чи іншої енциклопедії й авторів основних статей, хронологічні покажчики випуску видань, деталізовані характеристики їхнього змісту та великий

масив ілюстрацій (титульні сторінки, книжкові розвороти енциклопедій, особливі елементи – емблеми, таблиці, ілюстрації тощо) доповнюють та унаочнюють викладені відомості.

Довідковий апарат складається з покажчиків додатків та ілюстрацій.

Шифр зберігання НБУВ ← Ва826812

Шифр зберігання ВНБІ ← Я102(4УКР) я2 Ч49